Haec ipsa oēs conjecta sunt in
II. ~~[illegible]~~ librum epistolarum in
Veronensi edit. oper. Muret. a.
1727 additis ibi 4. quas requires
1. lib. edit. Coloniensis 1600.

M. ANTONII MVRETI. I. C. ac Ciuis Romani Epiſtolae.

PARISIIS,

Apud Michaëlem Clopeiau via ad D. Ioannem Lateranenſem, ſub ſigno Pacis & Arboris ſiccae.

1 5 8 0.

Cum Priuilegio Regis.

Extraict du Priuilege.

PAR *lettres patentes du Roy données à Paris le 24. iour de May 1579. Signé par le Roy en son conseil, Thomas: & seellées du grand sceel sur simple queuë en cire iaulne, Il est permis à Marc Antoine de Muret Citoyen de Rome & Professeur d'eloquence & Philosophie en l'Vniuersité de ladicte ville, de faire imprimer & publier par tels Libraires ou Imprimeurs que bon luy semblera tous & chacunes les œuures faictes & composees par ledict Muret, contenues audict priuilege, auec defenses à tous Libraires & Imprimeurs & autres quelconques, qu'ils n'aient à imprimer ou faire imprimer ny exposer en vente lesdictes œuures, à aultres que celuy ou ceux nommez par iceluy Muret, d'imprimer ou faire imprimer aucunes desdictes œuures, vendre ny distribuer sur peine de confiscation desdictes œuures & de mille liures d'amende: & ce iusques au terme de six ans que lesdictes œuures auront esté acheuez d'imprimer, comme plus a plain est contenu audict priuilege, auec despens, dommaiges & interests des Libraires ou Imprimeurs par luy choisis.*

Ledict Priuilege emologué en la Court de Parlement le 6. iour de Iuing. 1579.

Ledict Marc Antoine de Muret à permis à Michel Clopeau & Robert Coulombel Libraires à Paris imprimer ou faire imprimer vne ou plusieurs fois les œuures contenues audict Priuilege,

M. ANTONIVS MVRETVS IOHANNI Nicotio, V. C. Conſiliario Regio. S. D.

MVLTAE cauſae ſunt, Iohannes Nicoti, uir clariſſime, propter quas magnorum & illuſtrium uirorum epiſtolae expetantur. Sũt quas ſermonis nitor & elegantia, & natiua quaedam pulchritudo, nullo, ut uidetur, artificio exculta, nullis pigmẽtis colorata commendet. Sunt contra, quae & uerborum & ſententiarum minime uulgato genere cultum & artificium oſtentent. Nonnullae etiam ita ſcriptae ſunt, ut hiſtoriã quaſi quandam contineant eorum temporum, quibus ij, qui illas ſcripſere, uixerunt. Atque hae, ſiue a diſertis, & ingenuarũ artium ſciẽtia expolitis hominibus prodierint, tanto cupidius legũtur: ſiue etiam ab iis qui lepore ac feſtiuitate dicendi caruerint, non tamen propterea negligũtur. Hiſtoria enim, ait Plinius,

quoquo modo scripta delectat. Graues quaedam & philosophicae officij praecepta tradunt, falsas opiniones euellunt ex animis, quanta in uirtute dignitas, quanta in uitijs turpitudo sit docent: quo in genere Seneca excellit. Quaedam, etiam si ad res modo priuatas & familiaria negotia pertinent, excitãt tamen hominum studia, propter eorum, a quibus scriptae sunt, auctoritatem. Natura enim comparatum est, ut quos admiramur ac magni facimus, eorum omnia maxima minima cognoscere cupiamus. Rectéq; ac uere Xenophon, uirorum uirtute praestantiũ non seria modo, sed & ioca digna esse ait, quae memoriae commendentur. Et certe si uascula quaedam, quibus illi usi erant, & alia quae in eorum supellectile ac friuolis fuerãt, mortuis ipsis cupidos emptores inuenerunt: quomodo lucernã epicteti mille drachmis Protei Stoici baculum talento uenditum accepimus: multo magis eorum quamlibet tenues & exiles epistolae in pretio esse debent. Sed ego haec omnia mecũ agitans, causam tamen reperire nullam queo, cur aliquem epistolarum mearum librum uidere, multi istic, ut scribis, elgantis ingenij homines concupiscant. Siue enim latinas litteras amant, & ad aliquam latinè scribendi facultatem peruenire cupiunt, quisquam ne est, qui, cum ex-

tent Ciceronis, Senecae, Plinij epiſtolae, non dicam ex meis, ſed ex cuiuſquã, qui his mille annis uixerit, latinae linguae aut integritatem aut copiam ſibi petendam putet? Idem etiam de illo qualicũque ſcribendae epiſtolae artificio dixerim. Quid enim aut Plinio limatius, aut Seneca grauius, aut Cicerone in omni genere perfectius optari poteſt? Grauidarum mulierum morbus ille fuerit, quae, neglectis bonis ac ſalubribus cibis, cinere ſe nonnumquam & carbonibus paſcunt. Ne res quidem ipſae adducere, aut inuitare quemquam poſſunt ad epiſtolas meas cupide legendas. Homo enim priuatus, qui ita in libris ac litteris conſenuerim, nullam ut unquam attigerim reipublicae partem, nullam unquam epiſtolam ſcripſi, niſi quae ad mea non magni momẽti negotia pertineret. Quis autẽ ego ſum, ut, quod poſtremo loco poſui, auctoritate quiſquã adductus mea res meas cognoſcere cupiat? Mitto iam, quod cum in ceteris, tum in hoc praecipue genere ita negligens ſum, ut epiſtolas uno impetu fuſas, raro admodum bis legere, certe quidem nũquam bis ſcribere, ſed ut primum fluxerunt, liturarum ſaepe ac macularum plenas ad amicos mittere ſoleam. Itaque multum negotij habui in iis, quas ad te nunc mitto, colligendis. Nam praeter paucas, quas familiares quidam

mei deſcripſerant,ceterae ab iis ipſis ad quos miſſae erant, aut ab iis, in quorum manus, mortuis ipſis,peruenerant corrogandae,quaſique oſtiatim conquirendae fuerunt. Quas non ullo ordine aut perſonarum aut temporum, neque enim res tanti uidebatur, ſed ut quaeque allata erat, & cum eis nonnullas ad me a uiris doctrina & auctoritate praeſtantibus ſcriptas in unum uolumen congerendas curaui,ut tuae uel uoluntati obſequerer, uel auctoritati obtemperarem. Tãtum enim & amicitiae noſtrae, & prudentiae tuae in maximis muneribus publicis obeundis iam pridem ſpectatae tribuo, ut nulla in re tibi aut uolenti negare, aut ſuadenti aduerſari fas putem. Quare quid a me poſtules, aut quid me facere iubeas, ipſe uideris: certe quidquid poſtulaueris, quod quidem in me ſitum ſit conſequeris. Hoc autem aequiore animo paſſus ſum exſtare aliquas epiſtolas meas, quod quaedã multis iam abhinc annis editae ſunt pro meis,de quibus ſcribendis ego ne per ſomnium quidem unquam cogitaui. Confinxerat eas is ipſe, qui tamquam a me ad ſe miſſas diuulgauerat, homo eruditus ille quidem,ſed improbus,& natura nocendi ac maleficiendi cupidus: cum plurima & maxima officia quibus a me affectus erat, ſummis iniurijs compenſare uellet. Qua de re olim a

me grauiter obiurgatus, multis cum lacrimis a me ueniam petijt, laqueo digna commisisse se fassus, cum ei sermoni Hadrianus Turnebus & Iohannes Auratus praesentes interessent. Sed mittamus haec. A te pro amicitia nostra peto, des operam, ne quid istic excudatur pro meo, quod meum non sit. Quid enim futurum est, nisi coërceatur istorum audacia, qui superioribus mensibus poëma quoddam de laudibus Iohannis Austriaci, quod ego numquam legeram, pro meo ediderunt. In quo & mihi & ei cuius illud poëma est, imposita insignis iniuria est. Nunc tua potissimum fide, diligentia, auctoritate, uoluntate erga me fretus, nihil tale posthac euenturum esse confido. Vale. Romae. IX. Kal. Septembres. M. D. LXXIX.

IOANNES NICOTIVS LIBELLOR. SVPPLIC. IN REGIA Mag. Marco Antonio Mureto uiro eruditiſſ. S. P. D.

REM periculi mei me feciſſe ex te audio, quòd efflagitatione mea, quas ad pleroſque amicos tuos dediſti literas, tandem in manus hominum uenire ſinas. Ego uerò, mi Murete, id quid periculi ſit non ſanè uideo: excidiſſe tibi quidem certè, ſingularis huius erga literatos omnes beneficij gratiam facilè perſpicio, qui iſtam clauam de manibus me tibi extorſiſſe tam ingenuè fateâre. Nulla enim mehercule, earum quas memoras cauſa, ſatis iuſta ad premendum tibi unquam fuit. Nam quum iam inde ab adoleſcentulo, unus è noſtris hominibus, romanam illam amplitudinem ac dignitatem, & quouis ſcribendi, & toto ipſius uitae genere ita ſis conſectatus, ut fato tuo ciuitate etiam Romana donatus fuiſſe uideare quiſquam, quaeſo, erit, qui quum tuas epiſtolas

leget, non ex orationis uenustate (Roma ista quidem prorsus) & eximiarum atque praestantium rerum tractatione, singularem & uoluptatem & fructū capiat? Quae tu summè doctus, ad praestantes omni probitate atque eruditione uiros scripsisti, quotidiéque quin scribas, efficere plane nequis, non ex earum quidem commentationum genere sunt, quibus non amplius quoduis, quàm familiarium epistolarum nomen, meritò debeatur. Literatorum, Marce Antoni, ac studijs doctrinaéq; deditorum uirorum, inter ipsos, per literas consuetudo, quidpiam egregium atque excellens semper habuit, perpetuóque habitura est. Id adeò quidē ut illorū qui olim extitere, etiā συμπόσια ac δεῖπνα in rebus opera & oleo nostro dignis esse ducamus. Fuit, erítque quoad quidem mortales terram colent, cuique seculo, rerum & publicarum & priuatarum, tum earum quoque quas neutrarum expertes facilè dixeris, sua quaedam norma ac ratio, quam, qui id aetatis degunt, multò certè magis è re sua cōdiscant, perceptámque usurpent, quàm quae longe anteactis seculis extitit. Memini equidem me, quum in Lusitania Christianissimi Regis Legatus essem, non tam in rebus Legationis illius commodè gerendis, antiquis uel foederibus, quae cum Lusitanorum re-

gibus, nostris olim intercessere, uel Annalibus utriusque gentis uersandis, quàm quorũ aetati ferme suppares sumus, adiutum ac subleuatum fuisse. Enimuero Murete, nonnihil haud ita dispar, in isto etiam scriptorũ genere contingit. Nam quum ad consuetudines hominum inter sese, instruendas atque ornandas, quae uiri omni doctrina eruditi, cum sui similibus per literas conloquuntur, magnopere conducant, ipsa autem consuetudinum colendarum ratio ac disciplina, nequaquam in aetates solùm, uerumetiam propè iam in annos singulos uaria eueniat, non tam aut Ciceronis quidem ipsius, aut aliorũ quos refers, epistolis, qui nunc inter homines agunt, quàm aut tuis, aut eorum qui tui sunt similes, qui profectò perpauci sunt, adiuuabũtur. Non sunt denique eiusmodi tuae epistolae, quae seclis innumerabilibus manere, ac, ut Scaeuola aiebat, canescere nequeant. Itaque tu ne tibi desis, valde te hortor atque moneo. Meo res omnis plane, quãdoquidem ita tibi cauere uelle uideris, periculo esto. Et si uerò id me tutò iubere facilè sentio, ea lege tamen ac conditione quoduis periculum abfuturũ promitto, si quod nunc agis, id tu multò dehinc etiã prolixius ages, quaeque in isto genere posthac scribes, diligenter ac summa fide ad me perferenda cu-

raueris. Quòd autem ſcribis, partum à maleuolo neſcio quo, per ſummam fraudem, ſuppoſitum tibi fuiſſe, qui falſò ſe tuum eſſe dictitarit, id equidem adeò immeritò tibi accidiſſe, ut debeo, magnopere doleo. At hercle, ille mihi haud ſatis inſidioſè eam fraudem adornaſſe uidetur. Qui enim ſcripta tua legerit, uix alterius cuiuſquam, quamtumuis affabrè effictum, commentum, pro tuo agnoſcet. Sunt, mi Murete, peſtes quaedam hominum per ſummam nequitiam ac inertiam, aliena laude dolentiū. Quos tu, cui quidem benè beatéque uiuendi ratio conſtat, propter magnitudinem & animi & ingenij, moderatè feras oportet. Huiuſmodi ego hominum monſtra, à laceſſitis ulciſcenda minime eſſe cenſeo, quibus ipſis inuidia, qua miſerrimè peruruntur, ſatis ſuperque perenni ſupplicio eſt. Nam monſtro ſanè haud abſimile eſt, in obſcuro Patriam iacere malle, quàm ferre aequo animo, lumen ei à praeſtantiore quopiam praeferri. Haud ſanè luminoſior uſquā Gallia noſtra futura erat, quo illum animo fuiſſe intelligo, quàm quantum ille ſua face ei praelucere potuiſſet. Non, ut in praedijs urbanis, aequè in literarum morúmque ſtudijs, ne altius quis tollat, actio ullo unquam iure prodita apud ullum unquam populum fuit. Quin τοῦ ἀγαθοῦ παντελῶς μὲν πᾶσι

ἐφίεσθαι ἐξεῖναι, tuus ille, aut si certè das, etiā noster in Νικομαχείοις docet. Nihil planè erat, quod maleuolus ille iure queri posset, si tu, doctrina singulari ac ingenij ui admirabili, in sublime te efferés, ipsius (qui ne in secúdis quidem fortasse consistit) fenestellis officiebas: quum ipsi pariter altius tollendi, omnium gentium institutis ac moribus, ius esset. Vt ille mihi prorsus ignauiter, ne dicam nefariè, sibi prospexisse videatur: qui Patriae, in qua ambo & nati & educati, quòd summo ornamento es, erísque dum latinae loquentur literae, id λίαν φθονερῶς, damno sibi esse existimarit. Sed illum iam missum facio. Tu uerò, mi Murete, qua animi magnitudine polles, hanc fraude tibi iniuriam factam magnificè contemne: ac perge porro quò iamdiu contendis, ad palmam quam sanctissimi mores, & in omni doctrina exantlati labores, tibi mox in manum dabunt. Me tibi uindicē quoad uiuam, si quidem me ad eam rem idoneum censes, non defuturū, hoc mihi credas uehementer uelim. Vale, & me quod facis, etiam atque etiam ama. Dat. Braiae Comitis Roberti, pridie Kal. octo. M. D. LXXIX.

M. ANTON.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. PAVLLO MANVTIO.

HERI redeuntem me à balneis Aponi,quo me,partim animi,partim ualetudinis cauſſa,contulerã, exceperunt litterae tuae: quae, quam mihi gratae fuerint, noli quaerere. Mihi crede: quidquid reliquum erat moleſtiae ἐξ ἐκείνου τοῦ συμπτώματος οὗ περὶ γράφων ἔμαθες, deterſerunt,omnemq. ex eo natam aegritudinem depulerunt. Habebãt enim egregiam ſane atq. illuſtrem ſignificationem ueteris illius ac perpetui amoris erga me tui: de quo,& ſi mihi numquam ut dubitarem cõtigit:tamen fit, neſcio quo modo ut omnis illius expreſſio. quaſiq. profeſſio pergrata mihi, perq. iucunda ſit. Ego, mi Manuti, cum de eo quod mihi contigerat, retuliſſem ad medicos, meq. illis omni ex parte indicaſſem, neq.quidquam de tota mea ratione ac conſuetudine uiuẽdi reticuiſſem:nihil aliud reperire potui, niſi id quod ipſe per me facile ſuſpicabar: nocere mihi quod tam raro exirem domo: quodq. ut me impetus ceperat,ita me, nulla habita ratione temporis,aut ad legendum, aut ad ſcribenbum darem. Itaq. de eorum conſilio meditor paullo laxius ac ſolutius uiuere: & ante cibum ambulatiuncula modici ſudoris aliquid excitare: praetereaq.cum uidebitur, alienis & ocu-

lis legere & manibus ſcribere: quem ad uſum parare cogito amanuēſem quempiam, cui epiſtolas inambulans dictem: niſi ſi quid erit τῶν ἀπορρήτων: quanquam haec quoq. interdum, ſed ἐν αἰνιγμοῖς. Antea enim ſolebam ſtatim à prandio calamum in manum ſumere, & horam unam atq. alteram epiſtolarum ſcriptioni dare: quo, re ipſa cōperi, nihil eſſe pernicioſius. Cauebo igitur, &, ut mones, parcam mihi, cum mea cauſſa, tum mehercules etiā tua. non enim leuem neq. contemnendam iacturam faceres, ſi quid mihi cōtingeret. φίλου γὰρ οὐδὲν κτῆμα τιμιώτερον. ego uerò amicus tibi ſum, & amicus ex animo: quales admodum paucos eſſe, non iniuria querebatur Theognis. De Catullo, exiguam tu quidem mihi diem praefinis: ſed tamen dabitur opera ut ſatisfiat tibi. Torquatus Bembus reſpondit ſe cognoſcendi mei cupidiſſimum eſſe, mihiq. libēter gratificaturum quacumq. in re poſſet. Quod ſcribam, aliud nihil occurrit. etiam atque etiam uale mi Manuti A. D. IIII. Kalen. Apr. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S.

De Tibvllo & Propertio: Libēter hoc & omne militabitur bellum: ut ille ait. Ita enim de me meritus es, itaque aſsidue mereris, nulla ut in re umquam à tuo ſtudio diſcrepare

debeat uoluntas mea. Sed quaeso te, quid tu facere cogitas? an forte eadem opera Catullũ cum commentario meo, Tibullum autem & Propertium sine ullo commentario emittere; eosq. tres unum in librum coniungere? tale enim aliquid mihi uenit in mentem suspicari. Hoc si est, non equidem reprehendo, neq. improbo: etiam librum puto uendibiliorem fore. Sed tamen nouum, ut puto, multis uidebitur. Sin alia quaedam tua ratio est, fac ut sciam. Nam si ego recte conieci, καὶ τῆς προαιρέσεως ἐπέτυχον, capiam fortasse aliquid noui consilij, quod tibi non displiciturum esse confidam. Hodie constitutum factũ erat cum amicis quibusdam, ut ad Torquatũ adiremus una: sed hoc tempus nubilum, caliginosum, pluuiosum, uereor ne illis obstet, quo minus ad me ueniant. De loco Plutarchi mihi quoq. cogitanti ac scribenti, permirum, perq. incredibile uidebatur. Accuratius igitur cogitabo, & cras, aut summum perendie, totam illam rationem minutissime, καὶ τῇ ἀκριβολογίᾳ τῇ μεγίστῃ confectam, ad te mittam. Quid amplius? Vxoris tuae fratrem nõdum uidi. Hercules quoq. tuus sexto aut septimo ab hinc die uenĩt ad me, neq. umquam postea rediit. Ego autem, quando praesenti tibi studium in te meum declarare nõ possum, libentissime illud excipiendis, & καθ' ὅσον οἷόν τε, omni genere officij prosequendis tuis de-

clararem. Quare, etsi quid eorum caussa possim, nō uideo, aut potius, nihil posse me, prope uideo: tamen erit mihi pergratum, si ita ad eos scripseris, hanc domum aeque ipsis patere, ac tuam neq. quidquam mihi posse accidere gratius, quā si me ipsi aliquid sua caussa facere iubeant. Ama me mi Manuti, & ualetudinem tuam cura. Prid. Id. April. CIↃ. IↃ. LVIII. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S.

DE Torquato uehementer amo te. exemisti enim mihi scrupulū sane molestum. nam subuerebar si ad illum scribens, patris mentionem facerem, quo id ipse animo accepturus esset: ideoq. auebā uidere epistolam tuam: quae me docuit metum illum meum inanem fuisse. Illi igitur Tibullum: cuius principium mittam ad te cras aut summum perendie. interea operis quod agant nō defore, tuarum litterarum sermo declarat. De Propertio uidebimus. summopere cuperem, si commode fieri posset, ut ne Tibulli principium cum Catulli fine eodem folio coniungeretur. Cuius meae cupiditatis quae caussa sit, facile te suspicaturum puto. esset, ut opinor, munus hoc pacto, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως, εὐπρεπέστερον καὶ μουσικώτερον. nihil tamen nisi tuo

commodo uelim. Quod tot uersus deletos miraris, dicam tibi quid factum sit: e libris quos ad me misisti, neuter erat, qui non in primo illo folio tam multa ad marginem adscripta haberet, ut uerendum esset, ne librarij fallerentur. Concerpsi igitur unum e meis; sed tam multa in eo menda reperi, ut coactus sim mutare consilium Quod autem numerus uersuum nō congruebat, eo factum est, ut aliquot delendi fuerint. nam quod ita cecidit, ut à pentametro inciperet pagina, non consilio factum est, sed casu. Potest autem facile corrigi: characteres tui graeci sane luculenti. ac dolerem Gallorum nostrorū uicem, quos a te ceteris omnibus rebus iampridē uictos, typorum quoq. Graecorum elegantia superatum iri uideo, nisi plus te quā plerosq. illorū amarē. Edendi autē Syriani consiliū, cui tādē displiciturū, displiciturū uero? immo cui, qui quidem homo sit, non summopere placiturū putas? Germanum illum iterum tibi commēdo. bonus uir est & litteratus: & bene apud eum beneficium collocabis. sed ego captus dulcedine quadam ad te scribendi, non sentio tempus effluere. Vale. Hercules Podocatharus miratur te ad binas litteras tuas nihil respondere: neque nō tamen facile suspicatur, id quod est; te non libenter scribere, nisi urget necessitas. cum manu tua nunc quidem scribere necesse habeas. Saluebis ab eo,

& a Molinio noſtro. De epiſtolis tuis, noli laborare. breui eas habiturus es. Iterum uale. Prid. non. Maij. Patauio. CIƆ. IƆ. LVIII.

MVRETVS MANVTIO S.

SI Pegaſi ſint iſti tui operarij, tamen fieri nullo modo poteſt, ut uno die chartas quinque deſcripſerint, quas heri te accepiſſe oportet. at tuae hodiernae litterae ſignificāt opus eis deeſſe. itaque quid cogitem, neſcio. Chartas quinque, cum iſtic eſſem, apud te reliqui: alteras quinque nudiustertius miſi. tu, ut omnia iam confecta eſſe, ſignifices, cras tria folia impreſſa miſſurum eſſe te dicis. iterum tibi dico: quid cogitem neſcio. nam, ſiue illa ad te perlata ſunt: deeſſe illis, quod agant, non poteſt: ſiue non ſunt, uerendum eſt, ne eodem modo aut intercipiatur, aut pereat, ſi quid amplius miſero. itaq. nihil amplius mittam, dum quid illis factum ſit, cognouero. Vale X. Kal. Mai. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S.

MIROR quid acciderit, quod a te nihil hoc triduo litterarum. praeſertim cum adhuc ad binas meas nihil reſponderis. quarum alteras accepiſti cum indice eorum, quae in Catullo peccauerant librarij: al-

teras cum tertio folio Tibulli. Vtinam ne uera ſint ea, quae mihi ueniunt in mentem. nam, uere ut dicam, ſummus amor erga te meus interdum uereri me cogit de firmitate ualetudinis tuae. Quaeſo te, eripe mihi hanc moleſtiam: & ſi apud te eſt ut uolumus, ad intermiſſum ſcribendi inſtitutum redi. ego cum primum a te litteras accepero, mittam ad te & Tibulli reliquum, & ſcholia. Vale. III. eid. Mai. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S. D.

EGo uero te nihil de me tam improbe ſuſpicatũ, certo ſcio: teq. omnia ſcripſiſſe ἀπούστατα καὶ ἀφελέστατα, perſuaſiſſimum habeo. ſed quod ea de re ſcripſi, iocatus ſum, non tam in te, quam in me ipſum. ſed quando tu ita uis, omittantur ſane haec nomina. Catulli quod reliquum eſt, ad te mitto. cetera urgeo. in iis quae accepi, non admodum multa librariorũ menda ſunt: nonnulla tamen, ſed leuis momenti. in ode Sapphonis tria aut quattuor, quae ſane excidiſſe nollem. at haec relinquamus. cogito cui Tibullum, cui Propertium, ex more, dicare debeam: neque ſatis explicare me poſſum. nam ex iis qui mihi ueniunt in mentem, alij σεμνότεροι ſunt, alij κενώτεροι. Adoleſcentes

homines uellem, ingenio eleganti & nō alieno ab his litteris, &, totum, φιλοδόξους magis, quam φιλοχρημάτους. omnino Venetiis exeundum est. Nam ista littora plane littora sunt. frustra ares, frustra seras. tu, si potes, consilio me adiuua. nam mehercule, si nihil aliud ostendatur, potius amiculo cuipiā meae sortis hoc munusculum deferā, qui me amet, qui mihi bene cupiat, qui mihi saltē gratias agat, quam cuiquam ex istis splendidis, qui omnia sibi ultro deberi putant. quaeso te, quando ego neque defugio, neque defugiam umquam quidquid tu uoles laboris, suscipe hanc cogitationem caussa mea, & quid facere debeam mone. noui te, ut in ceteris, ita in his quoque rebus acutissimum & sagacissimum. ubi tu τῇ ἀρίστῃ γνώμῃ, ut soles, consilium dederis, quicumque erit euentus, aequissimo animo feram. Vale. A. D. V. Kal. Mai. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S.

De Propertio quietus esto. Libēter hoc & omne militabitūr Bellum, in tuae spem gratiae. Neque quod dixeram, eo dixeram: sed tu aliorum accepisti: tantum enim loquebar περὶ τῆς προσφανήσεως. accipio tamen, quod das, fore, ut tui ist i

pegaſi minus incitate uolent. mitto ad te epiſtolam ad Bembum, αὐτοσχεδιασμένην. mihi crede, ſemel ſcripſi: ſemel relegi. ſed eo fidẽtius; quod ad te mittitur, tamquã Ariſtarchũ, quidquid minus placuerit ὀβελίσοντα. per me quidẽ non interpolles modo eã licet, uerũ etiam de integro cudas. tanto melior erit, ſi tua erit. ac ne ſic quidẽ mea eſſe deſinet. nam in hoc quidem genere κοινὰ τὰ τῶν φίλων. quid amplius? reliqua Tibulli cras mittam. ac fortaſſis etiam ſcholiorum partem, ut guſtum aliquem futuri operis capias. Tabellarij urgent. Vale. Molinius te ſalutat. Poſtr. non. Mai. Patauio.

MVRETVS S. D. MANVTIO.

CVM Venetiis diſcederem, reliqui apud Sixtũ Medicem, optimum & humaniſſimum uirum, cuius, ut ſcis, hoſpitio uſus eram, libros aliquot tuos, itemq. uolumen unum mearum uariarum lectionum: quae omnia puto iãpridem ad te perlata eſſe. De Dionyſio inieci iam mentionem Cardinali: cum ipſe me de te, tuiſq. rebus perhumaniter interrogaſſet. Tu, ſi me audis, uidebis, ut ne res in longũ differatur. nolim enim contingere ut alius quiſpiam occupet. De ſene illo impuro quid uis tibi reſpondeam?

denuo confirmaſſe ſe dicitur. omnino tamen ſi homo bulla, eo magis ſenex. Sed o incertã conditionem noſtram. ille exſuccus, exanguis, exhauſtus, ſenio confectus: & ipſe orbis ſenium, qui iam iamq. animam efflaturus uidebatur, uiuit tamen. uiuit? immo uero. ſed nolo cetera, quae leuiter immutata, pulchre, ut opinor quadrarent. At Gallorum Rex, integra aetate, firma ualetudine, maximis uiribus, florentiſſimis rebus ſuis, inopina morte perculſus eſt. quo quidem caſu ualde acciſae ſunt ſpes noſtrae: magnaq. hic & animorum & uultuum facta mutatio. Sed omittamus haec: Cum hic ſunt ſtudioſi nominis tui, & ſcriptorũ tuorum admiratores maximi: tum M. P. medicus οὐ τῶν τυχόντων, homo & Graecarum & Latinarum litterarum ſcientia excultus, & philoſophus, &, ſi quaeris, mehercules etiam poeta ualde bonus; ita te amat, ut nihil ardentius fieri poſſe uideatur. Eſt autem natura comparatum, ut quos amamus, ab iis etiam nos amari uelimus. Cupit igitur ad amicitiam tuam, mea opera peruenire: & ea re ſcripſit ad te epiſtolam. quam ad te cum his litteris mitto. Videor facturus iniuriam humanitati tuae, ſi te orem, ut ad ipſius litteras reſpondeas. puto enim ſponte facturum. Sed tamen, quia & ego hominem ualde amo, & ipſe te magnopere obſeruat, meumq. diligentiſſime egit, ut id à te peterem; peto &

quaeso. Quid iam? quid aliud? nihil, nisi ut ualetudinem tuam cures, & me ames, & Aldum nostrum salutes meo nomine, quem ego, mediusfidius in oculis fero. Vale. A. D. XIV. Kal. Sextil. Ferraria.

MVRETVS MANVTIO. S.

HERI ad te scripsissem: sed uolui gratificari Lazaro Mocenico adolescenti optimo, ingeniosissimo, studiosissimo: quod & ipse incensus erat cupiditate cognoscendi tui, & eum ego cupiebã a te cognosci, de quo me tam saepe praedicantem audiisses. Hic enim est unus propemodum, de quo ego mihi omnia summa polliceri audeo: neque metuo, ne me spes fallat. Quaeso te complectere eum mea caussa quam poteris humanissime: dignus est enim omni beneuolentia atq. amore. Ingenium summum industria mirifica, mores optimi atq. incorruptissimi. Denique quidquid dici de illa aetate honorifice potest, id me de eo dixisse, & meritissimo dixisse, tibi persuadeto. Accipies ab eo, quod superest Tibulli, & scholia mea in primum librum: de quibus cupio audire iudicium tuum. Quid est, quod hodie ad me Molinius scripsit, mira quaedam esse, quae tu mihi, cum istuc uenissem, dicturus esses? Si

me amas,quidquid eſt,ſcribe.Ego enim, niſi quid aliud acciderit, nondum me iſtuc uenturum puto. Vale XV. Kal.Iunij. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S.

EGo uero Herculi quidem optimo atque honeſtiſsimo adoleſcenti ſua & tua cauſſa: tibi uero, tua & mea ex animo gratulor. nam & ipſius ſtudiis & ualetudini tuae praeclare conſuletur, & ego epiſtolas a te accipiam non crebriores tãtum & longiores, uerum etiam, ita me Hercules amet, nitidiores & alacriores. uel illa quam hodie accepi, quam feſtiua eſt? quam hilaris? quam tua? Itaque Molinius exultat quotidie addi aliquid ad laborem ſuum: ſoletq. mihi ſaepe in ſermonibus dicere, ingenium tuum ſibi agrorum Siculorum ſimile uideri: e quibus

Æſtiua quantum decerpunt luce capellae,
Tantum fecundus gelida ros nocte reponit.

Heri miſi ad te reliquam partem ſcholiorum in Tibullum. nam in quartũ librum cur hoc tempore nihil ſcribam, magna cauſſa eſt, Propertium vrgeo: cuius principium paucis diebus ad te mittam: id eſt, cum Tibulli, quod ab operis deſcriptum eſt, accepero. Columbinum tuum miſi qui ad me accerſeret: ſed is

negauit ſe domi eſſe. cras ſi non modo columbinis, ſed aquilinis etiam feratur alis, non effugiet colloquium meum. Vale mi Manuti, κ'ἀμὲ, ὥσπερ εἴωθας, ἀντιφιλῶν διατέλει. VII. Kal. Iun. Mira illa de quibus mihi Molinius ſcripſerat, ſi potes, ſcribe: aut aperte aut συμβολικῶς.

MVRETVS MANVTIO S.

SI nihil eſt aliud, praeter occultam quãdam coitionem factam a duobus ciuibus, amicis noſtris, ad deiiciendum eũ qui ſucceſſit in Polyphemi locum: cauſſa nulla eſt, cur id tantopere celatũ uelis. nam hic quidem res omnium ſermone celebrata eſt. De Ferrarienſi, neque nihil eſt, quod audiſti, neque tamen mihi adhuc, quid facere debeam, conſtitutum eſt. omnino cuperem aliquam μεταβολὴν: nõ quin placeat magis indies Patauium: ſed quid intelligam, ſcio te quoque intelligere. neque uero ita multum laborarem, Sigonió ne an mihi. etiam, ſi quaeris, mihi quidem magis arrideret ea cõdicio, qua nũc eſt Sigonius: idque cũ aliis de cauſſis, tum quia tecũ eſsẽ. ſpes eſt, aliquid ſuper hac re ante Octobrẽ a III. uiris conſtitutũ iri: neq. ſane facere aliter poſſunt, niſi paullatim Patauinam ſcholam exinaniri uelint. expectabimus igitur, & ſi res ſucce

det ut uolumus,gaudebimus: ſin, humaniter feremus, & proſpiciemus rationibus noſtris. Propertium urgebo,ut iubes. Scholia in Tibullum,cum inibi erit, ut excudantur, uelim ad me paullo diligentius inſpicienda mittas. In carminibus quibus celebratur hortorum deus,iambica quaedam ſunt, quae ab omnibus tribuuntur Tibullo. unum etiam eiuſdẽ argumẽti epigramma reperio in antiquo Tibulli libro. Hanc igitur appendiculam adijciemus,ſi uoles. Quartus liber tam multa habet quae non intelligam, ut in aliud tempus differre ſatius putẽ. ualde me pupugit, quod ſcripſiſti de Simiolo illo Pariſienſi. numquã putaſſem ſub tanta ſimplicitatis ſpecie latere tantam perfidiam. Mihi paucis diebus ad illum alterum neceſſario ſcribendum eſt: egoq. ſi tibi ita uidebitur,libenter faciam, ut inſeram litteris meis,teſtimonium meum iudicij de eo tui. Tu maximo animo contemne iſta omnia,ut facis; & ad ualetudinem tuam, uel conſeruandam uel confirmandam omne ſtudium confer. Vale IV. non.Iun. Patauio.

MVRETVS MANVTIO SVO S.

CVM conſtituiſſem hodie ad te ſcribere,heſterno die non ſcripſi quod, ἀπέχθειαν εἰπεῖν, ſtomachum mihi mouerant uerſus,quos ad me miſeras.de qui-

bus tamẽ ualde amo te. functus enim, ut ſemper, amici officium es, cum ea quae ad me tantopere pertinerent, mihi non ignota eſſe uoluiſti. Sed impurum ego illum ſi uiuo. etſi rectius tu: qui taetra haec & impura animalia, ut deſpiciam, mones. Coram igitur colloquemur. De Dulcio, eum enim ſignificari puto, conſilium tuum ſequar. ad te ſcribere aliquid te dignũ, mihi hoc crede, geſtit animus: & eſt ὑπόθεσις praeclara aut innumerabiles potius ὑποθέσεις. ſed ita pridem uerſus facere deſtiti, ut ualde metuam, ne nihil ſuccedat. tentabo tamen etſi nunc propter hoc conſiliũ de migratione, animo non ſum ualde apto ad poëticas hilaritates. erat & ad Petrum τὸν ξηρόχρεων (finge aliquod eiuſmodi nomen aut Latinum aut uernaculum; ita quem dicam intelliges) ode una iampridem ſcripta: de qua, quid faciam, neſcio. nam neque cum homine in eam ſuſpicionem adducto, niſi prius de illius innocentia conſtiterit, quidquam mihi eſſe negotij uolo: & perire eam, etſi nihil eſt, nollem. ad haec expecto, quid ſentias. Nunc eſt quod te magnopere oratum uelim. In iis litteris, quas ante hos xv. dies ad Petrum Morinum dederam; narrabam deferri mihi condicionem opimam & honorificam imprimis: neque, quaenam eſſet, exprimebam. aiebam autem, me eam neque accipere, neque plane repudiare audere, niſi bene penitus perſpecto

eius, qui me ad se uocat, animo. Nunc cuperē (ac uide quam improbus sim, qui te quoque mea causa improbum fieri uelim, cuperem igitur, epistolam ad me bene longam eo argumento scriberes; ut laudares consilium meum qui & lucro praesenti, quod, ut scis, offerebatur, & tranquillitati studiorum meorū & aliis eiusmodi rebus, huius familiaritatem, ἢ θεραπείαν, ἢ ἄλλο ὅ, τι ποτὲ ὀνομαζόμενον μάλιστ' ἂν δέχοιτο, anteposuerim. erit tibi campus amplissimus amplificandi condicionem illam quam repudio, & tamen ex contentione ostendendi, quanto sit haec honestior ac splendidior, dicendi de hominis ipsius laudibus: etiam de iis, qui cum eo sunt: si quis eorum tibi nominatim appellandus ac celebrādus uidebitur. idq. cum ad meas rationes accommodatissimum fuerit, tum tibi fortassis non inutile ad gratiam ipsius recolligendam, & ad medicinam faciendam animo nōnihil, ut scis, exulcerato. Vellem etiam certo praediceres fore, ut magnos aliquando ex eo industriae meae perciperem fructus. Puderet eum fortasse olim, facere te ψευδόμαντιν. Eam autem epistolam ad ipsum finem tuarum imprimi uellem. Hoc à te uehementer peto. Ea lege tamen, si tibi quoque hoc e re utriusque nostrum fore uidetur. Cras cetera. Vale mi optime & optatissime Manuti. Epistolae tuae nullae praeterea sunt: quas quidem edi oporteāt.

teat. ſunt enim in aliis pleraque omnia τῶν ἀπορρήτων. Iterum uale. Hodierna elegantiſſima eſt, ſed ut uidetur, non diuulganda. Nicolaum tuum, aut noſtrũ potius, ἀντασπάζομαι.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. PAVLLO MANVTIO.

VALDE recreatus ſum iis litteris quas a te hodie accepi. etenim qui natura in omnibus rebus meis δύσελπις πέρα τοῦ μετρίου eſſe ſolcam, tantum ex indignatione quadam ſuperioribus diebus concepta ad illam naturalem δυσελπιστίαν adieceram, ut non tantum alijs omnibus aſper, moroſus, ἀπροσήγορος, uerum etiam mihi-met-ipſi odioſus atque inuiſus eſſe coepiſſem. Sed redibo ad me. meq. amabo, ne quid non amem, quod ames tu, in quo eſt, quidquid uſquam eſt, amabile. Raſarium, & illud alterum homini ſomniũ πολλὰ οἰμώζειν iubeo, quamquam quae indignitas eſt, me a tam indoctis tamq. abiectis nebulonibus oppugnari? hoccine ſaeculũ? mihi crede: niſi ſuſtentaret me uoluptas ea quam ex amicitia noſtra capio, euaderẽ aut Athenienſis ille μισάνθρωπος, aut Bellerophon Homericus, qui

κὰπ πεδίον τὸ Ἀλήιον οἶος ἀλᾶτο
Ὃν θυμὸν κατέδων, πάτον ἀνθρώπων ἀλεείνων. De Pola, quid ego tibi, mi Manuti, gratias agam?

aut quibus uerbis istam animi tui magnitudinem plane regiam praedicem? ecquod erit ùmquam tempus, cum ego tibi, cum liberis tuis, aliquam beneficiorum partem reponam? Sed quo tu liberarior es, & amantior mei, eo me maiore studio cauere decet, ne maiorem commodi mei, quam tuarum uirium, rationem habuisse uidear. neque enim aequum est ut propter me peregrinum hominem, cui nihil est, praeter animum bonum & fidem, quidquam de tua re familiari detrahatur: omnia perpeti satius est. non deerit, unde uiuam. & si hoc deerit, non deerit, unde moriar. Satis diu uixero, si antequam e uita migrem, insigne aliquod uoluntatis erga te meae testimonium edere potuero. quamquam quid est, cur hoc sperare debeam? Animus, tibi Manuti, animus pro praemio accipiendus est: quo tu si contentus esse nolles, ad meas maximas acerbitates, accederet illa omnium grauissima, quod homini uni omnium optimo, & de me optime merito, gratiam referre non possem. Vale A. D. VII. kal. Septemb. Patauio. Scripseram iam nescio quid litterarum Ferrariam, ad Petrum Morinum, id cum, cui traderem, nescirẽ: uisum est, ad te mittere. tuum erit, aliquam uiam uidere, qua illae & tuto & celeriter perferantur. Id opinor, per Vincentium Valgrisium commo-

dissime facere poteris. Ille enim solet interdum ad Morinum ipsum scribere. In eis litteris illud etiam adscripsi: cum quid scribere ad me uellet, ut ad te mitteret. te mihi diligenter curaturum. Id, ut facias, peterem a te, si opus esse existimarem.

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLLO MANVTIO S.

MORIAR, si quidquam umquã feci inuitus: sed tamen effugere non possum, quin tibi de Tibullo parum obsequar. etenim quae in eo libro maxime uidentur operam meam requirere, ea ego aeque intelligo, atque si scripta nõ essent, in ipso quasi limine, eius generis nonnulla sunt. neque tamen despero fore, ut aliquando uel casu incidam, uel labore & diligentia perueniam ad aliquid, quod lucem eorum nonnullis adferat. itaque, quantum me amas, tantum à te peto atque contendo, ut me hac in parte animo meo obsequi sinas. nam quod uereri uideris, ne dem sermonem hominibus maleuolis, libero te hoc metu. malo, si alterutrum necesse sit, silentium meum culpari, quam audaciam notari. crede hoc mihi, non sine summa molestia facio, ut tibi petenti negem. Sed tamen iampridem

cōuenerat inter nos, ne quid tu a me peteres, nisi quod uires ferrent, quid autem illae ferant, ego unus omnium optime noui; misi qui columbinum accerseret. Is se cras sub lucem ad me uenturum esse dixit. agam cum eo de re tua accuratissime, & pecuniae, quantum opus erit, numerabo. si fieri posset, ut sex aut septem Tibulli, regia charta describerētur, esset mihi summopere gratum. hac de re ipse statuas. Vale & me ama. Postr. id. Iun. Patauio. M. D. LVIII.

MVRETVS MANVTIO S.

OBsecro te, quid tu tibi uis cum istis inscriptionibus? Mureto meo, & si nolit: sed malo uolentem. Ego tuus esse nolo? aut omnino esse is, quem & esse me & haberi cupio, nisi tuus sim, possum? ego uero (tuum enim tibi regeram) tuus sum, & si nolis: sed malo uolentis. quanquam illud uerius, nostrum utrumque utriusque esse, neque quidquam esse alteri altero carius: idq. quoniam ita uterque uult, alter etiam debet. an uero me aut oblitum esse, aut obliuisci posse putas, quid tibi debeam? Itaque ualde me sane cōturbasti: & miror, quid tibi in mentem uenerit, ut id faceres. Quae errata sunt in Tibullo, & Propertij principium, sine ulla

dubitatione,cras mittam. Nunc eo non poſ-
ſum,quod omnes mei abſunt domo, non re-
dituri,ut opinor,ante cenae tempus: & quat-
tuor illa Tibulli folia ſunt in cubiculo Moli-
nij; quod ipſe abiens obſerauit. De Proper-
tio etiamnum incertus ſum. ſed facilis ia-
ctura. Nunc ad Columbinum: in quo cu-
pio me falli; ſed multa concurrunt, quae
ſuſpicionem faciant,eum non optima fide
tecum agere, & uulpina potius calliditate.
quam columbina ſimplicitate praeditum eſ-
ſe. primum, quod totum illud genus ho-
minum, qui ex alienis litibus uictitant,
quaeſticuloſq. ſibi ex aliena ſtultitia col-
ligunt, mihi ſane ſuſpectum eſt. iſte au-
tem tuus,nam quaeſiui, homo tenuis eſt:
cuius generis, niſi adeſt probitas eximia,in
tractandis nummis ſubleſta eſt, ut Plau-
tus loquitur, fides. at haec καθολικώτερα
ſunt; & a me ne animaduerterentur quidem
in eo, quem tu peruetere amicum uocas,
niſi alia accederent. ad me nunquam, niſi
ter quaterue euocatus, uenit; & ſaepe, cum
cum ſe uenturum conſtituit, fallit. libellis
tribus ſibi opus eſſe dixerat ad iter: poſt,
quinque petijt. cum ad rem uentum eſt,
aureum praeterea nummum popoſcit, &
abſtulit. biduo aut triduo ſerius profectus
eſt quam dixerat: cum tanquam mox in iter
ſe coniecturus, a me diſceſſiſſet. qui ſe mox

ut rediſſet, ad me uenturum pollicitus eſſet, non niſi biduo poſt uenit, & quidem ter accerſitus. deinde σκήψεις καὶ ἀναβολαί. ſe ita rem conſtituiſſe, ut certiſſimum ſit, his duodecim aut quindecim diebus pecuniam tibi numeratum iri: melius nihil potuiſſe fieri. Mandaui eis ut ad te de re tota quamprimum quam accuratiſſime ſcriberet: iſq. ita ſe facturum recepit; neque tamen fecit, quantum litterarum tuarum ſermonem audio. omnino οὐκ ἀπόδηλον οὐδὲ εἰλικρινὲς negotium. Ego eum denuo conueniam, & urgebo. Litteras quas ad Duditiũ ſcribis curabo. Vale. A. D. VI. kal. Quintil. Patauio. Duditius cum haec ſcripſiſſem, uenit ad me, & litteras tuas accepit.

MVRETVS MANVTIO S. D.

ITERADVM eadem iſtaec mihi tam εὔλυτοι ſunt iſtic leges, ut, quo de loco neminem noſtrum ἐθρυλλεῖτο cogitare oportere, eum ad locũ, ὃ, Πολλὰς δ' ἰφθίμους tam facile peruenerit? quos equidem puto, ſi forte is, cui Graece a uenali ſilentio nomen eſt, Bononiam iuerit, eadem prudentia, τὴν τοῦ Ἀθηναίου ἑρμηνείαν in locum illius ſuffecturos. ecquid tibi uideor σοφῶς αἰνίττεσθαι? Sed tamen πᾶς τὰς χα-

τοιούτων. Redeamus igitur domum. Mihi uero idem plane uidetur, quod tibi: nihil esse ad rationes meas accomodatius, quã si istic aliquid, quale uolumus, confici possit. Quare a te iam nõ magnopere postulo, ut de me agas. studere te illi alteri cuperem. uideo enim eadem uia, mihi quoque aliquid confectum iri. De te quidem (si ego tuos sensus bene cognitos habeo) non est, quod Bononienses cogitent. An tu condicionem quietam, opimam, cum prope certa magnarum rerum exspectatione coniunctam, interposita praesertim & tua & mea fide, illorum caussa relinqueres? teque, abiecta ualetudinis cura, suscipiendo laboriosissimo munere, in praesentissimum uitae discrimen abijceres? De Bargaeo iniecisti scrupulum. nam si ille professus fuerit, uideo petitionem amico illi nostro difficiliorem fore. Absque eo quidem certus, ut opinor, esset. Te omnia mea caussa facturum non dubito, mi Manuti. scio enim te, quam constanter, quos semel complexus es, fouere pergas. Sed gratissima mihi tamen est, quam tuis litteris expressisti, significatio uoluntatis tuae. ego, ut me aliquando merito amasse dicaris, omni spe conabor efficere. Vale de Philopono oblitus fueram. puto illum apud me esse. Prid. non. Septemb. Patauio.

M. ANTONIVS MVRETVS PAVLLO MANVTIO SVO S. D.

ADOLESCENTES, qui ad te has litteras perferent, si genus requiris, nobilissimo ac splendidissimo inter suos orti sunt loco: si bona animi, & studia laudandarū artium spectas, coniecturam facere uel ex eo potes; quod, cum ipsis domi in summis delicijs & in maxima rerum omnium affluentia uiuere liceret, longinquas peregrinationes suscipere, seseq. excolendi ingenij caussa, infinitis difficultatibus obiicere maluerunt. Ii cum iudicarent idem, quod omnes qui recte sentiunt, iudicant; ingenij & eloquentiae gloria Italiam ceteris nationibus, in Italia autem longe unum ceteris omnibus Paullum Manutiū antecellere; neque se studio suo satisfacere posse arbitrati sunt, nisi in Italiā uenirent: neq. cum in Italiam uenissent, nisi Paulli Manutij aspectu & collocutione fruerentur. Quod autē de scriptis utriusque nostrum intellexerant, quanta inter nos uoluntatum ac studiorum coniunctio esset: statuerunt se id quod cuperent, nullo modo melius quam per me, consequi posse; mecumq. egerunt, ut se tibi quam diligentissime commendarem. Ita igitur facio, petoq. a te, ut, si ulla umquā apud te mea cōmendatio ualuit, quod scio ualuisse

quamplurimas, huic plus etiam quam ceteris, tribuendum putes: adiiciasq. ad illam humanitatem, qua omnes excipere solitus es, quidquid rogante atque obsecrante me, adiici potest. Vale. postr. non. Septembr. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S.

Tibvlli primum folium accepi. scholia mitto locis aliquot leuiter immutata. Lectionem non perfacilem fore operis puto; tum, propter alia; tum propter crebras interpositiones. Sed in te spes est. etsi, ne uiuam, si nō interdum ac saepe uereor, ne mea scribendi negligentia noceat oculis tuis. Quaeso tamen a te, ut hanc molestiam, mea caussa, deuores: curesq. quod commodo tuo facere possis, ne tā multa hic peccentur, quam in Catullo. id eo admonere te uisum est: quoniam in primo illo folio, quod accepi, nouem librariorum errata sunt: leuia quidem nonnulla: sed plura animaduersione digna; quale est charta tertia Sit diues; iure furorem: cum scribendum sit: Sit diues iure, furorem & cetera. multum autem ad sententiam interest, utrubi nota illa hypodiastoles collocetur. illud etiam grauius, quod charta quarta, ubi uulgo legitur, Capiti: cum ego e ueteribus libris emendassem, Capite: nescio

qui factum eſt, ut tui uulgatam ſcripturam retinuerint. ſi me amas, iube eos omni diligentia in exemplar a me emendatum intueri; pertinet ea res nõ mediocriter ad utrumque noſtrum. Colũbinus tuus profectus eſt, quo ſcis. ego nudiuſtertius ei, mox, ut dicebat, iter ingreſſuro aureũ nummũ, tantum enim opus eſſe dicebat, dedi. puto hodie reuerſurũ. quid actum ſit, faciam te cõfeſtim certiorem. Propertium, ſunt qui ſuadeant ut mittam ad Frãciſcum Gonzagam. Qua de re aueo ſcire, quid tibi uideatur. Valetudinem tuam cura diligenter. Salue a Molinio. XI. Kal. Quinctil. Patauio.

MVRETVS MANVTIO S.

VENIT ad te altera mea ad Pontificem oratio: quam cupio aeque placere tibi, atque iis placuit, qui me dicentem audierunt. quod, cum mihi uenit in mentem tuarum plane Atticarum aurium, & polituli illius ac limatuli iudicij, uel ſperare, improbum puto: cum cogito, quantum me ames, quámq; eſſe ſoleas mearũ rerum, non aequus modo exiſtimator, uerum etiam benignus prolixuſq. laudator. ne poſſe quidem aliter euenire arbitror; Breui, ni fallor, accipies & tertiam. Quod ſi progre-

diemur ad hoc exemplum, poterimus olim Pōtificiarum orationū quasi σωμάτιον quoddam cōficere. Me à te amari certo scio: neque dubitare te, quin ego tibi in amore respondeam. Salue à Ludouico Beccatello archiepiscopo. Molinio meo multam salutem. Vale A. D. IV. Kal. Ian. cIↃ. IↃ. LX. ex Vrbe.

M. ANTON. MVRETVS S. D. PAVLLO SACRATO.

FERCI nuper nescio quid uerborum de nobili illa uictoria, qua Turcae a nostris ad Naupactū superati sunt: tanto hominum concursu, quantum ipse non facile credidissem: Quamuis autem res erat nihili, tamen ita multi quotidie petebant describendi sibi potestatem fieri, ut satius uisum sit semel, quicquid esset, librariis permittere: praesertim cum magistratus populi R. iudicarent id ad ipsius populi dignitatem pertinere. Exemplum unum ad te mitto: quod semel inspectum cum Paludino, Canalio, Iacobo Canano, Antonio Montecatino, ceterisq. communibus amicis communicare poteris: ut, siue placuerit, capiatis ex eo aliquid uoluptatis: siue minus, intelligatis tamen, conseruari à me, ut decet,

memoriam uestri. Vale. Romae VII. Kal. Ian. M. D. LXXI.

M. ANTON. MVRETVS S. D. PAVLO SACRATO SVO.

IN multis, tenuibus illis quidē, sed ipsa adsiduitate molestissimis occupationibus meis, usus eram ea libertate, quam tu mihi dederas, ne prius ad litteras tuas respondere necesse haberem, quam Episcopus Hadriae istuc rediret. Quod dū expecto, etsi quibusdā & meis & ipsius familiaribus negotium dederam, ut me tempestiue de discessu ipsius admonerent, prius tamen eum abiisse resciui, quā de abitu cogitare cognossem. Factum id non modo eorum quibus id mandaueram neglegentia: sed & consuetudine quadam multos iam mēses à me suscepta, numquam, nisi cum urget necessitas, exeundi domo, & perraro ueniendi in aedes Cardinalis: non quin & ipse me libenter uideat: & ego eum, quā debeo, obseruantia colam. Sed tanta me satietas, tantum odium & aulae & rerum aulicarum cepit, ut numquam mihi magis solus uidear, quam in illa turba: numquam melius comitatus, quam cum me solus in bibliothecam abdidi. Itaque cum Cardinale ipso ter, opinor, aut ad summum quater

collocutus ſum, poſtquam huc uenit. Multi fortaſſis hanc aut aſperitatem aut rusticitatē uocabunt. Vocent ſane, ut libet. mihi aegre eſt, quod nō iampridem ita uiuere coeperim. & tamen uiuente Hippolyto Cardinali alia ratio erat. Referta erat domus hominibus eruditis, ex quorum cōuictu ac ſermone aliquid perpetuo diceres. Ipſe, quamquam doctrina mediocri, magno tamen & excelſo ingenio, & mirifice dedito ſtudiis noſtris. Itaque domus ipſius Academia quaedam uideri poterat. Hic amat quidem & ipſe mirifice homines bonarum artium ſcientia excultos: ſed ſua ei comitas damno eſt. Dum enim omnes blande excipit, cum omnibus humane colloquitur, facilem ſe atque obuium omnibus praebet, excitat quidē admirabiles amores ſui: ſed à tam multis gratiam ipſius ambiētibus perpetuo obſidetur, ut ei uix ad curandum corpus ſatis temporis ſuperſit. Quid quaeris? Ego qui quotidie cū illo altero ſuauiſſimis ſermonibus horas aliquot tranſigere conſueueram, nūc in alium quendam orbem mihi delatus uideor. Sed haec muſſanda ſunt: quae tamen ſemel in tuum hominis amiciſſimi ſinum effundere uolui, putans in eo aliquid leuationis fore. Nunc ad alia uenio. Quod tam ſaepe me in epiſtolis tuis tamq. honorifice appellas, gratiam habeo: etſi uideo te multo plus amori quam iudicio tri-

buere. Sed hoc ipsum non minus iucundum est, sentire me a te unice diligi. Quid nunc praeterea scribam, nihil habeo: nisi forte illud scire uis, me hoc anno, si Deus uolet, explicaturum publice libros Politicorum Aristotelis: in quibus uideor mihi nauaturus operam, & multa ab aliis interpretibus non animaduersa dicturus. Hoc te puto malle, quàm quid de bello aut pace dicatur, & quae eius generis uulgo a circumforaneis hominibus disseminantur. ἕκαστος γὰρ τῶν ἑαυτοῦ κήδεται. Viuamus, mi Sacrate, uiuamus, & consenescamus in studiis nostris, contemnentes ea omnia quae uulgo maximi fiunt. Deum & aeternitatem cogitemus. alia omnia fluxa & caduca sunt. Vale Romae III. eid. Iulij M.D.LXXVII.

FRANC. DVARENVS M. ANT. Mureto uiro doctissimo S. D.

CVM nihil a te post discessum hinc tuum, uel etiam de te acceptissem, mi Murete, ac ingenti desiderio tenerer, de statu rerũ tuarum aliquid cognoscendi, equidem litteris tuis tam opportune mihi redditis, magnopere delectatus sum. Illud uero meam auxit uoluptatem non mediocriter, quod ex eis intellexi te mei memo-

riam abſentis ſumma cum fide & beneuolentia retinere. Verum hoc mihi aſperſit moleſtiae epiſtola tua, quod dolorem illum aut grauiſſimum maerorem potius non obſcure teſtetur, quem tibi iſta peregrinatio attulit. At eo magis uicem tuam doleo, quod ante annos, ut opinor, duos & uiginti, iſtorum Scytharum σκυθρωπίαν & barbariem expertus ſum: quos ne nunc quidem reſipiſcere, ſed ἀρχαϊσμὸν illum ſuum adhuc tueri ac mordicus retinere demiror. Sed hanc materiam atque ſegetem gloriae, integram tibi Deus, opinor, reſeruet, ut hoſtibus, qui bello tentati à nobis & laceſſiti ſunt profligatis, ac de poſſeſſione iuriſprudentiae expulſis, ſplendidum aliquando de iis triumphum agas, id quod iam praeſentire ac proſpicere mihi uideor, ſi ad eas copias quibus abundas, aliae paulo firmiores atque inſtructiores acceſſerint: quas tibi parare, ſi neruos in ea re contendas tuos, perfacile eſt. Ac ſpero fore, ut haec cogitatio & εὐελπιςία conſolationem tibi non minimam adferat. cupio quidem certe. Nam & nos quoque ſuperioribus annis, cum eadem cura ſollicitaremur, qua te nunc angi uideo, ea ſpes ualde confirmauit: nec nos omnino fruſtrata eſt. Etſi enim ne hic quidem confecta adhuc res ſit, tamen euentus iam propemodum uicit exſpe-

ctationem nostram: adeo plausibile apud nos populareque est, quod Scythae uestri insolenter, contumaciter, superbe, contemnunt atque oderunt. Mitto principis in nos scholamque nostram studium incredibile, de quo pluribus tecum, si opus fuerit, alias. Itaque quod in extrema epistola scribis, unum istic esse doctorē Cotelium, qui colat nos ac scriptis nostris faueat, ad id ego gloriosius forte & audacius, sed tamen uere, nisi fallor, respōdere possū, quod Homeric⁹ Agamēnon Achilli παρ' ἐμοί γε καὶ ἄλλοι in quibus & Coteliū tuum, immo nostrum numerari uehementer laetor. qui si talis est, qualem esse eum mihi facile ex tuis litteris persuadeo, ne ἆς ἐμοὶ μύριοι, ut paucis quod de eo homine sentio dicam. Verum quia plerique studiosorum, quibus noti sunt doctores qui istic sunt, mihi affirmarunt, neminem in ea urbe ius profiteri isto nomine, tu uelim, Anacharsis hic quisquis sit, paulo plenius me litteris edoceas. Quamquam profecto malim, si rationes tuae ita tulerint, huc ad nos mature te recipias, ut de rebus omnibus coram inter nos conferamus. Qua de re & certius & subtilius ad te scribam cum te mihi totum pateféceris, & quid consilij habeas (nam de animo dubitare me non sinit epistola tua) aliquanto apertius mihi declaraueris. Sic enim habeto, nos quae te uelle quaeque ad te pertinere significaueris,

caueris, ea ſummo ſtudio diligentiaque curaturos eſſe. Vale mi Murete. Auarici Biturig. ipſo Hilarium die M. D. L I I I.

LVCAS FRVTERIVS M. Antonio Mureto S.

INGRATVS merito, ne dicam improbus, uideri poſſum Murete doctiſſime, ſi cum a te non ſemel uerum ſaepius humaniſſime acceptus fuerim, ne litterario quidem officio, tantum in me ſtudium tuum, compenſare ſtudeam. Deterruit certe me hactenus & ruſticus quidam pudor; &, ut quod ſentio liberius exponã, ingenij mei nõ obſcura tenuitas. Nunc uero cum didici ex ſcriptis tuis, ingrati uitio laborare nõ modo eũ, qui beneficiis ampliſſimis & honorũ inſignibus acceptis ab aliquo, τῦτον ὖδ' ἔπει, ὖδ' ἔργῳ, ut ait ille, ὀνέῃ, ſed & illũ, qui praeſtanti ingenio & ſingulari doctrina uirũ, in ea loca, ubi & ipſe ſit appulſum, nõ e ueſtigio liberali quodã ſcripto honeſtat: merito ſane & ego in uitio ſim, niſi te poſt tot colloquia, tot ſermones ultro citroq. habitos, nõ quidẽ opere aliquo laborioſo, qui enim poſſim? ſed epiſtola tamẽ officioſa munerer. His ego rationib' cũ animo meo diligẽter expẽſis, eò deueni audaciae, ut te & Galliae totius & Italiae tuae cla-

rissimum sidus,literarũ mearũ cruditate,ab o-
piparis illis & suauibus Graecorũ & Latino-
rum epulis auocare nõ dubitẽ: in bonam ta-
men spem adducor fore, ut his meis legendis
aliquid tẽporis lubens uolensq. sis impensu-
rus. Quãquam tamen non ea sint, quae in do-
ctissimas tuas aures, oculosq. ueniant, do ni-
hilominus hoc humanitati tuae, quã non ob-
scure hactenus & intelligere & agnoscere
potui, ut istaec officij mei in te certissima ar-
gumenta, nõ alieno uultu amplexurus uidea-
re. Sẽper enim hoc in doctis uiris desideraui
& etiã num desidero, ut cũ ingenio plurimũ
ualeant & possint, comi non minus alloquio
sint, & in omnes sapientiae studiosos obuia
uolũtate. Quod quidẽ in Mureto suo deside-
rare Fruterius nec potest nec debet: nõ potest
certe, quia humanitatẽ illius semper prõptis-
simam expertus est, & in dies experitur am-
pliorẽ, non debet autem, quia mẽtiri hec no-
uit, nec ueritatẽ odisse potest. Et haec quidem
in mei excusationẽ adducenda putaui Mure-
te doctissime, ut intelligeres, quã religiose uo-
luntatẽ in me tuam conseruare, et, si fieri po-
test, auctiorem reddere cupiam. Nunc autem,
ut quanti apud me sit uirtus, & ingeniũ tuũ,
exploratius tibi innotescat. libuit quaedã ex
optimis quibusq. auctoribus per me nuper
animaduersa iudicio tuo ut politissimo, sic
humanitatis plenissimo exactius ponderan-

da relinquere: & hoc quidem, non eo consilio,ut te omnium rerum peritissimum Anagnosten docere uidear,quod certe uel cogitare nefas esse duco, sed tamen ut ex te cognoscere possim, sint ne in his meis aliqua quae uero esse consentanea putes: quinimmo ut quae a me si non corrupta, certe non emēdata sunt,diligenti tuo studio nobis aliquando saniora reddantur. Satis uero mihi est, loca quaedam obscure deprauata, qua possum luce donare, uel certe tibi indicare. tuum erit uicissim ea in suam lectionē restituere: quod tibi quam facile succedat,non obscure testā-tur Variarum lectionū praeclarissima opera, quae mihi quidem, multo ante quā in familiaritatē tuam ueni, semper carissima fuere: & nunc, cum diuino illo amicitiae tuae bono affectus sim,cariora indies futura.Sed tandem ad rem: ne multa uerborum cruditate offenso stomacho,Theriacam Victorij haurire, non Varronis mulsum bibere uidearis. Festus itaque Pompeius, quem ego auctorem insigniter diligo,tum ob rerum omnium iucundissimam uarietatem,tum uerborum antiquitatem doctissimam, multis quidem partibus auctior & integrior ex Italia prodiit,non tamen omnibus in locis sui se similem ostendit: quod partim Paulo illi Epitomario,partim tēporis iniuriae debemus. sed ut tandem quod agimus,probem⁹, locus est in P. littera,

qui ſatis quidem obuius eſt & expoſitus, ſed tamẽ haud fideliter editus, ſi modo nec aetate impeditur iudiciũ meum, nec ipſe mihi plus iuſto indulgeo. Dicit Feſtus. Petiſſere antiqui pro petere dicebãt, ea quidẽ forma uerbi, qua ſunt laceſſere & inceſſere: ſed ut mihi uidetur, tum ſignificabant ſaepius petere, ut petiſſant, ſaepius petãt legẽdũ mihi nuper uiſum eſt ut petiſsũt ſaepius petãt, alioqui inſulsũ erit ꝙ Feſtus dicet, nã cũ ſubiiciat, petiſſere ſaepius petere eſſe, nõ opus eſt, ut opinor, id tertiũ repetere, & inculcare, ſaepius iam explicatum, quinimmo ſimile quoddam uerbum adiunxiſſe debuit, quod feciſſe ipſum uel deierare auſim. Nũc, ut ad reliqua ueniamus, faciliora praemittemus, alia quae exactiori probatione indigẽt, in finẽ reiiciemus. Feſtus cariſſam apud Luciliũ uafram ſignificare uult, malim ego catiſſam dixiſſet, nã catos pro callidis & ingenioſis apud ueteres fuiſſe uel Cato teſtari poteſt. At dicat aliquis catiſſam ductui litterarũ non reſpondere, fateor quidẽ dummodo nec capriſſam ſatisfacere loco huic cõcedas, quod ab aliquo difficultatẽ ſentienti ad marginem Veneti codicis adiectũ eſt: quod uero ad religioſum illũ ordinẽ litterarũ, nihil eſt, nam ueteres Feſti omnino ſunt cõfuſiſſimi, ut facile credã Feſtum Acroſtichidem, illam Alphabeticã obſeruaſſe, nõ tamẽ in ſyllabis curioſulum fuiſſe. Alio in loco Hirrire Garrire,

genus uocis est canis rabiosae. in margine est ringere pro garrire, & certe garrire quid ad canes pertineat, nō uideo: nisi forte, quod r litteram canibus esse peculiarē uelint Grāmatici. Hirrire quidē uetus est & prope ignotū, rabire quoque si tibi arridebit, uetus esse incipiet, & obscuritate cū hirrio cōtendere. Nunc in aciem producātur ualidissima illa bellorū robora, quae in Triariorum uicem succedāt, ut illis prioribus suapte natura parum solidis in auxilium ueniant. A ueteribus nobis exordiū erit: quia scimus eam Romanorū prudentiā fuisse, ut longo usu bellorū exercitatos, & annorum successibus prudentiores in belli catastrophen reiicerent. Prodeant itaque uetustissima illa succrescentis Vrbis uolumina, Numae nimirum Pōpilij sanctissima instituta, quae ut sunt antiquissima, ita quoque antiquis scripta uerbis fuisse negari non potest, Festus, cum, quae Pellices dicātur, diserte ostēdit, poenā quae huic mulierū generi per Numam est constituta, subiūgit his uerbis. Pellex aram Iunonis ne tangito. Si tāget, Iunoni crinibus demissis agnum feminam caedito. Hāc ego legem, ut non esse corruptam arbitrer, uetustati tamen suae reddendam existimo. quod qua ratione faciendum putem, subscribam. Pellex aram Iunonis ne tāgito. si tagit, Iunoni crinibus demessis, arnum feminam caedito. ueram esse & genuinam legis huiusce cor-

rectionem affirmare tibi nec ausim nec possim, non ausim quidem, quia id gloriosulũ uideri possit, non possim uero, quod singulorũ exactam rationẽ nōdum inuenerim: hoc tamen polliceri ausim, aut talem omnino aut similem esse debere legis huiusce sententiam. Quod autem pertinet ad singula, non tibi nouum esse debebit, ut nec futurum scio, si tagito reposuerim & tagit uel taget, cum uel Festo teste notissimum sit ueteres ita loquutos qui Pacuuij Teucrum citat, & hunc uersum adducit. Vt ego si quisquam me tagit & tagam. ceterum quod crines demessos non demissos uelim, ratio est: quod hac lege nō leuem quandam poenam imponi pellicibus sciam, tum quod existimem Numam ut sapientissimum, ita & politicum maxime fuisse, neque omnino sanctissima coniugij faedera temere uiolari uoluisse: quinimo grauiter admodum in huiusmodi nuptiarum corruptelas animaduertisse, ut iusserit eas Iunoni, quae & ipsa pellex est, agnũ feminã crinibus demessis immolare: crinibus uero demessis, ut quod in feminis honorificũ est maxime, iis auferret; alioqui obseruare uideor in sacris cōptissimas fuisse matronas, & laetissimo cultu, quod indicat Tibullus, cum Puellã suam Iunoni sacrificaturã inducit, & deae commendat. sic autem scribit. Natalis Iuno sanctos cape turis aceruos. Quos tibi

dat tenera docta puella manu. Tota tibi est hodie: tibi se laetissima compsit. Staret ut ante tuos conspicienda focos. hoc ego in loco non tota sed Lota legam cupidius. Arnum feminam scripsi, quod sciam ex Festo sic ueteres nominasse. Lex alia est eiusdem Numae apud Pompeium, ubi quid differentiae sit inter occisum & necatum meminit. lex autem talis est. Si hominem fulminibus occisit, ne supra genua tollito. In hac Numae constitutione aliquid desiderari uidetur, aut enim dicendum est. Si hominem fulminibus occisit, nimirum Iupiter, aut hoc pacto legendum. Si hemonem fulmen Iouis occisit, ne supra genua tollito. fuit tempus cum sic legerem, Qui hemonum fulminibus occisu'st ne supra genua tollitor. Tu quid ex his duobus sit sanius, iudicabis mihi sat est, tibi uel indicasse quid sentiam. supra genua tollere, esse puto, ad sepulturam tradere. nam Festus & aliam legem Numae adducit, quae de eadem re agens sic habet. Homo si fulmine occisus est, ei iusta nulla fieri oportet. uidetur autem mos fuisse olim, qui & nunc Galliae quibusdam in partibus est, ut restibus quibusdam, uel lineis mantilibus feretro circũuolutis, earumq. extremitatibus manui obuolutis, funus ultra genu: sustollerent, sicq. in locum communem

Mettia porta transferrent. Hic ego finem legibus esse dabo, si unam modo adiecero non quidem ex Festo sed Macrobio. qui libro primo Saturnaliorum, cum de noctu concubia disputat, Decemuiros ait in XII. tab. inusitatissime nox pro noctu usurpasse, & hanc legem citat. Si nox furtum factum sit, si im aliquis occisit iure caesus esto. Ego cum hunc locum legerem, miratus sum cum de persona non admonuisset lex, tamen subiūgere, si im aliquis occisit, statimq. suspicatus sum legi posse hoc modo. Qui nox furtum factum sit si im aliquis occisit iure caesus esto: quam cōiecturā meam si calculo tuo dignabere Murete doctissime, erit quod gaudeā, sin minus, patiar certe uel tantulum temporis subitae huic emendationi datum, esse. Legibus modum imposuisse me fateor: sed tamen omnibus Festi difficultatibus, nego, sunt enim, praeter eas quas tibi adferam, uel plurimae. Silicerniū genus esse farciminis docet Festus, quo, inquit fletu familia purgabatur. dictum autem silicernium, quia cuius nomine ea res instituebatur, is iam silicem cerneret. Caecilius. Credidi silicernium eius me esse esurū. Quid sibi Pompeius uelit non uideo, cum dicit, quo fletu familia purgabatur: nisi forte distinctio interponenda est post quo, & intelligamus farcimine, fletu familia purgabatur. haec leuia sunt, illud grauius. Multa &

accurata cogitatio effecit, ut legendū putarē, quouis esu, quod ipsum & litterarum ductus, & Caecilij uersus probant. Donatus in Adelphos sic de silicernio meminit. Silicernium caena est, quae infertur Diis manibus: quod eam silentes cernant, id est umbrae possideāt, uel quod qui haec inferunt cernant, neque degustent: quod quidem meae sententiae opponi uidetur. tuum quidem iudicium esto. ego uel somniis istis meis facile cessero, tu uero uarijs tuis lectionibus, quas propediem auctiores expecto, admiscere poteris haec loca, genuinae lectioni suae per te data. Properabam ad alia Festi loca, & ecce uenit in manus meas & alia XII. Tab. constitutio, quam eo libentius tibi indicaui, quod & in eam Auratus tuus cogitationem & coniecturam suam interposuerit. Talionis mentionem fieri in XII. inquit Verrius hoc modo. Si membrum rapserit, ni cum eo pacit, talio esto. Auratus cum legit coniecturam meam statim legi posse putauit hoc modo. Qui membrum capserit & cetera, & capserit interpretabatur priuauerit, ut in illo, talpae oculis capti. Verbum non addam de homine & optimo & doctissimo, tantum a te petam ut quid tu de his legibus sentias, rescribas. Nulli certe felicius id negotij committi potest, ne Trebatio quidem alicui. satis enim, superq. ostendisti in diuinis illis operibus tuis, quantum

tibi omnes Latini & Graeci auctores & debeant & debere uelint amplius, si illos melius quidem iam habētes in ipsissimam sanitatem restituere pergas. Extremum adiiciam, quod in Festo corrigendum puto. Taminia inquit, uua siluestris generis uidelicet tertio dicta, quod tam mira sit, quam minium, legendum existimo, quod tam rubra sit quam minium. mecum facit Plinius lib. xxiij. cap. primo, ubi sic de Taminia scribit. Maturescit Astaphis cum uindemia nigrescit, cum Taminiæ rubētes norimus acinos. Nunc subiiciam loca quaedem quae & obscura sunt & correctione indigent, quali uero non dicam, quia nescio, nec multum scire laboraui, tibi uero facillimum erit ea ingenij tui diuinissima acie penetrare, & suis e tenebris eruere. Ait Festus, Redarguisse, Scipionem Africanum per e litteram protulisse, eundemque pertisum dixisse non pertesum, de quo meminerit Lucillius cum ait. Quo facetior uideare, & scire plusquam ceteri pertisum hominē non pertetum dicere ferunt, nam genus. Primum quidē manifesto scribēdum Rederguisse uidetur cū id aiat Festus, tum Lucilij uersus quadrati uidentur, quibus tamen nigra est cauda. tu his lacunis felicissime impletis nobis pro tenebris oblatis lucem reddes. Locus alius est eodem in Festo aeque deploratus, cui quidē aliquid opis attulit: quod tibi cū indicaui. tuum

uero erit, quaes humanitate, nobis eum saniorem dare. Spōsis bene, beneq. uolueris in precatione augurali, Messalla augur ait significare sponderis uolueris. Cum hūc locum attentius legissem, sensi tandem Messallam, qui formulam quādam precationis antiquae referret, ea uerba utpote obscura explicare uoluisse. cum dicat sponsis significare spondederis & uolueris, uolueris, dico ego uel nil cernere me uel aetate impediui iudiciū meū, aut locum hunc corruptum esse, quomodo tamen corrigendus sit ignoro, nisi forte uulsis legas aut uolsis, itaque precere, Bene sponsis, beneque uolsis. Alia sunt, quae mihi sunt obscurissima, sed ea coram agentur latius: Nondum tibi molesta esse desinit infantia mea, quam re uera simplicius erit & rectius, garrulitatē appellare, quia non tam infans est, quam indecenter loquax nimis, sed dabis hoc obseruantiae in te meae, Dij enim meliora, quā ut tantum temporis, perire cupiam tibi, dum singula haec inspicias, quinimmo nisi ea essēt, quae studiosis olim omnibus, mihique in primis utilissima forent, omnino te ab optimarum rerum studio auocare manibus istis somniis meis nollem. Sed audi quaeso quod restat. Macrob. libr. Satur. II. cap. VII. cū de Laberio equite Romano agit, quē Caesar Iulius quingētis millibus inuitarat, ut prodiret in Scaenam, & ipse ageret mimos quos scriptitarat.

hos eius uersus subiungit, quos tamen librariorum culpa corruptos nobis edidit. Sunt autem hi, Necessitas cuius cursus auersi, impetum Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt, Quo me detrusit pene extremis sensibus? Quem nulla ambitio nulla umquam largitio, & cetera. Hi uersus ut sint uenusti multum, tamen uenustiores futuri uidentur, si unius litterae mutatio accesserit. legerem itaque libens tertio illo in uersu Quo me detrusit pene extremis censibus? erat enim Laberio praemium a Caesare oblatum Quingentorum millium, quod tu quidem immane esse praetium nosti. quin addit, se, cum iuuenis esset, nulla largitione, nullis honoribus de statu moueri potuisse: sic scriberem ego, de te nondum certior, sed breui, ni fallor, futurus. Intelligere possim, extremis sensibus, in senecta aetate. sed nil ad rem quia subiungit statim ecce in senecta ut facile labefecit loco Viri excellentis mente cleměte edita Submissa, placida, blandiloquěs oratio? Sequitur, Ego bis tricenis annis actis sine nota eques Romanus e lare egressus meo, Domum reuortar mimus? sic legi debere & uersus ratio & ipse orationis contextus ostendunt. Paulo post est. Fortuna immoderata in bono aeque atque in malo Si tibi erat libitum litterarum laudibus floris cacumen nostrae famae frangere & cetera. Haec omnia sunt corruptissi-

ma. Quid enim eſt, litterarum laudibus floris cacumen famae frangere? legendùm putarem Ludionum laudibus uel luſibus potius. ſic enim locum quendam Propertij emendauit Auratus noſter, ubi agitur de Spartae laudibus, quae nudas puellas in gymnaſium mittebat cum uiris decertaturas ſic habet uerſus. Quod non infames exercet corpore laudes. Auratus ludos legit, ſic itaque Laberij uerſus repono. Fortuna immoderata in bono aeque atque in malo. Si tibi erat libitum Ludionũ luſibus florens cacumen noſtrae famae frangere, uel certe florum cacumen, quod erit, floridum. nam florus dixiſſe ueteres pro eo quod floridus nunc eſt, exploratum habeo. Sequitur. Cur cum uigebam membris praeuiridantibus, Satisfaceres populo & tali cũ poteram uiro, Non me flexibilem concuruaſti, ut caperes? Nec hic quidem bene habet carmen. nam qui tandem ille eſt trimeter, Non me flexibilem concuruaſti, ut caperes? lego, ut ceteros, ue. ceperas certe quiddam huiuſmodi ſubſtitui debet. Extremum addit Fruterius, non minus, ut ſperat, Mureto ſuo gratum futurum, quam uel alia omnia. Cum haec ſcriberem incidi in librum quẽdam ſodalis mei, ad cuius frontem amylo uel potius uiſco librario impactum erat folium quoddã membranae, in quo repperi haec quae ſubſcribam. uidebatur autem grammatici cuiuſ-

dam fragmentum aliquod, de quo tamen affirmare non possum, sic habent ea. Inueni marum pro marium quod tamen in raro est usu, genitiuus apud Naeuiũ in carmine Belli punici. Senex fretus pietate dominum adlocutus summi dominum regis fratrem Neptunum regnatorem marum, eius ablatiuum Caesar quinto belli gallici ponit. Paulo latiores, quã quibus in reliquis utimur maribus. In uulgatis codicibus, statim a principio, hunc in modum legas: Ad onera & ad multitudinem iumentorum transportandam paulo latiores, quam quibus in alio mari uti consueuerant. Certe, si hic est locus, quem citat grammaticus ille, mirum est tam sui dissimilem esse, sed fieri potest ut in alio Caesaris libro sit hic uersiculus, tu uel optime id scies, qui optimos quosque auctores tibi familiares habeas, in primis uero Caesarem. Haec pauca sunt de multis Murete doctissime, quae ad te scribẽda putaui, partim ut ἀχαριστίαν qua taetri' esse uitium nullum puto, a me amolirer, partim etiam, ut, quo in te animo essem, non ignorares. Bene uale Galliae tuae & Italiae totius clarissimum decus. Cuperem omnino Murete optime, ut his meis non uoce sed tabellis respondere digneris: quod in suffragiis tabellariis factum nosti. Deus ero, si uel litterulam a te extorqueo. Iterum uale & nos ama.

MVRETVS IACOBO Canano medico S.

CONVALVI hoc me gratius aut optatius tibi epistolae principiũ reperire nullum posse, certo scio. Febris fuit tertiana duplex, qualem tu a me tertio ab hinc anno Ferrariae depulisti: nisi quod haec mitior & remissior fuit. itaq. octauo me die, postquam corripuerat, reliquit. Curatus sum non medicamentis modo, sed & missione sanguinis: de consilio Angeli Iustiniani nostri, qui medicamenta non solum ipse praescripsit, sed & magnam partem eorum sua manu confecit, ac concinnauit. Omnino & ipsius & omnium qui hic sunt, sed praecipue ipsius, & Petri Normesini, mirificum quendam expertus sum in me amorem, miram in curanda ualetudine mea sollicitudinem, sedulitatem, assiduitatem. Neque ita hos praedico, ut non ceteris quoque plurimum debere me fatear: Nam & Barptolomae' Ferrus (puto te antea nesciuisse id nomen theologo nostro esse) & Hieronymus Lippomanus, & Abbas Rossettus contendere quodammodo inter se uidebantur, quis pluribus atque expressioribus indiciis studium erga me patefaceret suũ. Mihi crede. tanti erat aegrotare. Nunc confirmatus auide expecto, quid uos istinc scribatis de nostro

in Italiam reditu . quamquam enim tuae litterae certa prope & explorata nuntiant, non desunt tamē hic,qui sponsione certare parati sint,nos in Gallia hibernaturos . alij aliter putant. sed tamē dubitationis aliquid affert, quod hic nondum pro certo auditum est,Nichettum abiisse. qui si media hieme redierit, (& iam uix uidetur aliter fieri posse) tamen ne se alienissimo anni tempore , asperrimo coelo,inuiis uiis,tam longinquo itineri commissurus est cardinalis?ita disputant quidam, qui mihi non satis cognitum habere ipsius ingenium uidentur. ego enim hoc ipso argumento utor,cur magis augurer fore ut abeamus. Herus enim noster, qua est magnitudine animi , hanc ipsam occasionem arripiet declarandi omnibus hominibus uirtutem & constantiam suam neque aestatis ardoribus, neque asperitate hiemis retardari . quare si aliud nihil obstiterit, ibimus , uel si coelum ruat.Meam uoluntatem si exquiris:equidem negare non possum , quin tanto mihi desiderio sit Italia , quāto fortasse nemini nostrum: sed ad res meas multo accommodatius esset. expectari a nobis tempus illud,

Gelidus canis cum montibus humor

Liquitur , & Zephyro putris se gleba resoluit.

Mea enim maximi momenti negotia citius explicari non queunt.sed quod fors feret, ut ille ait,feremus aequo animo . Iter hieme capessendum

peſſendum ſi fuerit, incommoditatem, reditus celeritate compenſabimus: ſin expectandum uer, commoditate temporis ad conficienda quae uolumus, deſiderium Italiae leniemus. Sed utut futurum eſt, obſecro obteſtorq. te per amicitiam noſtram, ut expiſcere, ſi potes, aliquid certi, idq. ad me ſcribas, quam poteris certiſſime permagni mea intereſt, ſcire quid futurum ſit. propterea quod conſilium mihi ad rationem itineris dirigendum eſt, & aliud capiundum, ſi properatur profecto, aliud, ſi differtur. Cura igitur pro eo, quanti apud te ſum ut mittas ad me aliquid explorati: id ſi tacitum haberi uoles, nemini indicabitur. Mi optime & optatiſſime Canane, Vale & ama me, ut facis. Salutem quibus uidebitur. Noſtri omnes te ſalutant, e Karoli loco prid. non. Octobr. M.D.LXII.

MVRETVS CANANO S.

EGo uero iam ſubuerebar, ne mea haec noua ad te ſcribendi ratio parum tibi probata eſſet: adeoq. (uide quanto in errore uerſatus ſim) meditabar excuſationem. Sed gaudeo contra cecidiſſe quam putaueram. Nunc tu a me & crebras & lõgas litteras expectato: ea tamen lege, ut mihi liberũ ſit, nullo ordine, nullo delectu, quicquid in

buccam uenerit, ſcribere. Litterae tuae omnes mihi redditae ſunt: neque facile credas, quantam mihi uoluptatem attulerint. quamquam enim non ſum ſolitus ualde magnam curam ſuſcipere de iis quae ad me nihil pertinent: neque quiſquam uſquam eſt minus, quam ego ſum, rerum nouarum curioſus, libenter tamen intelligo progreſſus iſtius calamitoſiſſimi belli, praecipue cum ea nuntiantur, quae ſpem afferunt aut uictoriae, aut honeſtae alicuius compoſitionis. De recepto Auarico iam hic auditum erat, multo antequam tuas ea de re litteras acciperem. Sed uideor per nebulam inaudiſſe quiddam, quod haud ſcio an litteris committere debeam. indicabo leuiter. etenim ſi falſum eſt, nihil periculi fuerit, etiamſi tu, quid ſit, non aſſequare: ſin uerum, quamuis leuiter admonitus, facile totam rem intelliges. Fuere igitur hic, qui pro certo ac comperto affirmarent, potuiſſe oppidum per uim capi, inuitiſſimis hoſtibus, nulla deditione, nullis condicionibus, niſi quorundam aut ſcelerata colluſio, aut ſtulta clementia alienae uirtuti impedimento fuiſſet. Quod ſi eſt. facile fuerit iam nunc proſpicere, qui futurus ſit exitus. neque enim dubium eſt, quin ſuum quiſque iuſtitutum conſeruaturus ſit ad extremum. O mi Canane, qui tādem finis huius tam moleſtae peregrinationis futurus eſt? Quando erit ut ad Eridani, aut quod ma-

lim, ad Tiberis ripam inambulantes concinere possimus illud Euripidis.

Suauis est laborum praeteritorum memoria.

Sed pedibus nobis ne conficiendum sit iter, metuo, si uerum est, quod modo huc allatum est, equos omnes furto sublatos esse. Malam pestem illi abigeo, quisquis est. Sed quid est, quod ait Balbus, feruentius quam umquam antehac, agi de pace? Vtinam quidem eueniat: ut nobis tanto maturius in Italiam redire liceat: antequam incidamus in hiemem. Sed haec, ut opinor, somnia sunt: quae tamen cuicuimodi erant, scribenda tibi fuerunt, aliud enim nihil erat, quod scriberem. Praeclaras illas historias, quas tibi superioribus litteris promiseram, neque uacat scribere, neque nūc quidem satis tutum est. Sed, mihi crede, mirificus homo est ille noster: neque magis in quoquam deprehendi uerum esse id quod ex te saepissime audiui, uitandā esse ei familiaritatem eorum omnium, apud quos conseruare auctoritatem suam uellet. Nostri omnes te salutant. Saluta mihi tu istic, quos uidebitur: Contarellum praecipue, & Gerardinū. Vale. karoliloci XII. kal. Octobr. M. D.LXII.

MVRETVS CANANO S.

VERVM est quod audisti. Trepidatum hic est ab omnibus: neque sane iniuria. quis enim constare animo posset, cum audiret, fusum ac fugatum esse exercitum regium, pedites concisos, equitatum disiectum ac dissipatum, ex ducibus ipsis alios interfectos, alios uulneratos, comitem stabuli captum. mihi crede habent iustam excusationem timoris. nam mea quidem, ut mox audies, nō eadem caussa est, quae ceterorū. sed cū hic ita crederetur, nihil propius esse, quā ut ad hanc domū diripiendā turma aliqua militum accurreret, theologus noster, homo, ut scis, minime bellicosus, qui uideret sibi aduersus illos homines nihil in theologia sua praesidij fore, quanta maxima celeritate potuit, collegit sarcinas suas, & iter in Belgium cepit. comitati eum sunt abbates duo. neque de iis quidquam postea audiuimus. ceteri, ut scire te puto, Lutetiam ibant: sed cum in itinere alium nuntium accepissent, huc omnes multa iam nocte redierunt. Ego biduo ante Bellouacū profectus eram, quo me Cardinalis miserat. ita autem fors tulit, ut eodem plane temporis puncto, quo illi redibant, ego quoq. redirem. quo factum est, ut prius rediisse sci-

uerim,quam abiisse scirem. Hilaratis igitur omnium animis, multum inter cenam risimus,multa in eos qui remanserant, plura in eos qui fugerant iocati sumus,mecum omnes praeclare actum esse dicebant,qui quasi prospicerem ac diuinarem quid futurum esset,& fugissem ab acerbitate prioris nuntij,&ad posterioris laetitiam accurrissem.Nunc hic ego & Petrus Normesinus suauissime uiuimus, uenatu,aucupio,piscatu, & quod caput est, bonis sermonibus : neque uobis inuidemus, quos istic ambitio aureis compedibus alligatos tenet. Vnum me male habet, theologi absentia:quem desidero,& ut discipulum magister,& ut magistrum discipulus,operas enim permutare inter nos coeperamus, ut ego eum Graecas litteras,ipse me theologiam doceret. Valde magnam uoluptatem mihi attulerunt litterae tuae,quod & laeta nuntiabant,& omnia accuratissime ac minutissime persequebantur: Conserua,quaeso te,istam, consuetudinem:sed noli expectare, ut tecum paria faciam:tibi enim quae scribas, plurima quotidie suppetunt:mihi quod scribam fere nihil est,nisi hoc ipsum,nihil esse quod scribã. Ego & Petrus Normesinus te communiter salutamus,atque a te petimus, ut nostro amborum nomine Contarellum salutes. Vale e Karoli loco.a.d.VII.Kal.Ian.M.D.LXII.

MVRETVS CANANO S.

O Triſtem nobis & acerbum nuntium de rege Nauarrae. quem noshic etſi acceperamus ex aliis, ſuſtentabamur tamē aliqua ſpe, donec allatae ſunt litterae tuae: quas ego utraſque heri ueſperi acceptas communicaui cum omnibus noſtris: neque eorum quiſquam fuit, qui non ita certo ſtatueret, cum tu ita ſcriberes, fieri aliter non poſſe, quin plane deplorata eſſet optimi & religioſiſſimi principis ſalus, cuius interitu quantam plagam Gallia, quantam cauſa religionis acceperit, uereor, ne paucis diebus magno noſtro malo ſentiamus. En quos fructus ciuilia bella pariant. hoc unū miſerae Galliae reſtabat mali, ut ueteres illas Thebanas calamitates in ſuo ſanguine renouatas uideret. Quid enim intereſt? niſi quod illic eiuſmodi fratres contendebant, ut utrumque cadere expediret: quod & contigit. Hic cum e duobus fratribus alter errore ductus, & quaſi praeſtigiis quibuſdam occaecatus, contra patriam quodque grauius eſt, contra Deum arma ferat, alter nihil umquam habuerit antiquius, quam ut & fratrem reduceret, & famam caputq. illius modis omnibus conſeruaret, ei allata nex eſt, cuius in uita & fraterna ſalus, & magna exparte

totius regni tranquillitas nitebatur. Quod si qui pro patria dimicantes mortem oppetiuerunt, eorum memoriam summo cum honore omnes anni consequentes excipiunt: si consecrari ac prope diuinis honoribus affici post mortem solent, qui Christianae religionis defensionem uita sibi priorem ac potiorem esse duxerunt, quos tandem honores satis amplos congerere posteritas in eum principem poterit, qui pro quarum rerum utrauis mortuum esse satis est ad immortalitatem comparandam, pro earum utraque pugnans, anima spoliatus est? Nunc ille caelo receptus, ex alto res mortalium despicit: & ut nuper auctoritate, consilio, manu communem Dei & Karoli regis causam tuebatur, ita nunc precibus ad Deum cuius aspectu fruitur, fusis eandem fouere ac sustentare non desinit: imprimisq. ut credibile est, filiolo suo eiusmodi duces ac consiliarios precatur, qui ipsum in paternae potius constantiae, quam in maternae peruicaciae imitationem deducant: de fratribus autẽ, quos sibi superstites reliquit, pro altero petit ut quamcitissime mutetur, pro altero, ne umquam mutetur: addit alia iis congruentia quae nos sperare fortasse possumus, optare quidem sine ulla dubitatione debemus. uides, quam & ipse otiosus sim, & esse te putem: qui & tecum, poetarum more, de iis quae aguntur in caelo fabuler, & tibi ad haec

legenda otium ſuppetere exiſtimem. Sed tua quidem cõditio melior,qui deſinere ubi uis, deinde ſi quando neque dormire uis,& ſomnus urget,repetere intermiſſam lectionẽ potes:mea deterior,qui homo cum piger ad omnia,tã ad ſcribẽdum pigerrimus, cogor haec, tam quam ad clepſydrã, ſcribere.etenim tum denique admoneor, cum aliquis ſtatim profecturus eſt. Duplex autem mihi imponitur difficultas:quod & ſubito ſcribendum eſt,ne officio deſim,cum tu ad me creberrimas, de omnibus quae iſtic geruntur, amantiſsime & accuratiſsime perſcriptas litteras mittas: & multa ſcribenda,quo te expleam:cum in hac ſolutidine noui nihil,niſi ea quae iſtinc adferuntur,audiamus. Dabis igitur ueniam nuganti mihi,& quia res non ſuppetunt, uerba fundenti: ſcio enim te inanes, dum longas, epiſtolas anteponere aut nullis,aut breuibus. Nunc ad alia uenio: hibernaturos in Gallia eſſe nos,iam,ut opinor,exploratum eſt.neque id mihi ualde moleſtum erit,dum aut Lutetiae , aut in aliquo alio oppido eſſe liceat. nam horum quidem nemorum iampridem taedet. neque mihi quidquam longius uidetur,quàm dum tecum ſim,ut more noſtro legamus una aliquid quotidie, ſeu noui quid ſuſcipere libeat,ſeu potius Taciti annales perſequi,quos ego totos in hoc ſeceſſu deuòraui: interea peto a te,ut quemadmodũ inſtituiſti,

ſcribas ad me,quod commodo tuo fiat, quàm poteris ſaepiſſime. non enim facile credas, quàm dulces mihi ac iucundae ſint litterae tuae. Saluta mihi amicos omnes, imprimis Contarellum : cui dices me de libello ad me miſſo maximas gratias agere, & mandata ipſius diligenter curaturum eſſe. Haec ego ad ipſum ſcriberem : ſed noui hominis occupationes. itaque ſcribere mehercules ad eum nō audeo, niſi cum eſt neceſſe. Salue ab omnibus noſtris, & ualetudinem tuam cura. e Karoliloco poſtrid. id. Nouembr. M. D. LXII.

HORATIVS CARDANETVS Mureto S. D.

MITTO ad te, Murete eruditiſſime, omniumq. politiorum litterarū decus (liceat mihi, quod ſentio, ac potius, quod docti omnes ſentiunt, ſine ulla aſſentationis ſuſpicione uere loqui) paucas aliquot epiſtolas tuas, ad me humaniſsime ac elegantiſsime ſcriptas : quas Lucas Sempronius noſter, optimus iuuenis, & utriuſque noſtrum ſtudioſiſsimus, tuo nomine a me petiit, deſcripſit eas libenter, & eleganter Balthaſar Anſideus, tuuſne, an meus, dicam ? utriuſque certe, quātum alter alterius eſſe poteſt. agnoſces facile ipſius manum: qui ſuperiore anno

in deſcribendis uariis lectionibus operā tibi ſuā nauauit. tui quidē admirator ac laudator eſt mirificus. Si de tuarū epiſtolarū editione cogitas, recte cogitas: nihil enim detrahēt de eloquētiae tuae fama, quam luculentiſſimae tuae orationes tibi pepererūt. excellis tu quidem, Murete, ac mirus es in omni ſcriptionis genere, ſeu carmē pāgas, idq. uariis numeris: ſeu ſolutā texas orationē: ſeu poëtā, ut Catullum, interpreteris: ſeu oratorē, ut Ciceronem, explices: ſeu grecos uertas, ut Ariſtotelem. quicquid denique quoquo modo litteris mādēs, elegans eſt, politū, ingenioſum, eruditū, omnibus numeris abſolutū. tua me ſcripta omnia capiunt, tenent, reuocant. nulla umquā eorū ſatietas. uel ipſae epiſtolae, quas properanter exarare te ſcio, quā uenuſtae, quam ſaepe eruditae, quā ſemper urbanae? quod ſi uolumen ipſarū legatur, ſtudioſorū manibus tereretur. ac, ſi ullius foret pōderis auctoritas, iudiciumq. meum, ad eas edendas te cohortarer. in quo Politianos, Bēbos, Sadoletos, Manutios, mitto alios, imitabere. neque leuius tibi ſcriptionis genus uideatur, tuoq. ingenio, ac eruditione indignū. proponā enim grauiſſimos doctrinaq. principes uiros, qui minus ſunt illud aſpernati: laudēq. ſibi ex eo quaeſiuerunt: Plinium, Ciceronem, Platonem, memini etiam epiſtolā me tuā legere, in qua de bene ſcribendae epiſtolae difficultate diſpu-

tas.hāc autē semper sequitur laus.illud igitur tui iudicij erit,quo excellis. Verū hoc hactenus.ego , quod iamdiu litterarū officiū intermisi,hanc arripui occasionē.uelĵm existimes, tantū me tibi tribuere in litteris, quantū alij nemini.nisi igitur impudētior sim in petēdo, mitte ad nos aliquod ex tuis scriptis:quod tāquam sacrum,Balthasar, & ego custodiemus, nec emanabit umquā te inuito . appellarem te crebro per litteras.sed partim uereor ne interpellem nugis, quāquam officiosis : partim per ualetudinis infirmitatē , docendique molestas occupationes , quibus inuitissime distringor,haud cōmode licet.cupio tamē consuetudinē repetere:mercaturamq.illā exercere,quā tu mihi aliquot ab hinc annos proposuisti.quā si exercuissem,multum fecissem lucri:quod si minus mihi licuerit,dabo negotiū Balthasari meo,omniū quos cognouerim,bonarū omniū litterarū cupidissimo ac studiosissimo,qui iam adest cū tuis epistolis descriptis:ac fasciculū obsignabit.Vale mi Murete, atq.ab eo salue. Lucā, Semproniū semel a me tibi cōmendatū,quo primū tēpore ad Vrbem uenit,nūc iterū cōmendo,non quo ipse a me petat, sed mea tantū beneuolentia in ipsum suscepta,ob eximiā eius probitatem.quibuscumq.rebus illi commodaueris,mihi cōmodaueris. V.Idus Ianuarias M.D. LXXIX.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. Horatio Cardaneto suo.

QVID ni enim te meum uocem, Horati optime & humanissime, cum & ipse te singulariter diligam, & me ita tibi carum esse sentiam, ut nulli te ueterũ amicorum meorum in me amando cedere profitearis? quod quidem ego ut, quia summe cupio, facile mihi persuadeo uere a te atq. ex animo dictum esse, ita caussas, quibus te ad istam uoluntatem erga me suscipiendam adductum esse scribis, non agnosco. immo uero maiorem in modum a te peto, ut si, cum me ac mea diligentius inspexeris & excusseris, animaduertes, non esse in me eam eruditionẽ eamq. eloquentiam, quam tu fortasſis aliquãdo credidisti, nolis me luere ac sufferre poenas erroris tui: neue, quasi uitiosum aliquid aut morbosum pro sano emeris, ex aedilicio edicto agere ad redhibendum uelis. si me ita amabis, ut hominem & honestis studiis deditum, & ingenuum, apertũ, simplicem, rectũ, minime fucatum, minime tectũ, in primisq. φιλόφιλον, praestabo tibi ea omnia cumulatae, neque umquam in eiusmodi rebus fallam opinionem tuam. eò tu si praeterea aliquid addideris, ut multarum rerum scientiam, ut eloquentiã, ut cetera id genus: ipse, quomo-

do tibi caueas, uideris: ego ea neq. polliceor, neque praestabo. his legibus initam mihi esse tecum & constitutam amicitiam uolo: quas a te quoq non grauate acceptum iri puto. atq. equidem cum multis de causis antea amauerim Gisbertum Oddum, adolescentem optimum, & pleno gradu ita tendentem in ea studia, quibus nos delectamur, ut, quod serius in eam uiam ingressus est, assiduitate & diligentia compensaturus esse uideatur; habebo posthac cariorem etiam hoc nomine, quod is cōciliator, quasiq. προξενητὴς huius nostrae cōiunctionis fuit. magna sane cum uoluptate repeto memoria tempus illud, cum ipse mecum de doctrina tua, deq. suauissimis moribus & creberrime & amantissime loquebatur. addebat etiam nonnulla de studio quodā & amore mei tuo, quem tibi ex tuis sermonibus cognitissimum esse dicebat. ego autē & audiebam ea libenter, & ei fidem habebā non inuitus: ut ad credenda quae iucunda sunt, faciles natura omnes sumus. itaq. iisdem ex eo saepe & constanter audiendis, sic iam incalueram: ut quemadmodum in aridissimā, siccissimamq. materiam nulla potest incidere tam parua scintilla, quae non maximum subito incendium excitet, ita nulla posset a te dari tam pusilla tamq. tenuis significatio eorum, quae de Gisberto audieram, quae non ad me totum mirifico quodam tui amore in-

flammandum ſatis habitura uirium uideretur. Adhuc haec erant: cum afferuntur a te ad Giſbertum litterae, non ſolum ſcriptae eleganter ac polite, quod tibi proprium ac perpetuum eſt, uerum etiam illum amorem in me, de quo tam multa tam ſaepe audieram, omni ex parte ſpirantes. quid quaeris? ita exarſi, ut nihil fieri poſſet ardentius. ſucceſſerunt primis illis alterae, tertiae, aliae deinceps, eadem omnes ſuauitate perfuſae, iiſdem inſignes amoris notis. nonne igitur inhumanus ſim, planeq. ferreus, niſi tam amanter à te ultro appetitus ac prouocatus, tibi in amore reſpondeam? ſed non committam, ut eo nomine accuſari poſſim: ſemperq. ſine ulla retractatione, ſi quid accidet, in quo amicitia mea tibi aut uſui, aut ornamento eſſe poſſit, ne qua in parte ueri amici officio defuiſſe uidear, ſtudioſiſſime operam dabo. Quod ad litteras tuas tardius fortaſſis tua expectatione reſponderim, ſcito eas mihi nudiuſtertius tantum redditas eſſe. Vale poſtrid. Non. Decembr. ex Vrbe cIↄ. Iↄ. LXIV.

M. ANTONIVS MVRETVS Horatio Cardaneto S. D.

VOLO tecũ, Horati, si modo ab eo uoluntas tua non abhorret, quasi mercaturam quãdam instituere litterarum: ut, quando iisdem fere in studiis nostrum uterq. uersatur, si quid & bellum atq. elegans, & non uulgare, neq. protritũ, dum, ut longinqua littora, ita ueterum scripta lustramus, reperisse uidebimur, id in cõmune cõferamus, & alter cũ altero communicemus. hoc fecisse ueteres illos, quos ENDO CAELO, ut Cicero in legib. loquitur, MERITA LOCARVNT, Hippocratẽ Coum, & Democritum Abderiten, Platonem Atheniensem, & Tarentinum Architam: tum e nostris (quamquam illos quoque quid ni nostros uocare liceat?) sed tamen ex illis, quos usitatius nostros dicimus, idem inter se Ciceronem ipsum, Nigidium, Atticũ, Varronem factitasse, satis aperte ipsorum monumẽta declarant. Quorũ ego exẽplũ, quantũ in me est, renouare cupiẽs ad hãc te societatẽ, Horati, uoco: quã nisi refugis, non dubito fore, ut ex ea primum uterq. nostrum, deinde etiam alij, nõ eorum modo, qui nũc sunt, sed etiam, ut Homerico uerbo utar, τῶν ὀψιγόνων, si non magnos atq. uberes, aliquos tamen aliquando capiant fructus. eius

autem, nisi tibi secus uidetur, eae leges ac pactiones erunt. primum, ut quicquid alterutri nostrũ quocũq. in scriptore antiquo occurrerit, quod aut sit, aut uideatur obscurum, ambiguum, deprauatum, de eo ut ipsi alterius sententiam exquirere ius fasq. sit. deinde ut is, qui sententiam rogabitur, re diligẽter pensitata, cum amicis etiam, si uidebitur, communicata, quicquid aut commode cogitare ipse, aut ex aliis expiscari potuerit, aperiat. tum, ut, si alterutri aliqua alterius opinio non probabitur, liberum ei solutumq. sit, causas, cur eam non probet, exponere: isq. qui reprehẽdetur, aut potius admonebitur, nõ modo laedi se ac uiolari in eo. uerumetiam beneficium tibi tribui putet. postremo. ut quicquid alter ab altero acceperit, numquam neq. priuatim neq. publice id se ab eo accepisse dissimulet: quin potius uterque omni ope omnes alterius ornandi atq. amplificandi occasiones nõ tantum oblatas arripiat, sed etiam studiose diligenterque perquirat. haec si faciemus, alter alterius industriam acuemus, ingenium excitabimus, & discemus denique uicissim, & uicissim docebimus. Gisberto quidẽ nostro, quem ego adolescentem quotidie plus amo, quòd ipse quotidie honesta studia plus amat, praesens ex hac nostra negotiatione lucrum paratum est. ego enim, qui cum ad cetera omnia, tum ad scribendum ita piger sum,

ut nemo

ut nemo magis,eo posthac,cũ ad te scribã, amanuensi uti cogito. nã & ipse cum laborem caussa mea libenter capit, tum hoc studiis suis inutile non fore arbitratur. Vale III. kal. Ian. M. D. LXIV. ex Vrbe.

MVRETVS CARDANETO. S.

RESPONDEBO tibi breuiter, ut & postulas, & occupationes meae cogunt. Non te praeterit, apud optimos utriusque linguae auctores reperiri quaedã seu de industria, seu ab aliud cogitantibus peccata, quae grammatici modo ἀνακόλουθα, modo σολοικοφανῆ uocant: cum illi non ipsam conformationem orationis; aut uocum conuenientiam, sed id modo, quod sensum est, respiciunt. Exempla scio tibi non deesse: sed tamen ut uideas me tecum ἀτεχνῶς καὶ ἀδόλως agere, congerã quae in mẽtem uenierẽt. Terent. Hecyra. Nam nos omnes quibus est alicũde aliquis obiect' labos, Omne quod est interea tempus, prius quam id rescitum est, lucro est. Vt omnia cõnere, non reperies, cum quo cohaereat illud, nos omnes. Sallustius. Sed antea item coniurauere pauci contra remp. in quibus Catilina fuit: de qua quam uerissime potero, dicam. Idem. Interea seruitia repudiabat, cuius initio ad eum magnae copiae con-

currebant. Idem. Familia noſtra cum populo R. bello Carthaginienſi amicitiam inſtituit: quo tempore magis fides eius, quam fortuna, pendenda erat. quorum progeniem. Idem. Abundãtia earum rerũ, quae prima mortales ducunt. Atq; ut in aliis ita in hoc quoque Salluſtius Thucydideus fuit. apud illum enim talia, ὅσα κόνις. Plautus. Hos quos uidetis ſtare hic capteiuos duos, Illi qui aſtant, ij ſtant ambo non ſedent. Sed ne apud Plautum quidem talium modus eſt. huius generis ſunt & illa Homerica, τέκνον φίλε & Ἐννῆμαρ μὲν ἀνὰ στρατὸν ᾤχετο κῆλα θεοῖο. Τῇ δεκάτῃ δ᾽ ἀγορήνδε καλέσσατο λαὸν Ἀχιλλεύς. &, Ἔθνεα πολλ᾽ ὀρνίθων ἀγαλλόμενα πτερύγεσσιν. & illud Virgilianum, Craſtina lux, mea ſi nõ irrita dicta putaris, Ingentes Rutulae ſpectabis caedis aceruos. &, Pars pedes ire parat campo, pars arduus altis Fertur equis. Poſſum e Sophocle, Euripide, Pindaro, aliis quamlibet multa cõgerere: ſed ne longius ſim, &, ne tibi homini erudittiſſimo uidear diffidere, pauca tantum tibi in memoriam ex ipſo Cicerone reuocabo. Ita igitur eſt in ſecundo Tuſculanarum. etenim ſi orationes, quas nos multitudinis iudicio probari uolebamus: (popularis eſt enim illa facultas, & effectus eloquentiae eſt audientiũ approbatio) ſed ſi reperiebãtur nõnulli, qui nihil laudarent, niſi quod ſe imitari poſſe cõfiderent: & cetera. Scio eſſe locũ quẽ-

dam ubi ad Atticum ſcribens,cum epiſtolam dixiſſet,ita reliquum orationis cõtexuit,quaſi litteras dixiſſet,non epiſtolam.Sed nunc nõ uenit in mentem . Inſpice diligẽter locum illum ex Catone maiore, ubi citantur hi duo uerſus Caeciliani: Tum etiam in ſenecta hoc deputo miſerrimũ,ſentire ea aetate eſſe odioſum ſe alteri:& uide,cum quo ea,quae ſtatim ſubiungit, cohaereant: Iucundum potius, quam odioſum.neq. enim hoc dicit: Miſerũ eſt,ſentire,ſe iucundum potius, quam odioſum: ſed hoc, ſi quis commodus ſenex ſit & humanus, eum iucundum potius eſſe quam odioſum.quae tamen ſententia, ſi uerba tantum ſpectes,effici nullo modo poteſt. Reuocabo te ad illos ipſos libros de oratore,Ita igitur loquitur,in iocorum tractatiõne, ex eodẽ hoc uetus illud eſt, quod aiunt, Maluginenſem illum M. Scipionem, cum ex centuria ſua renuntiaret Acidinum conſulem, praecoq.dixiſſet,Dic de L.Manlio:uirum bonum, inquit,egregiumq. ciuem eſſe arbitror. Vide quã conueniat,Maluginenſem illũ, cũ uerbo inquit:quod poſtea ſubiũxit.Eodẽ igitur modo cũ dixiſſet:etenim ceterae fera artes,&cetera:ita dixit poſtea,cuius terminis ſepta teneatur,quaſi nõ benedicere,dixiſſet,ſed ars benedicẽdi,ꝙ orationis ἀκολουθία poſtulare uidebatur.habes uerboſam & inſuauem epiſtolã, ut ſcriptã a properãte,& occupato:etiamq.ut

a ad Att. i Castrinas ... legeram, ... quartae ...

tibi molestia duplicetur, mea manu scriptã: ut fortassis etiam in legendo aliquid tibi negotij futurum sit. Gisbertus enim noster, propterea quod ei hodie ad fores herilis cubiculi assidendum est, ut statis uicibus omnes cubicularij solent, operam mihi dare non potuit. A te peto, ut me ames: quod cum facies, mutuo te facturum esse scito. Vale. Romae VI. kal. Martias M. D. LXV.

M. ANTONIVS MVRETVS Horatio Cardaneto S. D.

AD eas litteras, quas a te amoris plenissimas nuper accepi, statim respõdissẽ, si otiosus fuissem, sed eram occupatus in recognoscendo uolumine quodam orationum mearũ, quod a me his superioribus diebus librarii extorserunt uerius quam impetrarunt. omnino enim constituerã nihil posthac scribere. sed me, ut consilium mutarem, amicorum nimis bene de me sentientium non cohortationes modo, sed preces assiduae coëgerunt. In eo igitur erã occupatus, cum accepi litteras tuas: & simul cogitaui, si paullo serius responderem, damni nihil in mora fore. De loco illo Ciceronis non puto te dubitare, quin sentẽtia tua uera sit: nã uel id ipsum, quod ais uideri posse obstare,

magis etiam eam, ſi accurate inſpicias, cõfir-
mat. ſi quid aliud erit, de quo ſententiam meã
cognoſcere cupias, ſcribito. nõ cõmittam, ut
quidquam a me, quod ego quidem praeſtare
poſſim, fruſtra petas. amo enim te uehemẽter,
tum quod multis nominibus digniſſimus es
qui ameris; tum quod ita me amas, ut inhu-
manitatis notam effugere non poſſim, niſi ti-
bi in amore reſpondeam. Vale. Roma. prid.
Id. Aprilis die ipſo natali meo, quem tu mi-
hi fauſtum ac felicem precare. M. D.
LXX. Saluta mihi Giſbertum meum: etſi
ei ſubiratus ſum: quod quiddam a me ſibi in
arcanis commiſſum continere non potuit.
Veniam iſtuc, ut ſpero, menſe Maio proximo,
& praeſens ab eo poenas repoſcam. qui enim
tantum triduum domi ipſius eſſe decreuerã,
ulciſcendi cauſſa, totos ſex dies manebo. Ad
eum ſcribere nunc non licet per occupatio-
nes. propediem ſcribam.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. Horatio Cardaneto.

NEMINI aut mirabilius eſt aut
moleſtius quam mihi, tamdiu
differri aduẽtum ad uos meum.
ſed neſcio quo modo ter iam cõ-
tigit, ut cum in uiam dare me
uellem, iamq. ſarcinulas componerem, ſubito
extiterit aliquid improuiſi atq. inopinati im-

pedimenti. Itaq. nihil amplius ea de re uobis habeo polliceri. Nisi illud certe mihi excuti nullo modo potest, ueniendū tamen, & quae obstant, omnia qualibet ratione superatum iri. sed ἀργαλέον πρᾶγμα alieno arbitrio uiuere, praecipue si quis ei seruiat, qui prae suo commodo omnia aliorum incommoda non nauci faciat. equidem manibus pedibusq. ut dicitur, omnia faciam, ut uobiscum una esse possim ante kal. Iulias. sed si id non potero, certe quidem mense Septembri, si uiuam, istic ero. Vos interea me, ut facitis, amabitis, & ad me scribetis, ubi commodum erit. ego uos uicissim amabo, de uobis saepissime & cogitabo & loquar. si quid erit, quod uestra caussa efficere possim, studiose atq. amice omnia procurabo. Vale. Romae. IX. kal. Iun. M. D. LXX. Marcello Vestrio S. qui etiam meo nomine, nisi molestum est, Paulum AEmiliū Comensem salutabit. Vereor ne ad te perlatae non sint litterae, quas ipso meo natali die scripseram. nulla enim in tuis earum mentio.

MVRETVS CARDANETO S.

VALDE tardi effecti sunt tabellarij uestri: qui quadragesimo demum die litteras huc istinc adferant. Idē mihi accidit haud ita pridem in litteris quibusdā Gisberti Oddi, quae cū scriptae ab eo essent

de mense Nouēbri, perlatae ad me sunt ineūte Ianuario. sed hoc tamen cōmode, quod hodie potissimum: ut qui dies unus ex omnibus summa hilaritate ab omnib. traduci solet, eo potissimū hilararer iucūdissimo sermone litterarū tuarū, & recordatione amoris erga me tui: simulq. quoniā ab interpellatoribus nihil est periculi, ludis enim & spectaculis omnes hodie detinētur, uacui tēporis ad respondendum aliquid haberē. Igitur de me meisq. studiis iam cognosse te aliquid puto ex iis litteris, quas proxime ad Gisbertum dedi: satis enim scio earū te statim participē factū. Terentianum illud, si sit opus, ioci caussa dictū est: quasi euenire ullo modo possit ut hoc quoq. facto opus sit. Ergo si sit opus, si quis a me id fieri postulet: si quis hoc sibi a me officiū tribui petat: si quis in eo me sibi gratificari uelit: si quid eueniat, ut publice intersit eum laborē a me capi: &, si cogites, multa nos quoq. uulgo ita iocātes dicim⁹, Quādo ita iubes sedebo, cum, tamē nemo iubeat. Honoris tui caussa ad prādiū ibo. quasi qui id facit, nō sua potius caussa faciat. hodie in prandio pulchre tibi operā dedi. quasi qui bene ac libēter uescitur, nō sibi potius operā det, quā amico. Ex eodē genere est illud, si sit opus. de quo satis iam multa. Albedo, latinum non est: non magis, quam Nigredo. Sed ita sumus omnes, etiā qui paulo melius latine loqui putamur, quā uulgus solet. Dum cōfidimus, nos iā eam

facultatem consecutos, ut uel aliud agentes emendate loquamur, multa inepta, & ne in pueris quidem ferenda effundimus. Isti praecipue delicati, qui omnia sibi praeter Ciceronem putere aiunt; qui si sine Nirolio possint unam aut alteram epistolam scribere. germanos se esse Cicerones putant: : qui Senecam cõtemnunt, Plinium irrident, Tacitum damnant, ad inferiorum uero temporum scriptores etiam nauseant; qui me aut mirantur aut miserantur, aut irrident, quod ex Appuleio ipso, aut Sidonio, quaedam petenda esse dicã ad usum latini sermonis: illi igitur ipsi saepe ita & loquuntur, & scribunt, ut non eos modo, quos ipsi tanto opere abiiciunt, quos prae se cõtemnunt, sed eorum pistores aut coquos multo latinius locutos fuisse constet. Ad omnia epistolae tuae capita responsum esse arbitror. Vale, iij. kal. Martij. M. D. LXXI. Roma quo ipso die litteras tuas accepi, quibus adscripta erat dies VII. kal. Febr. ne me tam sero tibi respondisse mireris.

MVRETVS CARDANETO S.

POSTQVAM ad te nuper scripsi de illo Terẽtiano, si sit opus, uenerunt mihi in mentem alia, quae apertius confirmarent explicationem meam. simile igitur est illud ex Adelphis:

Tu inter eas restim ductans saltabis. M. *probe.*
Et tu nobiscum una, si opus sit:

Et illud Catulli ex epigrammate in Vettium.

Ista cum lingua, si usus ueniat tibi, possis.

Sed nolo alterum uersum adscribere, neq. puto esse opus. quamuis igitur sperabam sententiam meam ita tibi probatam esse, ut nihil praeterea argumentis opus foret, tamen ne hancquidem ad te scribendi occasionẽ praetermittendam putaui: Vale, & Gisbertum mihi saluta, & si quos istic praeterea nosti amantes mei. Romae. postrid. Non. Mart. M.D.LXXI.

PETRVS PERPINIANVS M. Antonio Mureto S. D.

ONVS Aetna grauius mihi uidentur sustinere, qui fidem alteri suam adstrinxerunt: nisi eius, aut cui, aut pro quo spoponderunt, humanitate subleuetur. Scis, credo, quid uelim. De uersibus illis in D. MARIAM Lauretanã, qui eos a te optabat, propter singularem expectationem elegãtiae & doctrinae tuae, is me urgere nõ cessat. Ego, tametsi, inscio & inconsulto te, me temere recepisse intelligo, tamen hanc temeritatem in spondendo meam tua eximia, in re perficienda, humanitate compensatum iri confido. Si

quid possunt fontes & pomaria Tiburtia, si quid iste secessus otij a quotidianis occupationibus tuis attulit, oro te atque obsecro, ut ostendas, me non nullum apud te gratiae locum obtinere. Quaedam tecum cõmunicare cupiebam: sed ea melius, ut spero, coram: ubi ad nos redieris. Nam summus nostrae societatis magister statuit, ut Romae anno proximo manerem. Nostri omnes te salutant. Vale. ex urbe. XIIX. Cal. Sept. M. D. LXIV.

M. ANTON. MVRETVS S. D. Petro Perpiniano suo.

CVPIO equidem & meam, & tuam fidem liberare: sed mihi adhuc multa, ne id facere posse, obstiterunt. Primũ quod quẽ locum, quodq. tẽpus otij, & quietis plenissimũ putabã fore, in eo me & multa, & longissime a studiis meis abhorrentia negotia occupatum, atque exercitatũ habuerunt. Nam, ut cetera taceam, his paucis diebus bis mihi Romam eundum fuit. quod etsi leue uideri potest, tamen eae mihi profectiones octo amplius dies abstulerunt. Deinde quod multos iam & menses, & annos intermisi poëtica studia, ut etiam si quid olim fuisset in me eius facultatis, quod

ſane aut nihil, aut pertenue quiddam, & perexiguum fuit, effluxiſſe id tamen, & exaruiſſe neceſſe ſit. Poſtremo, δεῖ γὰρ τ' ἀληθῆ λέγειν, tardiorem me, ac timidiorem facit expectatio illa, quam de meis uerſibus concitatam eſſe ſcribis. ſcis enim quam inutilis ea atq. aliena ſit placere cupientibus. Nam ſi illud a me poſtulatur, ut tuorum elegantiam aequem, a te ipſo mihi uerſura faciunda fuerit. Vt ut eſt, meditabor tamen propediem aliquid: ſed ſi me amas, quod quidem ita mihi perſpexiſſe uideor, ut quin ita ſit, dubitare nõ debeam, minue, obſecro, quantum potes iſtam expectationem: ac perfice, ut ille amicus tuus a me, tamquam a malo nomine, ut nummos, ita uerſus, etiamſi neque optimae notae erunt, neq. iuſti ponderis, aequo tamen animo accipiendos putet. Bene factum, quod te ſocietatis ueſtrae magiſter Romae retinendum iudicauit. Mihi crede, magnam moleſtiã cepiſſem e diſceſſu tuo. Nunc ſpero fore, cum iſtinc rediero, ut fruar tua ſuauiſſima, mihiq. optatiſſima conſuetudine, quã ego quantifaciã, ſpero te re ipſa aliquando cogniturũ. Vale. Tibure XVI. Cal. Sept. M.D.LXIV.

PETRVS PERPINIANVS
M. Antonio Mureto P. S. D.

TVM tamen reditum expectare non possum. timeo namque ne sit ille tardior : mihi autem maturato est opus. Quonam inquis, adeo festinas, ut pauculos hos dies expectare non possis? nusquam equidem. noli metuere, ne, mutata magistri nostri sententia, mihi sit ex urbe proficiscendum. rem totam a principio audies. Praepositus iterum rhetoricae scholae, a qua me solutum penitus, ac liberum esse arbitrabar, de praefecti nostri sententia statui Aristotelis de arte dicendi libros explicare, ut si nihil tanti magistri subtilitate dignum in lucem potuero proferre, quod ita plane futurum esse uideo, certe conatus ipse in re perdifficili nonnihil ab auditoribus gratiae, & beneuolentiae consequatur ; summiq. philosophi nomen apud omnes illustre languidiora iuuenum studia uehementius excitet ad discendum. Multa igitur, ita ut fit, legenti, & meditanti mihi, quae ad eorum librorum explicationem usui fore uiderentur, quaedam occurrerunt, quae meum animum ita dubium, & incertum habent, ut non facile sit statuere quid sequar. De his tuam sententiam exquirere decreueram, ubi rediisses. Verum, ut dixi, timeo, ne serius,

quam mihi eſt opus, reuertare. Quare agam tecum per litteras abſens, quod uerbis praeſens agere non poſſum, & quid ex te ſcire uelim, paucis perſcribam. Non enim dubito, tametſi longe abes a libris, quin omni me dubitatione nullo negotio ſis liberaturus: eo magis quod de quibus ambigo, ea tibi iamdudum quaeſita, cogitata, tractata eſſe ſcio. Primum itaq. uelim cognoſcere, quid tibi uideatur de partitione artis Ariſtoteleae in III. libros. praeteritum ne putes hoc opus, quod nemo Ariſtotelis eſſe negat, a Laertio, qui duorum tantũ librorum fecerit mentionem: an in numero librarios fuiſſe mendoſos: an in duas dumtaxat partes totum illud quaſi corpus ab auctore diſtributum, ab aliis poſtea in tres fuiſſe diuiſum. numquidnam aliquãdo legeris apud antiquos Ariſtotelis interpretes, aut alios idoneos auctores, ex quo perſpici poſſit, quot in libros partitus ipſe fuerit hanc artem bene dicendi tam accurate conſcriptam. Deinde περὶ τῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἀκροαματικῶν συγγραμμάτων ecquid comperti habeas: nam, ut a Cicerone, Gellio, Plutarcho, Galeno, Ammonio, Simplicio diuiſionem hanc operum Ariſtoteleorum confirmantibus diſſentiam, nullo praeſertim duce, nullo auctore, cuius nomen graue apud alios eſſe debeat, animum inducere non queo, argumenta contra ſentientium qua ratione repellam, non

uideo. cur enim in primo libro νικομαχείων
libros de animo,quos ſubtilitatis plenos eſſe
omnes confitentur, ἐξωτερικοὺς appellat? cur
hos ipſos de moribus libros ad Nicoma-
chum modo uocat ἐξωτερικούς, ut in tertio
πολιτικῶν libro, modo ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν
ſeiungit,cum in ipſis τὰ ἐξωτερικὰ,ueluti ge-
nere prorſus diuerſa,citet? cur τῶν ἀκροαμα-
τικῶν nulla uſquam mentio? quod enim octo
libri τῆς φυσιολογίας, περὶ φυσικῆς ἀκροάσεως
inſcripti ſunt,eam ego inſcriptionem idcirco
Ariſtotelis ipſius non eſſe ſuſpicor,quod nuſ-
quam illi ab eo libri hoc nomine citantur.
Poſtremo doceri cupio, an dialecticae nomen
ſic ab Ariſtotele aliquando uſurpetur, ut non
τὴν τοπικὴν ſolum, ſed totã omnino logicã
comprehendat. Alexander enim in prooemio
τοπικῶν tres tantum tradit huius uerbi ſignifi-
cationes: de hac uero uulgari notione,prorſus
nihil. At mihi in hoc, quam ſubiiciam, loco,
primi de rhetorica libri, περὶ δὲ συλλογισμοῦ
ὁμοίως ἅπαντος, τῆς διαλεκτικῆς ἐστιν ἰδεῖν, ἢ
αὐτῆς ὅλης, ἢ μορίου τινὸς, non alia notio ei ui-
detur eſſe ſubiecta. Nolim tibi eſſe moleſtior.
His nunc ero contentus. ſi quid eſt aliud, de
quo ſcire uelim quid ſentias, id ad tuum in
Vrbem reditum reſeruabo,ne iure queri poſ-
ſis,ne in otio quidem tibi licere eſſe otioſo.
De uerſibus,quos auidiſsime expecto, ne tu
prudentiſsime feciſti,qui tandiu noſtros ani-

mos tenueris expectatione suspensos, ut tamquam poculum aquae frigidae longinqua siti exarescentes, sic nos illi multum cupientes, & diuturno desiderio flagrantes insolita quadam suauitate perfundant. Accipio tamen excusationem, modo quam citissime, quod commodo tuo fiat, eos ad me mittas. Nam quod uereris, ut expectationem de te concitatam possis explere, uide ne, dum modestus haberi studes, parum de nobis amice existimare uidearis. quid enim? hic tu nos intelligentiae communis expertes esse putas, ut quantum a quoque sperandum sit, uidere nequeamus? aut tam parum studiosos tui, ut quemadmodum nobis satisfacias, uehementer sit tibi laborandum? facis tu quidem, quod te decet, ut nihil a te, nisi summa industria elaboratum, atq. perfectum exire patiaris: uerum, sic habeto, tantam esse omnium nostrum erga te beneuolentiam, eam de ingenio, & doctrina tua existimationem, ut si quid minus dignum tuo nomine editum a te fuisse uideremus, id quod accidere nullo modo posse intelligo, sed si quid a te elucubratum scriptorum tuorum dissimile forte legeremus, noluisse te potius tantum contendere, quantum posses, quam quantum contendisses, efficere non potuisse crederemus.

M. ANTON. MVRETVS S. D.
Franciſco Bentio.

VTRAEQ. litterae tuae mihi gratiſſimae fuerunt:hae poſteriores eo etiam gratiores, quod ſubdubitabam,ne aegre tuliſſes, nihil a me ad illas Senenſes reſponſum eſſe.etſi uidebar ſatis reſpondiſſe,cum quae petebas, ad te miſeram. mihi enim uidetur melius petenti reſpondere,qui ſilentio facit quod rogatur,quã qui uerborum affatim rependit, rei nihil. Gaudeo te Peruſiam ueniſſe,unde opinor crebrius a te litteras expectare potero. Cupio autem ſcire, quem potiſſimum ſcriptorem explicandum ſuſceperis. Nam, ſi nihil aliud, exacuam induſtriam tuam: teq. fortaſſis ad locos quoſdam diligentius,quam ab aliis ſolent,tractandos excitabo. Caue enim putes quidquam mihi accidere poſſe iucundius quã uidere te τηλυγέτην,ut ita dicam, diſciplinae meae alumnum,florentem laudibus, & quotidie longius progredientem in ea uia, quam me tibi olim monſtrare memini. Et ſi tu quidem,ut a me diſceſſiſti,multo,quam ego ſum, meliores magiſtros nactus es. Sed quid tum? blandior mihi γεροντικῶς,& quia te olim neſcio quid docui,uideor mihi te,quantus quantus es,aut potius quantus futurus es, produxiſſe. Sed ut haec miſſa faciam, ſcin,tu me

nuper

nuper a Pontifice, iterum antiquo, ut ait Horatius, inclusum ludo? Cum enim Cæsarius multorum iam stipendiorum ueteranus missionem impetrasset; egerunt mecum primum Cardinales, deinde etiam αὐτὸς ὁ ἀρχιερεύς, ut eam prouinciam susciperem. Multa argumenta allata sunt, quae me mouerent? sed unum ἄλυτον, καὶ ἄφυκτον, quod pro ducentis aureis annuis, quadringentos proposuerunt. Homini autem egenti, & propter imminentem senectutem paulò ad rem attentiori, nullum medicamentum adhiberi potuit efficacius. Itaq. redibo iam ad ueteres illos Congerrones meos Ciceronem, Horatium, ceteros, & mihi quodammodo repuerascere uidebor. Tumultuantur tamen, qui ex me pandectas audiebant, & negant se quemquam alium ferre posse: Pleriq. etiam nisi me habent, iurisprudentiae se multam salutem dicturos esse profitentur: ipsi uiderint. Ego ludibundus quadringentos illos quotannis in arcam, θεοῦ θέλοντος, concludam, ut sit aliquãdo unde otio frui possim. Beatum te; qui eam uiuendi ratione ingressus es, ubi a talibus curis animus liber est. Noli tamen putare a me ipso haec ita curari, ut angar: λαμβάνω τὰ διδόμενα, & quia usq. huc paulo negligentior fui, ex illa negligentia ita aliquid detraho, ut nihil detraham ex hilaritate. Adolescentem, qui mihi litteras tuas reddidit, uidi

perlibenter: & mihi, quantum ex una collocutione existimandi potestas fuit, uisus est tua commendatione dignissimus. Saluta mihi si quos istic nosti studiosos mei: Vale mi Benti optime, & suauissime & me ama Romae. V. Kal. Septembris. M.D.LXXII.

GVLIELMVS GANTERVS M. Antonio Mureto S.D.

ETSI satis audacter facere uideor, uir doctissime, cum te literis meis interpello; quoniam tamen hunc libellum proximis his mensibus edidi, putaui me non satis ex officio facturum, nisi cum eundem ad te mitterem, tum ueniam a te rerum duarum peterem. Etenim, cum id, quo libellus noster est exortatus maxime (Athenaei fragmentum dico) a te primum in manus nostras deuenerit, postquam tu id cum Aurato nostro communicaras: nemini potius hoc totum, quidquid est mitti debuerat quam tibi. Iam quod ea fuerim audacia, ut rem a te, κειμηλίου δίκην habitam publicare sim ausus, non miraberis, si, quanta debeat esse studiosorum hominum inter ipsos rerum omnium communitas, tecum cogitaris. Huc accessit, quod non leuiter suspicabar fore, ut aliis, nisi ego praeuertissem, eam glo-

riam, cuius ego te participem iure feci, ſibi ſolis eſſent praerepturi. quamquam nihil magnopere uideo, cur ea res gloriae tuae, quae iam pridem eſt toto orbe clariſſima, multum addere ponderis potuerit. Quis eſt enim in omni quae incolitur terra ita barbarus & omnis expers elegantiae, ut Muretum non cognoſcat, amet, exoſculetur? Ego certe, ὁ τῶν λόγωι ὅσον ὄυπω γευσάμενος, tanti te, libere ut loquar, facio, quanti haud ſcio an alium neminem. Sed, ut ad ipſum redeam libellum, in eo ſi forte alicubi maiorem uidebimur habuiſſe ueritatis, quam hominum rationem, ſuggeret tibi, ſpero, memoria tua, qua uales plurimum, quid de ueritate Socratem Plato ſenſiſſe tradiderit. Quid quod eam praebent optimae litterae ſuis cultoribus libertatem, ut in utramque partem ſine periculo diſputare poſsint? nec enim hic opus eſt τὸν περὶ ψυχῆς δραμεῖν. Quocirca, ſi hoc a te conſecutus fuero, uir delectiſsime, ut nihil huius libelli editione offenſum te ducas, non admodum timebo, ne quis de me conqueratur alius: ſperabo potius me, quod ille dicebat, ſine inuidia laudem deinceps inuenire, & amicos parare poſſe. Et quoniam non facile fortaſsis me, qui ſim, agnoſces: uelim tibi Aurati tui atq. mei in mentē ueniat, cuius ego conuictu, cum tu ante annos duos in Gal-

liam uenisses fruebar; Fruterij quoq., cum quo me aliquando, si non es oblitus, uidisti. si quid etiam dignaberis rescribere (quamquam nos tantum boni non meremur) ad Oporinum, uel Petrum Pernā typographos Basilienses, litteras curabis. Bene uale uir doctissime, & eum te a nobis haberi crede, ut quod aliquando de nobis Auratus, condiscipulorum comparatione, ludēs dicere solebat, id merito tibi doctorum omnium respectu tribuamus. quid hoc? inquies. ἐξ δ' ἄκρα κορυφῆ τῷ Μυρήτῳ Francofurti, nundinis autumnalibus anni M.D.LXIIII.

ALEXANDER IVSTINIANVS M. Antonio Mureto. S. P. D.

TE post tuum discessum Venetiis in febrem incidisse, aegre sane tuli, ut debui: idq. statim meis litteris significassem: sed praeter morbum, tibi molestus esse nolui: nam indies experior quam molesta aegrotantibus omnia paene esse soleant. ceterum mitescente iam morbo, nullum παραμυθητικοῖς λόγοις in tam magno praesertim elatoq. animo, aduersum omnem fortunae temeritatem mihi locum relinqui uideo: & fortassis, ipso iam fugato, conualescenti gratulandum potius aliquid serij ad te scriberem, nisi id

mihi medicorum legibus περὶ τῶν ἀνακομιζομένων interdictum scirem. scribam alias, & quod toties recepi, tandem cumulatissime praestabo, praesertim cum χρύσεα ἀντὶ χαλκείων a te sperare liceat. interim cura ut ualeas, ego uero, & Ioannes Datianus noster ualemus. teq. plurimũ salutamus, & cum primum per ualetudinem tuam licuerit a te litteras expectamus. Vale Venetiis pridie Kal. Oct. cIↄ. Iↄ. LVIII.

ALEXANDER IVSTINIANVS
M. Antonio Mureto S.D.

VETERIS illius familiaritatis ac necessitudinis, quae mihi maxima tecum olim Venetiis intercessit, minime te oblitum esse opinor, neque tot annorum ἀπροσηγορία, ex animo tuo nostri memoriã effluxisse dubito. Plurimum sane momenti ad uulgaris cuiuspiam amicitiae diuturnitatem in assiduitate litterarum positum esse nõ diffiteor: mutuam uero inter nos beneuolẽtiam, certo iudicio semel susceptam, eam ipsam uirtutem, quae genuit, & continuisse & conseruasse certo scio. Nam illam sane παροιμίαν, quam Athenaeus iure μισανθρωποτάτην appellat, ad cuius praescriptum, τηλοῦ φίλοι ναίοντες οὐκ εἰσὶ φίλοι, tibi probari nequaquã

credo.cum amicitiam non locorum ſpatiis, ſed amicorum moribus metiendam eſſe non ignores. Quod ſi ad meam erga te beneuolentiam, acceſsionem quoq. mearum litterarum a te deſiderari, mihi ſignificaueris: non ſolum hoc officij genere tibi poſthac ſatisfaciam. Sed etiam eius longo tempore a me praetermiſsi uſuram cumulatiſsime reddam. Quanti uero te faciam: quamq. tui ſim memor, teſtem habes Ioannem Biſſonerium, quem tibi cum morum probitate, tum doctrina ſingulari conciliatum eſſe audio. Cum, mi Murete, ſic uelim tua humanitate complectare: ut ea omnia, quae in me, ſi Romae eſſem, conferres, in eum conferas. eſt enim mihi amiciſsimus tuiq. amãtiſsimus. neq. te umquam paenitebit in eum beneficium contuliſſe. experieris me hercle re ipſa, & grati animi iuuenem, & commodorum memorem. expectabo litteras tuas, quibus & me a te amari adhuc intelligam, & ſi quid Genuae a me agi uoles, certior fiam. Vale Genuae VII. kal. April, cIↄ. Iↄ.LXXV.

MARTINVS BERLEVICEIVS Pannonius M.Antonio Mureto S.D.

IVVENIS quidam natione Gallus, uir clarissime, qui Roma huc uenerat, scribẽdarum ad te litterarũ ansam mihi praebuit: quarum quidem auctor, uel si saepius eas percurreris, uix tuo innotescet animo. Cum enim mense Martio te, & Paullum Manutium Romae salutarim; quid miri, si usq. ad hoc tempus in tanta temporis intercapedine, memoria tua, quae grauissimis studiis cõtinuo fatigatur, exciderim? Hoc etsi persuasum habeo; non tamen dubito, quin facile in tui memoriam redigar: praesertim si & album tuum, in quem nomen meum relatũ esse uoluisti, intueberis; & memineris quibus uerbis Oberti Giphanij Lucretij editionẽ collaudaueris: cũ adiiceres nihil esse quod nõ Giphanij caussa libenter faceres. Quare cũ tibi in mentem rediisse nomẽ meum existimẽ, ad iuuenẽ illum reuertor, a quo cum quaesissem, quid rerum ageres, an quicquã de Plautina editione cogitares: quã nos iamdudum, & ceteri omnes, qui elegantiorũ litterarũ cupiditate tenẽtur, auidissime expectãt: a philosophia naturali ad ciuilẽ hãc nostrã Philosophiã quã tu ante aliquot annos, humanarũ litterarũ caussa, intermiseras, te contulisse respõdit.

Qua in re cum tuum factum uehementer probaui; tum ratus sum, ad studium iuris illustrandum, maximum adiumentum allatum iri, si tuum exemplum huius aetatis iurisconsulti imitarentur; quos & barbarorũ interpretum inanissimas controuersias toto animi impetu consectari uidemus; & omnes suum studium ad calumnias litium, & ad turpem & inuidiosum quaestum conferre. Sed quod Cujatius & tu homines Galli in studiis sapientiae consecuti estis; id non sine munere diuino uobis euenisse credo. Idem sentire uidetur Giphanius, Cujacio amicissimus, & tibi carissimus. In hac enim nostra Academia Patauina superioribus diebus fuit, atq. de te saepius honorifice loquutus est; & nullo in sermone libentius eum uersari uidi, quam cum de Plauto loqueretur; existimans silicet, quod res est, bene actum cum studiosis litterarum fore, si tam bonus latinitatis auctor tua diligentia, doctrina, opera nitidior & emendatior in lucem proferretur. Cupit sane esse in tua gratia, quam, humanitate tua fretus, tuis uerbis ei non solum pollicitus sum, sed etiam spopondi. Itaq. non erit tuae bonitatis committere, ut sponsorem appellet, cum ipse facile possis dependere. Vnum est quod a te contendendum mihi putem, ut duas orationes tuas ad me mittas: quarum altera de laudibus iuris studiis scripta abs te

nuper est, altera in collegio Pontificum habita. De Plauto fac promissa appareant. Diutius enim deberi politis & ingeniosis hominibus non potest. Et hercle tua maxime gloria agitur. Vale, & saluebis a Giphanio nostro, qui Venetiis apud oratorem regis Galliae uenit. Patauio Kal. Decemb. M.D.LXIIII.

M. ANTONIVS MVRETVS Francisco Turnonio S. R. E. Episcopo Cardinali S. D.

SI tempus ad te scribendi usque eo differre uoluissem, Francisce Turnoni, Cardinalis Amplissime, dum par a me aliqua tuis erga me plurimis, maximisq. beneficiis reperiretur oratio: magnopere mihi metuendum erat, ne & in eo quaerendo, quod numquam consequi possem, inani ipse me labore torquerem, & immodica silentij diuturnitate suspicionem tibi aliquam angusti & humilis animi, neque satis, quantum a quoque acciperet, sententiis afferrem. cũ igitur, diẽ assidue ex die ducens, sine dubio diutius, quam par fuerat, reticuissem, plane obstupefactus admiratione istius erga me tam prolixae, tamq. beneficae uoluntatis tuae: confirmaui me tandem, & ad haec pauca, quoquo modo possem, scribenda me contuli: quibus,

quod tam multis, tamq. claris & illuſtribus ſignis, me, quamuis nihil prorſus tale promeritum, tibi tamen non uulgariter earum eſſe declaraueris, gratias, quando nihil preterea neque tu expectare, neque ego praeſtare poſſum, tibi agerem immortales. Eſt omnino haec tota gratiarum actio perpuſillum quiddam, perque tenue: praeſertim ſi comparetur cum magnitudine eorum beneficiorum, quibus tu me a te ornatum eſſe uoluiſti: ſed eam tamen, cum haec ſcriberem, pro certo atq. explorato habebam, tibi non ingratam, neque iniucundam fore: cum, ut ſcis, ne Dei quidem bonorum omnium auctoris infinitam in nos beneficentiam ullo alio modo remuneremur. Officiorum uiciſſitudo eas amicitias continet, quibus inter ſe eiuſdem ſortis homines, aut certe non admodum diſpares deuinciuntur: uobis, quos ſupra ceterorum condicionem euectos, in ipſo rerum humanarum faſtigio diuina prouidentia locauit, illud cum corporibus caeleſtibus commune eſt, quod ut illa efficientiam quidem ſuam declarant in inferiora haec, uireſq. in ea exercent ſuas: ſed ab eis nihil uiciſſim accipere, &, ut Graeci ſua lingua dicunt, pati queunt: ſic uos poteſtatis quidem copiarumq. ueſtrarum documenta, ſubleuandis inferioribus, datis: ipſi uiciſſim quicqam ab eis, prae-

ter laudem ac praedicationem, teſtem grati ac memoris animi, percipere non poteſtis. Ago igitur ibi quammaximas gratias Cardinalis clariſſime, humaniſſime, optime, agamq. dum uiuam: tibiq. a ſummo huius uniuerſitatis effectore ac gubernatore Deo aſſiduis uotis fauſta ac felicia omnia precabor: non quod me dignum exiſtimem, cuius uota ab eo attendantur: ſed quod tu digniſſimus, pro cuius ſalute atq. incolumitate, etiam eorum, qui per ſe nullo numero habendi ſunt, preces non negligantur. Ita igitur faciam: conſeruabo diligenter memoriam eius humanitatis, qua tu me immerentẽ, talis tantuſq. uir, complexus es: utq. tuo de me ampliſſimo atq. honorificentiſſimo teſtimonio, quantum in me erit, reſpondeam, modis omnibus operam dabo. Illuſtriſſimo quidem Cardinali Ferrariẽſi, ad quem tua potiſſimum auctoritate adductus, me, cum primum potero, conferam, commiſſurus non ſum, ut unquam uenire poſſit in mentem, quod fidem tuam in me recipiendo ſecutus ſit, paenitere. Vale III. No. Febr. cIɔ Iɔ LVIII. Patauio.

M. ANTONIVS MVRETVS Francisco Turnonio S. R. E. Episcopo Cardinali S. D.

NON puto ulla mihi excusátione apud te utendum esse, quod ad te rarius scribã. nam tumdemum peccare ipse mihi uiderer si tanti me facerem, ut tibi, tanto uiro, tantisq. assidue occupationibus impedito, frequenter litteris meis obstreperem. ideoq. contineo me: &, cum quotidie de te cogitem, uotaq., uti debeo, pro tua salute atq. incolumitate faciam, in scribendo sum rarior: neq. umquam id facio, nisi cũ aliquid accidit, ut, nisi scripsero, officio uidear defuturus. quale est, quod me hoc tempore. ut scriberem, adduxit. cum enim nuper octo uariarum lectionum libros edidissem: etsi satis intelligebam, eos leuiores esse, quam ut tu, quẽ nihil nisi praeclarum atq. eximium capit, ullam magnam uoluptatem ex eorum lectione percipere posses: iudicaui tamen, omnino mihi faciendum esse, ut eorum exemplar unũ ad te mitterem. neque dubitaui, quin tu eos libenter accepturus esses: uel quia mei sunt, uel quia scripti ad eum, qui ut a te singulariter amatur, ita te ipse admirabili, non amore solum, sed cultu mediusfidius, atq. obseruan-

tia prosequitur. Vnum est, quod quamquam mihi conscius sum, me optimo animo fecisse, tamen, quia fieri potest, ut confidentius in eo me gesserim, quam decebat: per illam & aliis & mihi in primis perspectã humanitatem tuam, mihi ut ignoscas, etiam atque etiã a te peto. Ausus enim sum quodam ex eis libris loco nominare te: ac uersus etiã aliquot ponere, qui mihi in memoria haeserant ex edyllio quod olim ad te mihi una cum tragoedia, quam de C. Caesaris caede factam in tuo nomine diuulgaueram. Qua in re si quid a me peccatum est, (nihil enim debueram te incõsulto facere: praesertim cum te Venetiis conuenissem) peccatum est, incredibili quadã abundantia amoris erga te mei: quam ut aequo animo feras, omnibus a te precibus, atq. omni obsecratione contendo. Etenim uere hoc dicam. nihil uidetur esse ita difficile atq; arduum: in quo ego paratus non sim uoluntati & auctoritati tuae morem gerere. unum est, in quo tibi, ne quid dissimulẽ, non possem, nisi inuitissimus, obtemperare: si me iuberes tacere de tuis uirtutibus, & continere in sinu immortale illud gaudium, quo efferor, quia me tibi carum esse sentio. Hac una in re dum me mihi obsequi, & animo indulgere patiaris: quominus aliud mihi quidlibet imponas oneris, non recuso. Quod scribam, aliud nihil est: nisi omnes hic omnia tibi fausta & pro-

ſpera precari,& gratulari aquis iſtis,quod eas tibi ſalubres & fuiſſe & eſſe audimus. Vale.

CORNELIVS VALERIVS, M. Antonio Mureto S.

VIDE, quanta in te ſit humanitas, eruditiſsime Murete, & quae opinio apud exteras gentes. Iuſtus Lipſius, familiaris & idem diſcipulus meus, litterarum & antiquitatis cauſſa in Italiam proficiſci uelle coepit: petiit a me, amicis quibuſdam commendari. in primis autem contendit, ut ad te, cuius cognoſcendi & uidendi ſtudio mirifice flagrat, litteras ſibi darem. Ego autem etſi uidebam putidum eſſe, me hominem fortaſsis ne fama quidem tibi cognitum, litteras ad te dare, eiuſmodi praeſertim quibus onus aliquod officij tibi imponerem, morem tamen geſsi adoleſcenti tam uehementer petenti, & uoluntati eius obſequi uolui potius, quam aut naturae aut pudori meo. Quod feci eo libentius, quod non ad aliquem neſcio quem duris & aſperis moribus ſcribendum mihi uiderem, ſed ad eum uirum qui cum humanitatis ſtudiis & iis actibus omnibus quae ingenuo homine dignae ſunt ſit perpolitus, abeſſe non po-

teſt, quin cum in omnes, tum praecipue in earundem artium ſtudioſos propenſo animo ſit ac humano. Accedit ſimilitudo profeſsionis & ſtudiorum noſtrorum. nam & nos pro mediocritate ingenij noſtri, eloquentiae & humaniorum litterarum ſtudia, uoce & ſcriptis, quod in nobis eſt, in hac Belgica noſtra excitare conamur, & tu M. Antoni antea quidem in Gallia, nunc in illa Italiae luce haec ipſa ſtudia cum immortali tua laude & omnium gentium admiratione tractas. Quare non tam quaerenda mihi eſt excuſatio & praetextus pudoris mei, quod ſcripſerim, quam gaudendum, oblatam mihi in amiciſsimi mei negotio facultatem ſcribendi, ſimul & teſtificandi amoris mei. Sed ueniam ad id quod caput eſt epiſtolae meae. Mitto ad te Murete hunc Iuſtum Lipſium; alumnum, ut dixi, diſciplinae meae, adoleſcentem ea probitate, modeſtia, ingenio, eruditione, iudicio, quanta teſtari poſſum equidem me in alio nullo, in iſta imbecillitate aetatis, adhuc eſſe expertū. tum uero quod apud te plurimum ualet, ſtudioſum antiquitatis & artium illarum quas tu amas, & in quibus maxime excelles, id eſt optimarum. Caue autem exiſtimes me haec ambitioſe & ſupra quā res eſt, commendantium more, ſcribere; immo uero minus fortaſſe quam uirtus & eruditio adoleſcentis

merentur ſcribo. ne,dum eum laudo, uidear nos ipſos inſtitutionemq. noſtram uelle extollere. Quamobrem rogo te Murete mi, uel potius precibus omnibus oro atq. obteſtor, per communia ſtudia noſtra,per illum amoré quo litteras & litteratos omnes proſequeris, adoleſcentem hunc omni ſtudio, amore, beniuolentia tua complectare atq. deuincias. Et quoniam is honeſto quidem genere & optimis parentibus natus,ea tamen mediocritate fortunae eſt, ut ſe in longinqua & extera regione difficulter ſuis facultatibus ſuſtentare poſſit,uerecunde etiam hoc a te petam (uides quantum mihi ſumam)ut,ſi qua in re cõmendatione & opera tua iuuare eum potes, quod certe potes, ei ut ne deſis. Hoc quidem tibi ſpondeo & in me recipio, te, ſi quid ei accommodaueris, non minorem ex eo uoluptatem percepturum, quam nos uniuerſos. Impedior uerecundia, ne pluribus uerbis te rogem: illud tantum dicam, quod in ſermone ſaepiſſime mihi ſignificauit, eum paene non alia ulla de cauſa in Italiam e tam lõginquis regionibus ueniſſe, quã ut te in primis tuiq. ſimiles eruditos uiros uideret & cognoſceret. quo erit aequius, eius laborem per te ex parte leuari, cui tu laboris cauſſa fuiſti. Quod ſi tu aut amicorũ aut familiariũ tuorũ aliquem hic habes, aut fortaſſe habiturus es, utere eadem audacia & familiaritate apud
me, qua

me,qua ego tibi praeiui: efficiam ut intellegas mihi ad benigne faciendum nec uoluntatem deesse nec facultatem. Litterae hae meae si aliquod pondus apud te habebunt,dupliciter gaudeo. primum enim Lipsio meo,cui uehementer cupio,accommodauero, deinde mihi ad amicitiam tuam quasi fores & aditum patefecero, quo nihil mihi potest contingere optabilius. Vale. Louanio, ante diem XIV. kal.Septembrium.

M. ANTONIVS MVRETVS S. D. Cornelio Valerio.

REDIT ad te Lipsius tuus, & redit magno meo dolore. ita enim me deuinxit sibi, praestantia ingenij & doctrinae, integritate morum, suauitate sermonis ac consuetudinis suae, ut, eo discedente, a memetipso mihi auelli uiderer. Felicem te Corneli, cuius ex disciplina adolescens tam rari exempli prodiit.Equidem antea & magni faciebam te ex scriptis tuis, & amabam pro iudicio quod amantissime de emendatis a me Terentij fabulis feceras. Nunc uero,mihi crede,tanta accessio propter Lipsium facta est & ad opinionem de te, & ad amorem erga te meum,nihil ut magis cupiam,quam occasionem mihi aliquam dari declarandi tibi re &

factis, quanti apud me ſis. cuius rei ſi libedit periculum facere, quaeſo te, ſi qui huc ueniẽt, quos tu ames, praecipueq. qui habeát aliquid ſimile Lipſij, ut eos mihi potiſſimum cõmendandos putes. Nam eadem opera & ego mihi uidebor abs te beneficium accipere, & conabor efficere, ut ipſi quoq; eo nomine aliquid ſe tibi aliquando debere fateantur. Vale. Romae III. Non. Apr. M. D. LXX.

M. ANTONIO MVRETO V. C. Nathan Mencingius S. D.

CVM V. Id. Octob. anno ab hinc quarto, Romã ex Campania rediiſſem, poſtridie eius diei magna cum admiratione, te, murete clariſſime, orantem audiui, coram Pio V. Pont. Maximo, cum Chriſtianiſſimi Regis legatus, uſitata ſollemnitate, magnifice exciperetur. Ea ego oratione, etiam ſi iam antea, ex monumentis ſcriptorum tuorum, qualis eſſes cognouiſſem; ita ſum tamen admiratione tui inflammatus, ut ex omnibus, quos ego antea praeſtantiſſimos exiſtimaſſem, tibi uni in Oratoria palmam deberi, certiſſimo mihi perſuaderem. Quin ſi animo tum obſequi licuiſſet, una cum illo exclamare ueritus non fuiſſem: ὦ σύνεσις. ὦ λόγοι. ὦ μνήμη. ὦ συνθήκη. μα-

χάριος εἶ, λέγειν οὕτω, μᾶλλον δὲ φρονεῖν οὕτω δυνάμενος. Cum autem id,eo quidem in loco, & in clariſſimorum uirorum corona, me nō deceret, illo ipſo die te adij, ut amorem tui ſane ardentiſſimum, qui oratione tam excellenti in animo iam inflammatus eſſet meo, apud te ipſum detegerem, & litteris Caſelij noſtri. quas tunc mecum habebam, amicitiae tuae quaſi fores mihi aperirem. Accepiſti tum me, ut ſoles, humaniſſimo amplexu, & litteris nondum lectis,notum me tibi eſſe, ex ſermone Caſelij, quem tecum ad oppidū Sancaſſianenſe paullo ante habuiſſet, oſtendebas. Id certe longe mihi fuit gratiſſimum, coepiq. ut antea doctrinam & eloquentiam tuam admiratus fueram, ita hinc etiam uirtutem & bonitatem tuam ſuſpicere, & exoſculari. Verum illa congreſsio, fato quodam meo infelici, diuturna eſſe, firmaſq. radices agere non potuit. Senis enim cuiuſdam interuentu, uix dum inchoata collocutio noſtra, interrupta eſt: & ipſe etiam, propter comitum feſtinationem, & hiemem imminentem, celerius opinione, iſtinc ſum auulſus. Quod itaq. tum neceſſitate quadam impeditum eſt, quid uetat, quominus idipſum litteris reſtituamus.? cuiuſquidem conſilij auctorem habui eundem illum qui me primus in animum tuum inſinuarit. Cum eo enim ego hic in iiſdem litteris & ſtudiis,

in quibus tuae quoq. lucubrationes non parum nos adiuuant, uiuo amantissime. Quod si ille, ut primo fuit, ita nunc quoq. felix erit, tuamq. mihi hoc modo beneuolētiam denuo conciliabit, quis me erit beatior? quis ipso denique in animis hominum conglutinandis fortunatior? Ego certe Mureti notitiam & beneuolentiam omnibus Croesi thesauris longe anteposuero. Vale Rostochio kal. April. Anno M. D. L X X.

M. ANTONIVS MVRETVS Agapeto Gideto suo. S.

VERE es, qui diceris: neque, quam tu, ἀγαπητότερος quisquam. Itaq. nihil mihi longius uidetur, quam dum Romam redeam, te ut uideam: tecum quotidié ut sim: tibiq. uel prosim re aliqua, uel certe prodesse coner: ut uoluntatem erga te meam uel declarem re ipsa, uel tibi saltem conatu probem: quorum hoc, si me tantum respiciam, satis est: illud, quia te ex animo amo, multo optabilius uidetur. Et quamquam nihil mihi iucundius est, quam abs te quam maxime amari: tamen, ita mihi eueniant quae uolo, ut, si mihi detur optio, malim, iustam tibi caussam esse, cur me ames, quam abs te sine

ulla iusta causa amari. Agam causam meam. Debes & tu talem amicum magnifacere, qui nihil a te aliud expetens, eo te tantum amat, quia dignum iudicat, qui ameris: Quod M. Antonium Bizonum potissime delegisti, ad quem itares, cui crederes, cui te in disciplinam dares, uehementer te mi Agapete laudo, &, ut eum assecteris, ex eius ore pendeas, eius doctrinam auidissime combibas, suadeo. Spero me istic fore ante Kalendas Septembres: &, ut sim, operam dabo: eo magis, quia te uidere discupio. De Macarano meo, qui mihi perpetuo ante oculos obuersatur, quaeso Agapete mi, si quid habes, quod me exhilaret, scribe. Viuere ipse mihi non uideor, donec uitam ipsius in tuto esse cognouero. Nolito aegre ferre quod dicam. Illum unum plus amo, quam te: &, ne hoc tibi durum uideatur, te a me proximum habeo: illum aeque amo ac memetipsum. Vale Tiburi III. Non. Augusti M.D.LXXVII.

MVRETVS AGAPETO Gideto suo S.

VIx ausus essem a te postulare, ut ad me latine scriberes: ueritus ne id tibi oppido difficile uideretur. Quo mihi gratiores fuerunt eae litterae quas a te latinae scriptas nuper ac-

cepi: non illae quidem omni ex parte emendatae, multo tamen nitidiores & cultiores quam credidissem. Itaq. bene te sperare iubeo: neque dubitare, quin aliquando, duce me, aliquam sis huius quoque generis facultatem consecuturus. Aduentus huc tuus quam mihi optatus ac iucundus futurus fuerit, nihil necesse est adfirmare: satis enim, ut opinor, nosti magnitudinem amoris erga te mei. sed ita multos hic adolescentes, qui Roma uenerunt, aegrotare uideo, ut ueritus sim, ne quid tibi ista hoc tempore caeli cōmutatio periculi adferret. Ego ante nonum kal. Septembr. spero fore ut non nihil remittant calores. tunc igitur, si Deus uolet, excurram istuc, cupidus uidendi tui: teq. statim accersi iubebo. Non habeo nunc ad manum superiores illas tuas, in quibus nescio quid quaerebas de dominio directo & utili. cuius tamen totius quaestionis molestia facile liberare ipse te potes. Dominium enim directum & utile, nusquam a Iurisconsultis, nusquam ab Imperatoribus nominantur. sed commenta ac somnia sunt eorum. qui obscurando & ineptiis suis contaminando iure ciuili, sibi se acuminis, & eruditionis laudem quaesituros putarunt. Quod usucapitur, fit pleno iure eius qui usucepit. Qui tamen si postea id pro derelicto habeat, aequius est rem redire ad ueterem domi-

num, ſi eam forte recuperare ſtudeat, quam adiudicari ei qui neque uſucepit, & ſine titulo poſsidet. Datur igitur uindicatio ueteri domino aduerſus eos qui pro poſſeſſoribus, ut dicitur, poſsident: aequitate quadam: qua fingit lex, eam rem numquam uſucaptam fuiſſe. Nam cum is qui uſuceperat, iure illo ſibi quaeſito uti uelle deſierit, prope pro eo eſt, ac ſi uſucapta non eſſet. Erat & aliud quiddam in iiſdem litteris, de quo quaerebas: ſed nunc non recordor. Huius generis litteras, in quibus aliquid eſt quod ad ſtudia tua pertineat, & ego libentius ſcribam, & tu maiore cum fructu leges. Heliconio, Antonino, fratribus tuis ſalutem. De Matthaeo uehementer doleo, ſed gratum eſt quod ſcribis, ſpem eſſe eum, ſine ope praetoris, in integrum reſtitutum iri. Horatio audio meliuſcule factum eſſe: quod quam mihi iucundum ſit, ipſe ſcis. Vale Agapete mi, meq. ama, ut facis, Tibure VII. Id. Aug. M. D. LXXVII.

CONSTANTIVS BARGELLInus Episcopus Reatinus M. Antonio Mureto S. P. D.

AFFICIOR laetitia incredibili, quod ut ex litteris tuis accuratissime scriptis intellexi, a nonnullis Lutetiae impressoribus urgeris, ut epistolas tuas mittas, quas praelo subiiciãt. auguror enim ex eo bonarum litterarum studiosos multum uoluptatis, plurimum etiam utilitatis ad latinã eloquentiam uel cõparandam, uel augẽdam percepturos. Equidem etsi fateor in his politioribus litteris, quae ab humanitate nomen acceperunt, me nuperrime non esse uersatum, grauissimis occupationibus abductum: Sed tamen, ut sententiã meã dicã, necesse est. nihil epistolis tuis elegãtius, nihil eruditius, nihil uberius fieri posse existimo, nihil, quod ad illam Ciceronis maiestatem propius accedat. Atq; id antea testatũ apud animũ tuũ reliquissem, nisi me uerecũdia mea a rei perspicuae testimonio non necessario reuocasset. nũc, quando te amicis tua scripta flagitãtib9 inuitũ gratificari intellexi, audaciae notã subire malui, quã in bonũ publicum inofficiosus iudicari. Illa etiam nõ leuis coniectura ad id me ualde impulit: his enim diebus, cũ schedas aliquot, quibus olim

in arena mea uti consueueram, euoluerem, nihil tale opinanti epistola tua in manus uenit, quae me, quod amantissime, & disertissime loqueretur, mirifice delectauit. itaque cum eam ipsam uesperi inter alia scripta, quae forent magis in promptu, retulissem, postridiae mane ecce tuae litterae quibus epistolam postulabas. sic admirante ea cogitatio me excepit, ut illam extare Deus sine dubio uelit. eius igitur exemplum mitto, teq. hortor, aut, si pateris, rogo, ut negotium conficias, neue in aliud tempus reiicias. Quod scire cupis, an aequo animo laturus sim, si quae a me scriptae sunt litterae, una cum tuis emittantur, uereor mi Murete, ne quod aiunt κολοιὸς ἐν μούσαις. Ego profecto non tam tuas admirari, quam meas improbare soleo: tamen ubi, quoue pacto amicos sub tuo nomine cohonestare possis, tui consilij est, nec est cur aliorum sententiam exquiras. Quod si tibi statutū est, ut illae horridulae meae litterae exeāt, impones extremā manū. sunt enim indiligēter scriptae, quod res ipsa declarat. nec earū editionem aut probarem, aut paterer, nisi ut nostra amicitia, in qua non minimum mihi ornamenti pono, omnibus esset nota, uehementer desiderarem. Vale mi Murete, & de bonis litteris optime mereri, quando id uel uni tibi maxime licet, ne desistas; ac Bargellino tuo ad omnia utere.

CONSTANTIVS BARGELLInus Episcopus Reatinus M. Antonio Mureto S.P.D.

ITA diu iucũdiſsime uiuam, mi Murete, ut allato nuntio de tua ualetudine, quae te in uitae periculum uocaret, acerbam mihi uitam putabam. Equidem ita fuit commotus, ut magis fortaſſe nemo, cuius praecipuum aliquod bonum repente in diſcrimen eſſet adductum. incredibilis eſt enim amor in te meus: nihil eũ extrinſecus accedens, nihil aduentitium peperit, ſed uirtus, quae eſt ipſa per ſe amabilis cuiuſq. omnia in te elucent ornamenta; & animi inductio cum perpetuo quodam iudicio meo conciliauit. Poſtea uero quam te morbo leuatum eſſe cognoui difficile dictu eſt, quanto gaudio paene exiluerim. Ex diuturna enim animi perturbatione ad aſpiciendam lucem nunc primum mihi uideor eſſe reuocatus. Qua quidem de re tibi magnopere gratulor; etſi noſtra certe gratulatio omnibus, qui modo ſint & uirtutis amantes, & humanitatis, pietatiſq. non expertes, iure debet eſſe communis. Etenim quis te non amet, tanta probitate, uirtute, humanitate, tam denique excellenti eruditione; atq. induſtria uirum? cui ſalus tua aeque exoptanda non ſit, ac ſua? cum profecto ferreum; & ab omni humani-

tate alienum esse dicam; nihil perspectae, spectataeq. uirtuti; nihil illustri grauissimi uiri gloriae dare haud temere affirmarim, qui Muretum omni liberali doctrina politissimum diutissime uiuere non modo non expetat, sed ab immortali Deo precibus, ac uotis non contendat. Maximam ex eo capio uoluptatem, gaudeo, triumpho. Iam ut spero, (id quod Deo optimo maximo acceptum referendum est) poteris Musis tuis operam reddere: cum quibus quoque praeclare actum putem: cum omnes delicias, amores, omniadenique ornaméta, te incolumi recuperarint, iis omnibus cariturae, si te, quod Deus omen auertat, patronum, te ducem, infelici ipsarum fato morbi uis eripuisset. Quocirca mihi gratissimum feceris, si illis incolumitatem tuam meo nomine fueris gratulatus, atque in earum clientelam me quam diligentissime commiseris. Haec hactenus mitto tibi nonnullas radiculas ex melle confectas cōditasq., quales fert haec regio. Exiguum, inquis, munus. At tibi maxime consentaneum: e cuius lingua, quod Nestori tribuit Homerus, melle dulcior fluit oratio. Habebit etiam meae erga te beneuolentiae significationem: de qua etsi te pro tua humanitate non dubitare uideo, eam tamen & omnibus cognitam esse, & studiis, officiisq. quamplurimis colere, & confirmare desidero;

Quod si per tenuitatem meam assequi non potero, certe hanc uoluntatis meae propensionem liberalissime, uti soles, complectere. Inserui ualetudini: huic quantum studij, diligentiaeq. adbibueris, tantum te mihi, publicaeq. utilitati, cui consulere gloriosum est, elargitum esse cognouero. Reate ex aedibus nostris Non. Febr. M.D.LXXVI.

M. ANTONIVS MVRETVS
Constantio Bargellino Episcopo Reatino S.D.

NVNQVAM putassem fore, non modo ut ex tuo, sed ut ex cuiusquam dolore uoluptatem capere possem. Et tamen, si uera dicenda sunt, fatear necesse est, iucundissimum mihi fuisse, quod ex litteris tuis intellexi, uehementer doluisse te, cum primum de inualetudine mea nuntius istuc allatus est. Dolor enim ille aliunde quam ab eximio quodam amore erga me tuo proficisci non potuit: & mihi, ex quo te primum uidi, atq. ex aliis plurimis audiui, qua tu eruditione ac uirtute uir esses, nihil optatius fuit, quã ut abs te amarer. Iam optabilium rerum signa atque argumenta omnia iucunda esse notum est. Incredibiliter igitur gauisus sum Bargelline uir praestantissime, tanti me a te fieri,

ut & mirificum dolorem ſenſeris, cum me grauiter aegrotare audiiſti: & exhilaratus ſis, ſimul atque, Dei beneficio, morbum depulſum eſſe cognoſti. Quanquam ego ipſe nondum ſatis conſtitui, utrum mihi ſatius fuerit, ex huius uitae miſeriis quamprimum eripi, an diutius hic manere. Certe enim, cum omnes ſummo conſenſu medici dictitarent, nullam prope amplius reliquam eſſe ſpem euadendi, ita me compararam, atque ita animum cōpoſueram, ut neque angerer neque terrerer mortis, ut putabatur, imminentis metu: neque quidquam aliud a Deo peterem, quam ut mecum miſericorditer ageret, condonaret errata anteactae uitae, neque pateretur me in illa ſeparatione animi a corpore aut diutius aut uehementius torqueri, quam uires meae ferre poſſent. Hoc ego tum unum agitabam animo, hoc ex animo precabar, hoc ceteros quoq. qui mihi adſidebant, ut a Deo mihi impetrare conarentur, obſecrabam. Spero tamē, relictum eſſe me a Deo in hac uita, ut maculas ſuperiori aetate contractas, lacrimis deleam: tandemque omiſsis & abiectis uitiorum illecebris, ſaltem iam ſenex eam uiuendi rationem capeſſam, quam tenere a principio debuiſſem. Atque a te, uir clariſsime, etiam atque etiam peto, ut me ad hoc animi mei propoſitum perſequendum, ut exemplo incitas, ita & monitis ac praeceptis & fuſis pro

me ad Deum precibus adiuuare digneris. Iucundissimum mihi fuit munus tuum. nam radiculae illae non tantum palato suaues sunt, sed etiam ad ualetudinem meam ualdae accommodatae. Mitto ad te, ut te pro opibus remunerer, librum unum orationum mearum, & poëmata quaedam, quae spero te libenter lecturum esse, non quod ualde bona sint, sed quod mea. A te peto uti me, amare pergas: tibiq. pro certo persuadeas te a me ita obseruari ac coli, ut paucos admodum habeas tui, quam ego sum, studiosiores. Vale. Romae XIIII. kal. Martias M.D.LXXVI.

CONSTANTIVS BARGELLInus Episcopus Reatinus M. Antonio Mureto S.D.

AMAVI te semper, mi Murete, ex quo primum die cognitus es mihi, cum te nunquam antea uidissem, commotus fama laudum tuarum. postea uero quam te de superiori loco docentem audiui, ita tui studio sum incensus, ut nullam amoris accessionem fieri posse putarem. Acceptis tuis litteris XIIII. kal. Mart. datis, (fatear necesse est) ad summum amorem tantus cumulus accessit, quod fieri iam non posse arbitrabar, ut nūc deniq. uidear amare, antea dilexisse. nam si omni obseruantia insignes doctrina, & graui-

tate uiros colere debemus, quanti fieri a me ipſo debes, qui omni liberali doctrina ita ſis excultus, ut habeas paucos admodum pares, ſuperiorem uero neminē; cum haec ipſa ſint tibi cum tanta christiana pietate coniuncta? in qua quidem nemo ſapiens ueras uirtutes omnes ineſſe negabit, quibus nobis ipſi felicitatem comparamus. hāc unam laudo, & admiror, & ante omnia expetendam eſſe cenſeo: hanc non modo Craſsi diuitiis, ſed omnibus etiam animi ornamentis, quae humanis uiribus pateant, antepono. haec ipſa te olim mihi cariſsimum, lōge iam cariorem reddidit. Hinc illa tua in periculoſiſsimo morbo fiducia modo concepta. non angebaris, non terrebaris mortis imminentis metu, ſed ad Deum optimum maximum toto animi impetu ferebaris, ſperans fore, ut eius beneficio, poſt has erumnas, & calamitates, tandem beatiorem uitam conſequi poſſes. Hi ſunt nimirum animi fructus, nullius culpae, quae Dei gratiam diſcutiat, ſibi conſcii: qui cum a corpore ſeparabitur, licet ſit periculis, ac terroribus undique circumfuſus, nihil tamen benefactorū conſcientia fretus timendum arbitretur. Hoc oro non modo ut utriq. noſtrum, ſed cunctis ſalutari renatis aqua contingat. Quod autem dubitas utrum ſatius tibi fuerit, ex huius uitae miſeriis quamprimum eripi, an diutius hic manere; id, etſi eſt eiuſmodi, ut non facile

explicari posſit,tamen eſt quod Deo immortali gratias agamus incredibiles,qui tibi uitã, optabile ſuapte natura donum, prorogauit, bonarum artium cultoribus conſuluerit, teq. ſine dubio ad maiorem laborum tuorum mercedem reſeruarit. praeclara enim iſta tua a Deo accepta dona ſi intelliges te ea conditione accepiſſe, ut cum ad communem utilitatem contuleris,reddere cum foenore debeas, quis dubitet uberiora,ac praeſtantiora praemia tibi parata fore? Quare te hortor, ac ſi aequum eſt,rogo,ut habeas rationem ualetudinis paulo diligentius, teq. in dies magis, magiſq.confirmes,ſentiaſq.in eo uerti communem cauſſam,quam quidem, ut arbitror, nemo unquam,qui ſaperet,non priuatis commodis antepoſuit. ego uero etſi me exiguis omnino meritis adiutum eſſe probe noui, tamen a Deo ſummopere contendam, ut te incolumem diu ſeruet in uita, atq. ad eorum numerum adſcribat, quos antequam orbis conderetur, elegit. in quo quidem ſi minus gratia potero,gaudebo me pietati,amicitiaeq. debitum officium praeſtitiſſe. Venio ad Orationum,ac Poematum tuorum librum, quẽ ſane legi libentiſsime. Orationes habitae de Philoſophia me delectarunt quantum uix credas:omnes uero ea eloquentia, ac doctrina conſcriptas eſſe uideo, ut, quemadmodum mea fert opinio. quam tamen ab amore falli
non

non credam , ſumma uigeat eloquentia praeſtanti cum eruditione coniuncta: non uerborum elegantiam, aut ſplendorem, non ſententiarum grauitatem deſideres. quid eſt uel antiquitatis, uel hiſtoriae, uel exemplorum, quod non ita proferas, ut nihil ignorare uidearis? Sed mirari ſatis non poſſum quam uenuſte, quantaq; cum dignitate Theologiae locis eas perſpergere conſueris. ita fit , ut & ſummum oratorem exprimant, omniq. ſcientiarum genere perpolitum redoleant. Quas equidem dum lego, etſi ἄφωνοι ſunt, crebro tamen aures meae praeclara illa uoce tua , qua praelegens in publicis gymnaſiis uteris, perſonare uidentur. Poëmata mirum in modum me ceperunt. quid enim uel a diuturno ſtudio, uel a diuite uena proficiſci poteſt, quod non fueris conſecutus? & quidem tum illa proſunt, tum magnopere delectant. crebrae ſunt, & acutae ſententiae: miros pietatis igniculos excitant: ſtilus quoq. ita rei conſentaneus, ut facile quiuis intelligat te parem, eandemq. in utroq. genere laudem aſſecutum. quamobrem tibi cum plurimum debeo, tum uero quibus uerbis gratias agam non reperio. Sed caue ſuſpiceris me hoc auribus tuis dare. nam etſi mirifice amicos colo, plus tamen ueritati tribuo. quod enim ita ſentio, idcirco meam de tuis ſententiam aperire non

dubitaui. Vtinam aliquid eſſet in me ingenij; ut laudes tuas non detererem, ſed augerem. ſcio id a modeſtia tua minime poſtulari. malui tamen iudicium periclitari meum dicendo, quam ſilentio rem non ſine ſuſpicione improbitatis praeterire. Da operam ut ualeas; atque me ipſum una cum uniuerſa familia mea ad omnia tua paratiſſimum eſſe confidas. Reate. VI. eid. April. M.D.LXXVI.

ΝΙΚΟΛΕΩΣ ΝΑΘΑΝΑΗΛΟΣ

Μάρκῳ Αντωνίῳ Μουρήτῳ χαίρειν.

ΟΣης εὐφροσύνης ἡ σὴ ἐπιστολὴ αἰτία μοι γέγονεν, οὐχ ὅπως εὐνοίας γέμουσα, ἀλλὰ καὶ παντὸς δὴ πούθεν ἀττικισμοῦ, περὶ τὸν ἐμόν τε καὶ σὸν φίλιον οὐ θέμις ἐστὶ σιωπῆσαι. ἐπὰν γὰρ αὐτὴν ἐκομισάμην, καὶ πάνθ' ἕκαστα διέξηλθον, ὅλος ἤδη τῇ τε ψυχῇ καὶ τῷ σώματι τοσοῦτον ἠλλοιώθην ὑπὸ τῆς χαρᾶς, ὥστε πάντας τοὺς θεασαμένους με παραχρῆμα, καὶ τῷ προσώπῳ καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς χαίροντα, πλεῖστον ὅσον ἐκπλαγῆναι. εἰρομένους δέ με, τοιούτοις λόγοις ἐπειπεῖν. Τί σοι τηλικαύτης εὐφροσύνης συμβέβηκε προέξενον, ὅτι τὰ πάντα νῦν ἐξαίφνης ἀλλοιότερος ἡμῖν πέφηνας; Κ' ἀγὼ τότ'

ἔφυν, Ἀττικὴ μελίττῃ ἐνέτυχον, ἥπερ ἐκ μὲν γαλατίας γεννηθεῖσα, ὡς δ᾽ ἐξ Ἀθηνῶν δρεψαμένη τὰ ἄνθη, μέλι στάζει ἀττικοῦ θύμου προσόζοντα, κἀμὲ παραδόξου χαρᾶς ἐς τοσοῦτον παρορμῶντα. Τοιαῦτα μὲν ἔλεγον ἐγὼ συνηδόμενός σοι, τὴν χάριν σοῦ ἁπαξαπλῶς ὅλην ἐνθέντι τοῖς γράμμασιν. ἐκείνοις δὲ ἀκροωμένοις ἐντεῦθεν μᾶλλον τὸ θαῦμα ἐπετείνετο. τοσαύτης με χαρᾶς διὰ τῆς ἐπιστολῆς σου γεγονέναι κατακορῆ συνεχώρησας. Εἴπερ γοῦν εὐφραίνεσθαί με καὶ μέλιτι τῷ σῷ ἐντρυφᾶν οὐκ ἀπαξιοῖς, παραπλήσια γράφε. πρὸς δὲ τούτοις ἄρα καὶ συνεχῆ. τοῦτο γὰρ ποιῶν, εὖ οἶδ᾽ ὅτι με, φίλῳ σοὶ τῷ τοσαύταις καὶ τηλικαύταις ἀρεταῖς κεκοσμημένῳ ἐντετυχηκότα, ἀεροβάτην τε καὶ ὑψιπέτην, ταύτης ἕνεκα τῆς εὐδαιμονίας ἀποκαταστήσεις. Ἔρρωσο ἀξιέραστε ἑλληνοκέλτα. παρὰ πάντων δὲ, ὅσοις ἐγὼ λίαν εὐνοϊκῶς ἐκέλευσα χαίρειν ὡς ἀπὸ σοῦ, φιλοπρεπόντως τε καὶ δεόντως προσαγορευόμενος, δι᾽ ἐμοῦ τὴν πρόσρησιν ἐπαναδέχου. Ἐξ Ἐνετιῶν. τῇ μουνυχιῶνος ὀγδόῃ ἐπὶ δέκα. ἔτει ἀπὸ τῆς θεογονίας Α Φ Ν Θ.

AD M. ANTO-nium Muretum.

QVIS flos hominum politiorum es,
Quot sunt, quotquot erunt, quot aut fuerunt,
Doctrinae decus elegantioris,
Lumen Italiae, Murete, salue.
Salue, & has aliquid puta esse nugas,
Quas mittit tibi maximo poëtae
Longe pessimus omnium poëta.
Sic Caluus tenero ausus est Catullo
Saturnalibus optimo dierum
Dono mittere pessimos poëtas,
Quis is continuo die periret.
At tu, ni caueas, Murete, nugis
Istis, tam illepidis & inuenustis,
Plenis ruris & inficetiarum,
Non dies aliquot uelut Catullus,
Sed totum male nauseabis annum.

Iustus Lipsius.

M. ANTONIVS MVRETVS Alexandro Ripario suo S.

DVlces litterae tuae, ut omnia quae a te proficiscuntur: etsi in eis multa peccaueras. Sed ut filioli balbutientes libenter audiuntur a patribus, suntq. eorũ etiam ipsi errores uoluptati; sic mihi ista tua in litteris infantia iucundissima est. Eas ipsas ad te remitto mea manu emẽdatas: scis enim ita inter nos conuenisse. Tu mi Alexander dulcissime ac suauissime, sequere magno animo eam uiam ad quam & tua te natura fert. & ego tibi hortator atque impulsor fui. Magnam de te spem meo testimonio apud parentes tuos concitaui: quae ne & eos & me fallat, omni tibi cura ac studio prouidendum est. Vale Nonis Iulij Tubure M.D.LXX.

MVRETVS RIPARIO.

NE priores litterae tuae ad te peruenirent, Caroli incuria factum erat, cuius tu quoq. negligentiá nosti. Nunc una cum his meis utrasq tuas accipies: simulq. hoc intelliges, quod tibi gratuleris, posteriores

multo meliores esse prioribus: ut, si ad istum modum pergas, magna mihi spes sit, te praeclare responsurum expectationi meae. Vide igitur, si me amas, quod & facis, & facere certe debes, ut omnibus aliis rebus neglectis, quantum quidem ualetudinis ratio patietur, urgeas studia tua: multa legas, multa ediscas, multa audias, frequenter cum iis uersere, quorum familiaritate, ac consuetudine melior, ac doctior fieri potes. Fac cogites grauissimam esse iacturam temporis: praecipue autem ista aetate qua tu nunc es, hora nulla tibi perire sine magno dispendio potest. Saluta mihi praeceptorem tuum, cui meas ad te litteras ostendas licet, eas quidem quas tu ad me missurus es, nemini prorsus ostendi uolo: eas enim mihi gratiores faciunt ipsi errores tui. Vale mi dulcissime Alexander IIII. eid. Iulij M.D.LXX. Tibure. oblitus eram scribere, heri in mensa iniectum esse sermonem de comoedia: qua occasione multa de te quoque dicta sunt. Valde tibi tunc aures tinuisse oportet. omnino spero fore, ut huc tibi ad me ueniendum sit.

MVRETVS RIPARIO.

PERGE, ut facis, mi Alexander, amare litteras, eis te oblectare, in eis omnia & seria & ioca tua collocare. Non magnus labor magno tibi olim honori futurus est. Ista uia, quam tu nunc ingrederis, multi humili & obscuro loco orti ad amplissimas dignitates peruenerunt. Atque etiam si nulla eiusmodi praemia litteris proposita essent, ipsa tamen doctrina amanda est per se: neque quidquam inhomine ingenuo turpius est ignoratione earum rerum, quarum scientia sine litteris comparari non potest. Voluptas quae ex rebus turpibus capitur, celeriter transit, dolorem autem in animo diuturnum relinquit: at labor in rebus honestis collocatus, ipse quidem effugit; memoriam autem sui in animo relinquit plenam honestissimae, & solidissimae uoluptatis. Hoc cogita & uale. postridie eid. Iulij Tibure.

MVRETVS RIPARIO.

ETsi nihil erat quod scriberem, ac praeterea mirum me quoddam scribendi odium tenebat: nolui tamen uerbero nem hunc meum sine meis ad te litteris istuc uenire. Amo te quotidie magis, quod a te litterarum studia eodem modo amari confido. Sed uelim ad me diligenter scribas, quo te nunc scriptore oblectes, Cicerone, an Terentio, an quod malim utroq. Dare etiam operam debes ut in iis quae ad me scribes; iis loquendi generibus utare, quae in illorum scriptis notaueris, ut ea ipsa res fidem mihi faciat diligentiae in eis legendis tuae Vale Tibure V. kal. Aug. M.D.LXX.

MVRETVS RIPARIO.

NEmo est omnium ad quem libentius, quam ad te scribā: sum enim animo ac uoluntate erga te plane paterna. Sed uix credas, quam sim in hoc secessu occupatus, quem tamen pleriq. omnes esse plenum otij putant. & quotidie quinas aut senas ab amicis litteras accipio, ad quas si respondere omnes uelim, nihil aliud agendum sit.

Gratum eſt mihi, quod applicuiſti te ad conſuetudinem P. Aemilij, & Horatij Macarani eorum enim uterque te & doctrina, & exemplo efficere meliorem poteſt. Taleſ ſectare: qui autem alio ingenio ſunt, eorum conſuetudinem quaſi peſtem aliquam uita. Aetati tuae nihil diligentius prouidẽdum eſt, quam quibus ſodalitatibus utare. Neq. ego Seuerũ eſſe te ac taetricum, omniq. generi uoluptatũ inimicum uolo. Hoc tantum moneo, non eas amicitias quaerendas quae dulciſſimae uideantur; ſed inducendum animum, ut quae honeſtiſſimae ſunt, eaſdem etiam dulciſſimas eſſe ac ſuauiſſimas putes. Mi Alexãder etiam atq. etiam uale. Tibure V. Id. Aug. M. D. LXX.

MVRETVS RIPARIO S.

VIDE quam tę amem. cum a multis hodie litteras acceperim, nihil mihi prius faciendũ eſſe duxi, quam ut ad te potiſſimum reſcriberem. caue putes Alexander mi ipſi te patri tuo cariorem eſſe quam mihi. Ac ſi quaeras, quae cauſa ſit huius erga te tanti amoris mei, ne uiuam, ſi aliã adferre poſſum, quam quod uideor mihi animduertiſſe in te ingenium excellens, &, ſi tu uolueris, ad omnia ſumma natum. ſed tu hoc

facito tecum cogites: multas res esse suapte quidem natura bonas, sed quae, culpa eorum qui illas possident, interdum pessimae, ac perniciosissimae fiant. Bonae sunt opes, sed si quis non recte utatur, malae, Bonum, forma. Sed id bonum multis exitio fuit. Ex eodem genere est ingenium: si recte utaris, nullum prope hominum generi dari potest maius, aut praestabilius donum. Sed si ad bonum ingenium mala mens accesserit, itidem erit, ut gladius in manu furiosi. quo erit melior, & acutior, eo plus adferet mali. Ego autem te Alexander, amo nunc, quia ingenio bono es; amare desinam, si tu bono ingenio male uti ceperis. Sed id spero non fore, teque bono ingenio bene usurum esse confido, uel tuapte sponte, uel quia uideris mihi ualde amare amorem erga te meum: quem tueri, ac conseruare alia ratione nulla potes. Vale, & si me amas, uirtutem, ac litteras ama. Nulla in humanis rebus maiora bona sunt. Iterum uale. Tibure VIII. Kal. Septemb. M.D.LXX.

MVRETVS RIPARIO.

ACcepi ternas litteras tuas: in postremis autē quaedam erant ita neglegēter scripta, ut facile constaret, aliud egisse te, cum cum illa scriberes. ostendam ea tibi, cum istuc uenero, & auriculam peruellam tibi, ut postea in scribendo attensior sis, & saltem eos soloecismos effugias, quos effugerent etiam pueruli, qui primis litteris imbuūtur. Noli tamen ex hac mea admonitione molestiam ullam capere, non enim propterea uolo quidquam de tua Hilaritate detrahi, sed ad diligentiam addi. Vale. Tibure IX. Kal. Octob. M.D.LXX.

MVRETVS VESTRIO S.

VERSICVLI, quos ad me misisti. ostendunt illi quidem, te, si ad Poëticam ingenium tuum cōtulisses, & bonos magistros nactus, in eo studio perstitisses, ad aliquā praestātiā peruenire potuisse. Nā & numerosi sunt, & sententias habent, neq. incōcinnas; neq. ineleganter collocatas: & ipsum dicēdi genus nō abhorret a recto. Planeq. sperare posses, te aliquādo bonū poëtā fore, si hoc agere uelles. Sed maiora tibi proposita sunt; quae, quantū potes, urgeas, cēseo: & subsiciuis

horis ueterum poëtarum scripta manibus teras, non tam ut imiteris, quam ut eis te oblectes, simulq. aliquid ex eis assidue, quod tibi usui sit colligas. In scribendis uersibus tẽpus a te collocari, uerum ut fatear, nolim. Malos uersus facere, turpe est: mediocres, inglorium: bonos, difficilius, quam ut praestari possit ab iis, quibus aliud agendum est. Quid in tuis lima egeat, praesens praesentem monere possem: per litteras non aeque facile possum. Recteq. ac uere mihi uidetur Ouidius dixisse, emendandi laborem maiorem esse, quam scribendi. Mihi hoc credas uelim: me hodie nõ multo difficilius ad saltandum, quam ad faciendos uersus adduci posse. Si quid erit serium, in quo meam operam desideres, non deero: in his leuioribus, si quando de me cogitabis, peto a te, illud quoque cogites, non multo iuniorem esse me quam erat Horatius, cum illa de se scriberet,

Nunc itaque & uersus, & cetera ludicra pono.
Vale. Romae. Id. Febr. M. D. LXVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS
Paulo Sacrato suo S. D.

TANDEM ad te remitto epistolas tuas: neque enim per adsiduas occupationes, & per molestissimum oculorũ dolorem, quo dies aliquot laboraui, citius licuit. Eae si conquerentur, se

a me paullo ſeuerius acceptas eſſe: recordari debebis,hoc ipſum a te mihi mandatum eſſe: ut ſi mollius ac lenius eas tractare uoluiſſem, uerendum mihi fuerit,ne tibi non ſatis obſequens uiderer. Sed de his ſatis. Nunc exponá tibi totum illud negotium Polonicum: quando litterae quas ad te,re adhuc recenti,ſcripſeram, perierunt. Stephanus Poloniae rex, qui & aliis regiis uirtutibus ornatiſſimus eſt, & hoc ſupra ceteros omnes reges,qui multis abhinc ſaeculis uixerunt,eximium habet, quod & amat unice homines eruditos, & ipſe omni elegantis doctrinae genere mirifice excultus eſt,miſerat in Italiam unum e domeſticis ſuis, qui quaſi dilectum quendam haberet praeſtantium doctrina uirorum,eoſq.opimis admodum propoſitis conditionibus in Poloniam inuitaret,ad Academiam nouam,quam Rex,Cracouiae inſtituere parabat. In mandatis autem regiis, quod ad alios quidem attinet,facta erat poteſtas ei qui huc uenerat, optimum quemq. & in docendo exercitatiſſimum deligendi: de tribus nominatim perſcriptum erat: de me, de Carolo Sigonio, & de Fuluio Vrſino. Ac mihi merces propoſita mille quingenti quotannis aurei nummi. Addebat rex, ſi ſacris initiari uellem, (nondum enim ſciebat me ſacerdotem eſſe) perfecturum ſe, quo mihi magis liberet manere in Polonia, ut intra breue tempus, honeſto

aliquo ſacerdotio, ex quo non minus quingentos annuos aureos nummos caperem, cohoneſtarer. Ea de re unus e primoribus illius regni, Ioannes Zamoſcius qui nunc magnus regni cancellarius eſt, litteras ad me peramãter perq. honorifice ſcriptas dedit. Commotus ſum nõ tam ipſius praemij magnitudine, etſi his quidem temporibus inuſitata, quam tanti regis tam propenſa ac benefica erga homines litterarum ſtudiis deditos uoluntate. Neq. me commouebat itineris difficultas: qui exploratum haberem, cum, lectica, una cũ filiolo fratris mei, puero ſex annos nato, quem mecum illuc ducere cogitabam, ad fanũ Lauretanum, ea enim, religionis ac pietatis cauſſa, iter facere decreuerã, geſtatus eſſem: poſſe me eiſio Cracouiam uſq. commodiſſime uehi. Et iam conuenerat, ut mihi regis nomine ad iter conficiendum daretur trecenti aurei nummi, ad quos ego ducẽtos de meo praeterea addere cogitabam. Iam mihi illud ſanctitatis & doctrinae ſpecimen Staniſlaus Cardinalis Varmiẽſis gratuitam habitationẽ in palatio quod Cracouiae habet ampliſſimũ offerebat. Multae a ſummis uiris litterae cõmendaticiae in Germaniam & in Poloniam promiſſae erant: ut cum eo ueniſſem, numquam fere in diuerſoria publica ingredi neceſſe haberẽ. Neque uerebar illã quae in Polonia eſſe dicitur, inclementiã caeli aſperitatemq. frigoris. ſciebã illa omnia re multo minora eſſe quã fama: &

alioqui ſim ipſe quoq. natus in parte Galliae maxime montoſa ac frigida. Quod autẽ quidam qui deterrere me cuperẽt, clamabãt gentes illas feras ac barbaras eſſe: interdũ mihi riſum, interdum ſtomachum mouebãt. Magna mihi, Sacrate, cum multis Germanis, magna cum permultis Polonis familiaritas, magnus uſus, magna neceſſitudo fuit. Semper eos expertus ſum bonos uiros, rectos, ſimplices, apertos, humaniſſimos praeterea, & prope omnes eo uitae cultu, ac munditia quae ad elegantiam potius quam ad ullam barbariem accedere. Nugae iſtae ſunt hominum eos qui adulari, & fallere, & aliud loqui aliud cogitare neſciunt, barbaros uocantium. Vtinam nos eo modo barbari eſſemus. Vtri uero barbariores ſunt: nati in media Italia, quorum uix centeſimũ quẽque reperias, qui Latinae aut Graece loqui ſciat, aut litteras amet: an Germani, ac Poloni, quorũ permulti & earũ linguarum utramque perfectiſsime callent, & ita litteras ac liberales diſciplinas amãt, ut in eis tẽpus omne cõſumant? Olim illi fortaſsis aſperi ac barbari fuerunt: hoc quidẽ ſaeculo, uereor ne ad nos barbaries, ad illos cultus & ſplẽdor uitae, & eruditio atq. humanitas, mutatis ſedibus, commigrarint. Itaque ut uerũ tibi fatear, libentiſsime eo commeaſſem, ſi nihil obſtitiſſet. Quicquid enim cõmodi mei cauſſa ab eis petebã, id omne ꝓlixe ac copioſe offerebãt: ut iam conſtaret inter nos ſine ullo

negotio conuenturum esse. Quid quaeris? fidem eis dederam, uēturum esse me, si per summun Pontificem, cui seruio, & per Cardinalē, Estensem, cuius in clientela ac familia sum liceret: alioqui enim non posse me, nisi eorum permissu, de me ipso quidquam tale polliceri. Putabam autem, neutrum eorum hoc iniquo animo laturum: cum Cardinalis quidem gratis me alat. Nullā enim ad rem, mea opera utitur: summus autem Pontifex ingētem copiam habiturus esset eruditissimorum hominum qui se in locum meum substitui postularent. Contra tamen accidit, quam putaram. Etenim cum rumor de meo discessu tota iam Vrbe peruulgatus esset, Conseruatores populi R. (is summus magistratus est eorum qui hodie populi suffragiis deferuntur) ad Pontificem accedunt, cum praesentes etiam adessent ij ex Cardinalibus, quibus studiorum cura commissa est: remq. ei exponunt: atque ab eo supplices petunt, ne me abire patiatur: addūt multa de me, quae malo te ex aliis cognoscere. Pontifex benigne eos audit: bono animo esse iubet: se, quod opus foret imperaturum esse confirmat. Paucis post diebus, per Ludouicū Castaneum Rupipozaeum Christianissimi Regis Oratorem, uirum & claritate generis, & uirtute, & eruditione praestantem, iubet mihi denuntiari ne abeam: sibi curae fore, ne me, quod auctoritati suae paruissem,

ſem, paeniteret. Reſpondi, nullam pecuniam mihi eſſe tanti, ut mihi quidquam placeret, quod Pontifici diſpliceret: & honorificum quidem mihi uiſum eſſe, quod a tanto Rege uocarer: ſed multo honorificentius quod & a Pontifice, & a tali Pontifice retinerer. Pontifex poſtea epiſtolam ad me miſit amantiſſime ſcriptam, qua ad ſtipendium quingentorum nummorum aureorũ, quod iãpridem capiebã, ſignificabat ſe ducentos praeterea addidiſſe. Eodẽ tẽpore Matthaeus Cõtarellus Põtificis Datarius uir & eximia quadã integritate uitae, & ſingulari Romanarũ rerũ intelligentia inſignis, & mei, ut ſcis, amantiſſimus certiorẽ me fecit, ſibi a Põtifice mandatũ eſſe, ut mihi quãprimum adtribueret & adſignaret annuã trecentorũ aureorũ nummorũ pẽſionem. Itaque Rex tam lõginquus effecit teſtimonio & iudicio de me ſuo, ut ſanctiſſimi Pontificis liberalitate ad ueteres fortunulas meas acceſſerint annui quingenti aurei nũmi. Sed & Cardinalis Eſtenſis, ſimul atque iſtinc rediit, amplo me atque honorifico munere donauit: quod ego eo magis praedicare geſtio, quod ipſe tacere me iuſſit. Parendũ tamen eſt, ne dũ gratus haberi uolo, me illi non ſatis morigerũ praebeam. Sed & ego ſcribendo defeſſus ſum: & te ſuſpicor, cum haec tam uerboſe ſcripta legeris, feſſum fore. Vale. Romae pridie kal. Mai. M.D.LXXVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS Iacobo Cuiacio I. C. S. D.

BIENNIVM iam eſt, & eo amplius Cuiaci V. C. cum Laelius Vbaldinus ,& Octauius Bādinus ſummo genere nati adoleſcentes, in Galliam ſe,ſtudiorū cauſa , auctore potiſſimum atque impulſore me,contulerunt.Nam cum ex me ipſorū propinqui quaeſiiſſent, quid eis potiſſimum faciendum eſſe, quaq. ratione ipſorum ſtudiis optime conſuli poſſe cenſerem: auctor eis fui, ut Lutetiam primum irent, ibiq. ſe Graecarū litterarum & philoſophiae magiſtris recoquendos darent: deinde ius ciuile, cuius ſtudio incenſi erant,neque uſquam hodie niſi in Gallia,neque in Gallia , niſi a Cuiacio , recte ac uere diſci poſſe ſperarent. Ita igitur fecere: & , quod meo conſilio paruerint, ſibi magis magiſque in dies gratulātur . Ego autem Cuiaci , ambitioſum fateor eſſe me : & , quod Thucydides ait,unum hoc πάθος ſenij expers eſſe,uere ab eo dictum,domo experior. Quare cuperem,eos,qui mihi iam multum ſe debere agnoſcunt,quod indicauerim ſibi iter ad fontem,debere etiam mihi,quod a te, mea cauſa, libenter uiderentur,exciperenturq. ea humanitate ac comitate,qua tu excipere omnes ingenuo ac liberali praeditos ingenio ſoles. Sed uereor, ne mea iam ſera commendatio ſit:ne-

ue ipsi,qua sunt & morum & ingenij elegantia, ita te iam, hominem ὑπὸ τῶν τοιούτων εὐάλωτον,ceperint, ut nouae commendationi nullus supersit locus. Peto tamen a te,quantū me amas:& puto me a te non uulgariter amari:ut,siue aliquid est, quod addi ad tuam erga eos beneuolentiam possit, id mea causa adiicias siue ita iam eos amas, ut nulla fieri possit accessio,reperias ipse tamen, atque excogites aliquid,quod,commendatione mea adductus,eorum caussa fecisse uidearis. Ego te Cuiaci eximie amo:& quantum in me est, excito horum hominum ingenia ad euoluendos libros tuos,& ad cognoscendā doctrinae tuae praestantiā.te quoque aequū est, aliquid mea causa facere. Maius autem facere nihil potes, quam si his duobus adolescentibus ostendas meā cōmendationem aliquid apud te ualere. Vale. Romae VII. kal. Febr. M.D. LXXIX.

IOANNES CASELIVS M. Antonio Mureto S. D.

EGo uero quam sum importunus? toties te interpello. siue hoc facit tuus in me animus: siue mea de te persuasio: siue hominū tui sitis, mihi enim quaeuis harū caussa sufficit ad excusationē. Vt autē praetereā, quae in nobis mutua esse lubēs mihi persuadeo: nemo est uel modicū tinctus litteris,quin & te magnifaciat, & si istuc ꝓficiscatur, audire uocē tuā, uultū cō-

templari, & humanitatem experiri uelit. Vides quid dicturus sim. Hi amici mei Ioannes Lubecius & Gallus Beccius Germani fama tui nominis permoti, & ipsi te salutare iampridem in animum induxerant. Quod cum mihi mirifice placere intelligerent, ut qui te iam penitus perspexissem: uisi sunt a me epistolam hanc cupere, quam ipsis dedi breuem & incultam, ut uides. Haec tamen munus suum obierit, si ipsis fores in sermones tuos patefecerit. quod haud dubie siue illa etiam antequam huc legendo processeris, siue tua humanitas faciet. Si tamen hoc requiris praeterea, cognosces uiros & uirtute praeditos, & litteris probe excultos, & cum omnium eruditorum, tum tui obseruantissimos. Quae cum in iis deprehendes, erunt tibi me quoq. tacente commendatissimi. cui commendationi si fiet quaedam quoq. ex hisce litteris accessio: multo magis & ipsos & me tibi obligabis. Vale Murete clarissime. Florentia Cal. Martiis An. cIↃ IↃ LXVII.

ANDREAS DVDITIVS
M. Antonio Mureto V. C. S. P. D.

RVDET me ad te, uirum eloquentiſſimum, ſcribere, neque tamen impetrare a me ipſo poſſum, ut nullas potius, quam eius generis, cuiuſmodi ſoleo exarare, litteras ad te ſcribam. in quo tu humaniſſime Murete, non quam in ſcribendo ſim infans, ſed quam ſtudioſus, quam tui cupidus, ſpectare debes. magnum mehercule beneuolentiae cum uerecundia fuit certamen, ſed uicit tandem beneuolentia erga te mea, & ad ſcribendum me impulit. neque uero nullos ſtimulos addidit ingens illa, perſpecta mihi & cognita ſuperiore anno humanitas tua, cum ego te officij cauſſa adirem. qua tu me hominem tibi ignotum ita obſtrinxiſti, ut quibus plus, quam tibi, debere me ſentiam, quam paucisſimos habeam. admirabar equidem antea doctrinam, atque incredibilem quandam in dicendo ſuauitatem tuam, ac ſummam in familiaritate, atque amicitia tua gloriam ſtatuebam; nunc uero, non id modo, ſed ex quo die te cognoui, ita te amare cepi, ut illis, quibus tua conſuetudine frui datum eſt, de-

mum inuideã, illos solos felices esse ducam. atq. utinam hac eadem & mihi felicitate frui liceret. Sed nõ licet. at quod licet facio, meũq. incredibile hoc tui fruendi desiderium leuo frequentissimis, & honorificentissimis de te deq. excellenti tua doctrina sermonibus. ex quo enim ego te die cepi diligere, omne studium, omnem orationem meam, qualiscũque ea sit, ad laudem, & tui nominis gloriam contuli. quod sane nõ eo dico, quod meis sermonibus, & praedicatione quidquam ad tuam famam putem accessisse; (neque enim tam sum a ratione alienus, ut facibus solem illuminari posse credam;) sed ut, quanti te faciam, quam obseruem, quanta beneuolentia cumplectar, intelligas. quod tibi persuasum esse, ita cupio, ut nihil optem magis. Audio te habere paratos quosdam annotationum libros, quos in manus hominum emittas, quos equidem quales expecto, futuros auguror; hoc est, omni doctrina eleganti refertos. quid enim aliud a tali, tantoq. uiro expectari queat? Peto abs te, ut cuius generis id totum sit, ad me perscribas, &, quae tua est humanitas, si quid iam est a typographo descriptũ, ad me mittas. nam plane non fero desiderium legendi eius libri. Superioribus annis, cum Lutetiae Parisiorum, magna tua cum laude, & omnium admiratione philosophiam

ita doceres, ut non minus sententiarum grauitatem, quam uerborum elegantiam, dicendique artificium homines admirarentur, audio te quiddam in quintum Aristotelis ἠθικῶν νικομαχέιων librum scripsisse, quem ego librum iam ab aliquot annis legere discupio. pergratum igitur feceris, si etiam hunc mihi litteris tuis adiunctum miseris. Vale mi optime, atque eruditissime Murete, & meae libertati ignosce, ac hominem tui studiosissimum, cupidissimumq. mutuo ama. Patauio VI. Id. Mai. M.D.LIX.

PETRVS MORINVS M. Antonio Mureto S. P. D.

CVM Theologũ Graecum praedicatione incitatus tua admirari coepissem, isq. huc uenisset, cum ego discipulo meo forte operam darem, permoleste tuli, eã me conueniendi hominis doctissimi atque humanissimi potestatem per imprudẽtiã amisisse. Et quo dolorẽ meum desideriumq. tanti uiri lenirẽ, & aliquid earũ litterarũ elicerẽ, quibus imprimis delector, scripsi ad eũ, mandauiq. ei, cui litteras dederam, ut studiose percõtaretur, ubinã esses, ut ualeres, quid ageres. is te ibi esse renũciauit, se ueritũ esse tecũ loqui, & propter redeundi festinationem

expectare non potuisse, dum esset commodum. A te summo studio peto, mi Murete, ut de rebus, de litteris, de consiliis tuis ad me scribas: Amiotúmne conueneris, ecquid ei gratum feceris de Plutarcho, de Victorino: hic sit etiam in manibus, an iam diuulgaris: consiliumne sit sacros & ecclesiasticos reliquos scriptores studio & opera simili adiuuare, atq. Victorinum. iam enim leuiores litterae παιδιὰ tibi sunt: αὗται δὴ καὶ διαγωγὴ Sanctiores. Tu illa αὐτοσχεδιάζεις: ad haec uero, matura iam aetate, animum studiumq. tuum contulisti. in quibus te iam arbitror, ut ait Theognis, τὰ μὲν μαθεῖν, τὰ δὲ διεκγνώναι, ἄλλα δὲ ποιεῖν. Velim item, teque id etiam atq. etiam oro, si quando erit otium, si quid homini amicissimo & obseruantissimo tui cogitationum tuarum impartiendum putas, perscribas ad me, quid de his miserrimis temporibus sentias, quibus ἐκ τῶν νεωτερισμῶν, ἐκ τοῦ κινεῖν τὰ ἀκίνητα καὶ τὰ μὴ νῦν γε κατ' ἀληθὲς ζῶντα, in hanc perniciosissimã στασιωτείαν & ἀναρχίαν incidimus. Graecum theologum meis uerbis plurimum iube saluere. Vale. Cantilij. A. D. IIII. kalend. Septembr.

PETRVS MORINVS M. ANtonio Mureto uiro optimo ac doctisſimo, & homini amicisſimo S. P. D.

PROXIMAE congresſionis noſtrae grata iucundaq. recordatio facit, ut ſermonis uel non neceſſarij occaſionem & facultatem etiam abſens quaerã. Atq. hoc uel ſingularis humanitas tua, uel noſtra coniunctio, mutuaq. beneuolentia patitur, uel requirit potius, ut nullo ſcribendi argumento inter nos tamen per litteras nonnunquam colloquamur. Tu quidem, quae mihi epiſtolae materia ꝓpe una fuerat, ut res meas curae tuae bonitatiq. committerem, & commendarem, eam mihi ſingularibus tuis in me ſtudiis, & eximia liberalitate praeripuiſti. Nam cum antea ſemper rationibus meis per te conſultum eſſe uoluiſti, tum nuper in hac prouincia, quam te potisſimum auctore ſuſcepi, ſic dediſti operam, ut ea mihi quam honeſtisſima & quam fructuoſisſima eſſet, ut ſi de fratre laborares tuo (& ſi me quidẽ fratris loco ſemper habuiſti) nec diligentius a te nec amantius agi potuerit. Quo in munere cum non ſolum rem meam, officium, famam agi uiderem, ſed etiam exiſtimationẽ & gratiam tuam, effeci quãtum potui, ut id in me iudicij

te haud temere contulisse homines existimare possent. Atq. in eo negotio, quod tuo hortatu susceperam, eo maiorem curam & diligentiam mihi adhibendam esse constitui, quod in eo gerendo me intelligerem auctoritati & uoluntati tuae inseruire. In quo ut coram tibi significaui, gratiam ab hominibus ineundam mihi duxi esse, τῷ, κατὰ τὸν νέον Ὀδυσσέα, χεῖρα ἔχειν ἐργάτιν. γλῶσσα γὰρ ἐνεργὸς modo in opere, reliquis temporibus cessationi suae ueniam sperauit datum iri. καὶ εὐγνωμόνων ἀνθρώπων τεύξεσθαι: quod utinam ne me fefellerit. confido quidem certe. Hoc uero docendi officium cum consilij & moniti tui memor studerem in honorem adducere, processit quidem, sed tamen hominibus ualde repugnantibus. Itaque ἀποταγὴν meditor. Tu ut spero, conficies. πᾶν δὲ τέλος ἐν τῶν ἔργων. Ego te illud tuum honestissimum otium ad Ecclesiae historiam litteris tuis illustrandam conferre iamq. tibi, quod de Basilio Magno Gregorius scripsit theologus, λόγους τὸ πάρεργον εἶναι, mirabiliter laetor. Viuent scripta tua in aeterna hominum memoria, & ualebunt ad sanciendam & stabiliendam ueterem perpetuamq. Ecclesiae disciplinã, & eos homines errore prauisq. opinionibus liberandos, οἵ τινες, ὡς ὁ ἡμέτερος ἔφη ἀπόστολος, τοῖς θείοις οὐχ ὁσίως ἐπὶ τὰ θεῖα χρῶνται, ἀλλὰ τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ τὸ θεῖον ἐκβάλειν πειρώ-

μυριοστέβας. Peto a te ut Niceto quas ad eum scribo litteras reddendas cures, eiusq. uoluntatem tibi quammaxime ad me tuendum & augendum adiungas. Si quid tu ad me litterarum, ut & opto & spero, quod ad Iulianum Granuccium medicum miseris, is ad me perferendum curaturum se est pollicitus. Vale Poli. Postridie Non. Septemb. M.D.LXVII.

P. MORINVS M. ANTONIO Mureto Oratori Regio S. P. D.

CVM expectarem, dum aliquod serium argumentum haberem ad te scribendi, litterae a Niceto uenerunt comitatae tuis. ibi ego agnita manu mihi carissima, teneri non potui quin uel nulla materia aliquid tamen exararem, & apud te, qui huiusmodi negotium perbelle deuorare soles, περιαυτολογίᾳ ineptirem. Ex hoc, mi Murete. tam diuturno litterarum mearum silentio intelligere potuisti, quam otio & praeter consuetudinem nihil agendo languescerem. in qua tamen desidia narro tibi quid mihi optatissimum & iucundissimum nec opinanti contigerit. Aedes hic sacra est diuae uirgini dicata. eius aedis custos & praeses, senex optimus ac religiosissimus, coetum habet uirorum summa nobilitate,

& humanitate praeditorum, domi suae: quae diuinae iuncta est. quo ex numero cum apud Archiepiscopum esset uir singulari uirtute, doctrina, probitate, in eumq. ego casu incidissem, Quid tu, inquit, in hac solitudine cõsenescis? & simul me humanissime inuitauit, ut secum apud eum, quem dixi, aeditimum, siquando liberet, esse uellem. ego eius studiũ & liberalitatem secutus, pauculis post diebus cum me eo, quo uocauerat, contulissem, hominem ostendi cum illo sanctissimo sene Gregorij theologi scripta studiose legentem. adiunxi me uel auditorem, uel interpretandi arbitrum perlibenter. dedi me utrique: alterum etiam assidue in repub. uersantem, & studiosum rhetoricorum Aristotelis, ac Demosthenis orationum, ut potui, adiuui. hi etiam uiri humanissimi & probissimi aliquid esse credunt, Gregorium nulla meditatione interpretari. cuius ego librum tuum lectitando detriueram: & Domesthenem explicari ab homine Manutij, Mureti, talium uirorum discipulo mirantur: ut mihi, (fatendum est enim, praesertim apud te) paulo iam beatior esse uidear, & haec nostra studia non adeo contemnenda ducam. nunc nobis Magnus ille frater Gregorij est in manibus, ut ab ambobus eruditione sanctimonia, gloria germanis, communia & intelligendi & bene uiuendi praecepta ducantur. tantum est, cuius te participem fieri,

& mea caussa laetari cupiebam. Ab archiepiscopo quidē ita liberaliter & a principio sum acceptus, & quotidie tractor, ut quid Illustrissimo Cardinali Sirleto debeam, quid etiam uobis, qui me ei commendastis, non solum scribendo, sed ne cogitando quidem assequi posim. Vtor in primis familiaritate Vicarij: qui iurisdictionem exercens sibi demandatam, & diiudicandis controuersiis operam nauans, mihi saepissime, negotiorum molestia pressus, gratulatur, qui rationem cum musis humanioribus & sanctioribus litteris habeam, dum ipse, litibus & turbis implicatus, horridas interpretum iuris chartas non sine stomacho peruolutat: a quibus etiam, siquando rogem utendas, me deterret, nec a ueterum iurisconsultorum, quos saepiuscule in manus sumo usu discedere patitur: nec quicquam proficio, quod dicam consecuturum me, cum illa degustaro, ut ipsi & Archiepiscopo in cōsilio esse possim: otium hoc tuear, & norim fortunas meas, qui politiorum & elegantiorum litterarum studio incultis sordidisq. caruerim. hoc idem ambo hi mei συμφιλολόγοι dictitant: quiquidē se suaq. omnia liberaliter mihi detulerunt, &, nisi meas copias uiderēt, uti cogerent suis. habent συμμελετητὴν rebus necessariis instructum, non sumptuosum, nō grauem amicis: & tamen aliquid a se sumere uoluerunt, qui hanc mediocritatem interea

tueor. De epiſtolis, mi Murete, maximam habeo gratiam: iis utar, ſi opus erit, id eſt, ſi Mediolanum proficiſcar: nondum enim quicquam certi conſilij coepi ac minimum, unum me hic menſem etiam commoraturum puto. Vale Genuae. Poſtridie Idus Ianuar. M. D. LXIX.

OBERTVS GIPHANIVS M. Antonio Mureto S. D.

ETsi de tua liberalitate atque facilitate multa ſaepe in Gallia Auratum, Fruterium, & Canterum praedicantes audiui; atque adeo ipſe uiderem doctrinã tã egregiã ſingulari humanitate iunctam eſſe debere: nunquã tamen qui meus eſt pudor, imperare mihi potui, ut, nulla accepta occaſione, mea ſponte ad te mihi uiam aditumq. munirem. Nunc eam nactus percommodam, nihil prius habui, quam ut ſtudium in te meum, & quo ab ineunte aetate te ob ſcripta & magnas Dei in te collatas ingenij dotes licet ignotus colui, amorem litteris ad te datis teſtarer. Nam Berleuicaeus iuuenis Hungarus, amicus meus, Roma nuper huc reuerſus, cum tuos de me, minime licet idoneo, humaniſsimos ſermones com-

memoraſſet: facile impulit ut has ad te litteras darem. Ego, mi doctiſsime Murete, non is ſum, de quo tam praeclare ſentire & exiſtimare debeas. Dedi quidem ſemper operam, ut cum iuriſprudentia noſtra, encyclia & humanitatis ſtudia coniungerem: ſed ſentio & agnoſco eam eſſe ingenij imbecillitatem, ut in utroque (quando ad iuris ſcientiam philoſophiam neceſſariam eſſe non ignoras) ſatis mihi reſpondere uotoq. meo non poſsim. Et ſunt tamen ſubciſiua quaedem quae ſuauiſsime illi humanitati non poſſum quin adſignem. Hinc ea in Lucretium perpuſilla. hinc & in Gellium quaedam iam diu paramus: quam quampoſt tam male acceptum Pariſiis a Lambino Lucretium noſtrum, aut me potius, haud ſcio an quidquam in eo genere nauarre debeam. Mirifice tamen Gellium expolitum caperem. Sperabam, quod in Gallia non potui, hic integrum aliquod idq. peruetuſtum eius exemplum nanciſci. Sed nihil dum reperire potui. Vtinam tu hac in re nos iuuare uelis: nam ut poſsis, non dubito, in tanta librorum ueterum quos Romae eſſe audio copia. Ad ſolos VII, priores libros uetuſtum, hoc eſt in quo & diphthongi ſint pleraeque integrae, & graeca, exemplum requiro: nam reliquos ad uetuſsimũ collatos & emendatos habeo. Ecce autem meã libertatẽ, ne dicam impudentiã,

qui in primo familiaritatis ut ita dicam ue-
ſtibulo & aditu onus etiam imponere tibi
non ſim ueritus. Sed hoc tuae humanitati
partim ut tribuas, deinde & ſtudiis commu-
nibus ut des, rogo. Neque uero ignoras tene-
ras etiam familiaritates, officiis utrimque ma-
xime ali & augeri. Quod reliquum eſt, te oro
ut eorum loco numeroq. me eſſe uelis ac pa-
tiaris, qui te & colere & obſeruare ob ſingu-
larem tuam eruditionem conſuerunt: quibus
etſi ego rebus aliis facile concedam; fide ta-
men diligentia, ſummoque in te ſtudio ne
minimũ quidem cedere ſum paratus. Vale. &
ſi quid reſcribes, facile poteris, ad aedes Lega-
ti regis. Salutat te Alfonſus Delbenius.
Venetiis.

OBERTVS GIPHANIVS
M. Antonio Mureto S. D.

NE me putes, clariſsime Murete
uel obliuione tui, uel grauiore
culpa tardius ad te reſcribere,
quem cum alias & antehac ſem-
per, tum poſt litteras illas ad me
tuas omnis liberalitatis pleniſsimas, amare &
in oculis ferre ſoleo. Longinqua, mihi crede,
peregrinatio culpam omnem ſuſtinet. Domũ
igitur, hoc eſt Venetias, tandem aliquando re-
uerſo nihil prius mihi faciendum putaui,
quam

quam ut humanissimis tuis litteris responderem. Quibus ut ὁμηρικῶς respondeam, scito illustrissimo legato nostro gratissimam accidisse uoluntatem illam tuam, qua munus aliquod illi ostendis. Quod si illegratiioribus rebus districtus exigere non curauerit; ego tamen urgere & flagitare pergam. ne tamen nostri sensus ignores, si forte hoc tibi utile ad eam rem futurum putas, multus est in Aristotele, eoq. imprimis delectatur, maxime physiologo. quod equidem saepe miror. cetero qui omnia tua illi pergrata esse & fore, tibi confirmo. De studio in anquirendo Gellij exemplari gratias tibi agam, cum erit commodum. nunc quam possum habeo maximam. Intellexi postea ab eis qui Romae superioribus mensibus Fuluiũ Vrsinum, de quo litteris meministi, salutarunt, habere illum Gellium satis antiquum etsi non integrum. uidisse namque se illum apud Fuluium mihi confirmarunt. Quare etiam atq. etiam a te peto & quaeso mi Murete, ut mihi librum illum ab Fuluio homine ut audio perfacili, tibique amicissimo ad paucos dies nobis impetres: eumq. commode compositum & inuolutum uel tabellario Veneto, aut amico notoque, si qui certus occurret, des huc perferendum. Dabo operam ut paucis post diebus ad te istuc referatur. nã de fide mea ne dubites, tuam tibi pruden-

tiam & constantiam testor; qui & apud quē uirum agam, memineris, & ipse me in amicitiā iam susceperis. De fructu & utilitatibus, quae ex hoc scriptore mea opera expectandae sint, etsi pudor multa polliceri me uetat, quaedam tamen hic apponam ex quibus tu coniector hac in re sollertissimus coniecturam de reliquo capere possis.

Lib. X. cap. XV. initio: item casus multiplices. legendum ex uetere libro puto, item castus multiplices. Quid castus, apud Noniū, & Festum, Minuebatur, in fine. Eodem cap. legendum cum strue atq. ferto, & mox: arborem felicem. & quod in rica. ex uetere libro: etsi in uetere erat, I N R I T A. de rica Festus, & de ferto. Cap. XXI. Ælius illo. Legendū ex ueteri codice, L. Ælius Stilo, & mox, Quod extremū, inquit, dicebatur, dici nouissimū coeptū uulgo. Cap. XXV. rumices, trifaces. de utroq. teli genere Festus. Cap. XXIIII. Sicut pristini & pristine: legendū, praefiscini & praefiscine. Et mox Sacerdotes populi R. cū condicunt. Lib. XII. cap. primo. Non partionē solam, tāquam ille. Accipe quoq. uersus pulcherrimos Ennij lib. XII. cap. IIII. ita emēdatos ex libro uetere.

Haece locutus vocat qui cum bene saepe libenter
Mensam sermonesq. suos, rerumq. suarum
Comiter impertit, magnam cum lassus diei
Partem fuuisset de summis rebus gerundis
Consilio, endo foro lato, sanctoq. senatu,

Cui res audacter magnas paruasq. iocumq.
Eloqueret, & cuncta malus quae & bona dicta
Euomeret, si qui uellet tutoq. locaret.
Quocum multa uolupia gaudia clamq. palamq.
Ingenium, cui nulla malum sententia suadet,
Vt faceret facinus leuis, haud malus, doct⁹. fidelis,
Suauis homo, facundus, suo contentus, beatus,
Scitus, secunda loquẽs in tẽpore, cõmodus, uerbũ
Paucum, multa tenens antiqua sepulta uetustas
Quae facit & mores ueteresq. nouosq. tenentem
Multorum ueterum leges, diuumq. hominumq.
Prudentem, qui dicta loquiue tacereue posset.

Et mox, L. Ælium Stilonem. Et lib. XVI. cap. IX. uersus Lucilij ita legendi ex ueteri codice

Illud opus durum, ut Setinum accessimus finem,
Αἰγίλιπποι *mõtes, Aetnae omnes, asperi Athones.*

Eiusdẽ modi cõplura adferre possem, adeoq. uellem, nisi illa iam nimia esse uerer. Videbis igitur humanissime Murete, an expoliendum mihi scriptorem illum putes: hoc est, adiuuãdũ me in Fuluij libro impetrando. In Caesarẽ similem operam posui: quod ipsum pronuper in epistula ad lectorem Lucretio praefixa sumus testati. Verum ab Lambino postea ita uerberati: &, quia a iure paulũ tẽporis lociq. nobis, ut ita dicam, subciditur, omniaq. quam accuratissime sine librorum ueterũ copia expoliri nequeunt: tardius fortasse quã debueram, certe, quam putaram, Caesarem tamen breui, Deo uolẽte, daturus sum adiecta expla-

natione modica, gratum, ut ſpero, opus Celtis noſtris, ſeu tranſalpicis futurum, tua illa epiſtula, eo namq. redeundum eſt, mirifice recreatus atq. adeo munitus aduerſus furores illos Dionyſiacos. quem iam audio libellum illum, qui uulgo Æmilius Probus, a me certiſſimis rationibus in Lucretium plurimis in locis Cornelius Nepos dicitur de illuſtribus imperatoribus Graecis, explanationibus longiſſimis, ut ſolet, oneratum in lucem edidiſſe. in quo libello, ſi, quemadmodum in Cicerone, omnia illa quae in collectaneis Lucretianis emendata propoſui, ſumpſit, ſibiq. uindicauit: ueniam mihi uiros eruditos daturos ſpero, ſi, manu iniecta, illa, quae mea legitimis documentis oſtendero, aſſeram & uindicem, incuſſo plagiario pudore, quando aliud non licet. Vale doctiſsime & humaniſsime Murete. Venetiis. Idib. Aug. M.D.LXIX.

OBERTVS GIPHANIVS M. Antonio Mureto S.P.

QVIA Tibure Romam te iam reuerſum puto, auctore etiam Teſſerano noſtro, qui tuam in me ſingularem uoluntaté praedicauit, tertium ad te ſcribo de Gellio: teq. etiam atq. etiam oro ut a doctiſsimo Fuluio librum illum auferas,

quem uel ad paucos dies huc mittas, uel
quod commodius fortaſſe erit, cum editione
aliqua comparandum des non totum ſed id
dumtaxat quod in eo exemplo reperietur ad
VII. primos libros eius ſcriptoris. Caue enim
putes mi Murete ullum ſcriptorem mẽdoſio-
rem reperiri poſſe. Ex poſterioribus libris cũ
poſsim adferre loca innumerabilia, tum pro-
xime quaedam indicaui. Quo argumento
commotus, non dubito, quin priores ſimili
malo laborent, praeſertim qui iam pericu-
lum & in his fecerim adiutus nonnihil a li-
bris quibuſdam ſed minime uetuſtis. Verbi
gratia libro primo cap. VIII. expauidusque
Demoſthenes auertit iter: in uetere codice
repperi, auertitur. hinc legendum fortaſſe, a-
uertit, inducto iter. ut Plat. in Phaedr. καὶ ἅμα
διαχρύσας, μεταστρεφόμενος ἀπῄει. & capite
XX. quales ſunt ferme metae triãgulae quas,
ſic ſcilicet legendum. cap. XXVI. Cõuertit ad
me, ſic uetus liber. Et libro ſecundo capite
VIII. Sic in actionibus ciuilibus auctor lau-
dari dicitur. & capite ſeptimo aut proreo Ca-
tilina aliquo, aut Tubulo, aut P. Clodio.
De Tubulo, ſaepe hic. Habeo emendationes
aliquot in epiſt. Cic. famil. quas Manutius
(eum explanationes ſcribere ex filio eius, qui
iam pridem hinc Aſulae abeſt, cognoui) ſi
me mittere ad ſe uolet, mittam quampri-
mum, ſed tua fide & auctoritate. Nam Manu-

tium etsi uirum doctissimum esse scio, & filio Aldo sum usus perquam familiariter; temere tamen meis non nimis acutis emendatiunculis interpellare, ipse non ausim. Vale mi humanissime & doctissime domine Venetiis VI. Kal. Decemb. M.D.LXIX.

GIPHANIVS MVRETO S.P.

MAGNAM tibi gratiam habeo, Murete humanissime, qui laborem eum ipse ceperis, quo nemo id melius praestare posſit. teq. rogo, ut, quod facis, reliqua item descripta usq. ad lib. IX. quae quidem reperies, mittere uelis. Valde gaudebā de Tubulo, libro secūdo capite septimo ibi, Catilina aliquo aut Tubulo, nā ex clarissimi Pinelli libro, minime tamē uetusto, in quo ita erat, aliquo aut cub aut, iampridē, Tubulo cōiecceram, quod an ad te perscripserim, dubito. Sambucus certe ad quem ea de re scripseram nuper ita rescripsit: De Tubulo coniectura non displicet: cum facilis sit lapsus de Tu. in Bi. nam de Tubulo qui palam ob rem iudicādam, pecuniam accepisset, condemnato, uiro improbissimo, Cicero secūdo de finibus. tertio De natura Deorum. & pro Scauro meminit. in fragmentis orationis pro Scauro haec Ciceronis uerba, Si me hercule iudices pro L. Tubulo, dicerem, quem unum ex omni mo-

moria ſceleratiſsimum & audaciſsimũ fuiſſe accepimus & cetera, ea inquam uerba huic loco inprimis conueniunt. Exiſtimo in ueteri codice ueſtro, caput primum libri primi deſiderari. ſcio namq. uarietatem aliquam reperiri in aliis, atq. adeo in primis uerſibus. In capite XIII. libri primi. Scripſit ad magiſtrũ ἀρχιτέκτονα molis Athenienſium. in ueteri codice quodam uidi, ad magiſtratum Graecum more Athenienſium. ex quibus uerbis mendum odoratus, legendum putabam ad ἀρχιτέκτονα Athenienſium. Hoc igitur conſideres uelim. Deinde an eodem libro capite XXIIII. pro, Orchio traditus theſauro, non ſit ſcriptum, Orciuo. & libro ſecundo, cap. X. Fauiſſae, duobus SS, an uno S, exaratũ ſit. De nomine ſcriptoris etſi ipſe dubito: nam ea quoq. re in Lucretio infinite illum uoco ſcriptorẽ noctium Atticarũ: tamen argumenta in utráq. partem quae habeo, proximis tibi perſcribam. Nam Lambinus, qui paullo momẽto huc illuc impellitur, & in Ciceronem plerumq. Agellium uocat, cur nunc ita clamet contra ſe quoq., tu fortaſſe ignoras: ego tunc etiam tibi indicabo. Et quia uidiſſe te ſentio, põderoſas illas explanationes in Cornelium Nepotẽ, ſeu Aemiliũ Probũ, deprehendimus nos, eũ omnes noſtras emẽdationes in eũ ſcriptorẽ quas de ueteri codice quẽ habem⁹, deſũptas, in Lucretiana collectanea cõiecerã, ſibi

ſumpſiſſe omnes. qua de re memini ad te ſcribere timide. Sed ipſe faciam ut comperias ita rem ſe habere, ſi libebit conferre haec loca ex collectaneis noſtris & commentario Lambini quae hic notaui. Sunt hic eruditi uiri, qui, re cognita, fabulam egiſſe dicerent Lambinum: qui, ut aliis perſuadeat, ſe nō legiſſe noſtra, Puteanum, ὥσπερ θεόν τινα ἀπὸ μηχανῆς, adhibet, cum nodus uindice dignus occurrit. Excuſatum me habebis, quae tua eſt humanitas, mi Murete, qui in rerum noſtrarū uindicatione diligentior fortaſſe tibi uidear: in quibus uſurpandis uir ille propriis lapſus, machinas etiam adhibuerit. laudat te: quem ita tamen accepit. ſcit ſcilicet, quem laudet, & cur. metuit, ne offendat ſolido. Valde laboro in praenomine Cornelij Nepotis inueniendo. Tu ſi potes, me explica. Vale mi doctiſsime & humaniſsime Domine. ſalutem dixi clariſsimo oratori. Venetiis Kal. Ianuar. M.D.LXIX.

MVRETVS GIFANIO.

TVM demum non recuſabo, quin te mihi aliquid debere fatearis, mi Gifani, cum tua cauſa laborem aliquem cepero. Quae enim uſq. huc a te oratus feci, non magis cauſa tua feci, quā mea. nihil eſt enim quod libētiꝰ faciā, cū quid

uacui temporis datur,quam ut libros peruulgatos cum ueteribus cõferam. Nondum poſſum ad te mittere quod reliquum eſt,iis occupationibus, quae tibi quoque ipſi non ignotae ſunt,impeditus. Contuli loca, quae notaueras: & admiratus ſum hominis impudentiam:quam tamen in memetipſo iam pridem expertus eram. Non enim tantum, cum multa a me accepta pro ſuis publicaſſet,ultro cõqueſtus eſt,ſua ſibi a me ſubrepta eſſe:ſed etiã (uide, quaeſo te, inauditum improbitatis genus) cum admonitus eſſet a me de locis quibuſdam Horatianis, quos ita ſtulte interpretatus fuerat,ut omnibus eruditis debere ludibrium uideretur:nõ eſt ueritus dicere ac ſcribere,eam ipſam ſententiam,a qua ipſe monitu meo diſceſſerat,meam fuiſſe:meq;,ut illius auctorem,exagitare iiſdem illis argumentis, quae a me acceperat. Quid eiuſmodi homine facias,aut quid ad tam inſignem impudentiã addi poſſe arbritrere? Sed bene, quod non in me unum eo modo iniurius fuit. Reperiet alios minus iniuriae patientes,quàm ego ſum. Fortaſſis ne ipſe quidem tacite hoc tuliſſem calidus iuuenta. Nunc uix credas,quam mihi a toto illo controuerſandi genere abhorreat animus. Tu quoque,ſi me audis,non nimis acriter eum inſectabere. Vlciſcentur hominẽ mores ſui. Vale. Romae. Id. Ianuarij.

GIPHANIVS MVRETO.

PAVLO tardius rescribo, quod de auctoris nomine quae requiris denuo mihi conquirenda fuerint. quae etsi olim Brugas ad Guidonem Laurinum diligenter collecta perscripseram, cum & ille de Carfania aliisq. id genus contentionibus monuisset; nunc tamen in scidis, quas huc mecum attuli, reperire non potui. petendi igitur hinc inde libri, quos fere nullos hic habeo. Sed de Lambino, φεῦ τῆς ἀναιδείας, in quem ut omnia pulchre conueniāt, accipe & aliud eius strategema. Cū Lutetiae thyrsum, non Lucretianum illum, sed suum in me quatere instituisset (ego interim domi uirgā tam pueriliter peccato minitabar) prima cōcione dixit, cum Belgis omnibus familiaritatem sibi esse, me unū sibi male cupere: protulitq. duodecim fere Belgarum nomina, qui tum ibi agerent studiorum caussa. Multi ex his, admirati hanc publicam testationem & citationem, quod illum ne salutassent quidem umquam, me autem uterentur familiarissime, immo eo ipso tempore epigrammata in illum partim proscripsissent: ad me accurrerunt, & acumen Lābini, artesq. eius oratorias mihi exposuerunt. Mirātibus omnibus, unde corū nomina collegisset, interuenit mox eius cōuictor, Bruxellensis, qui scrupulū illum nobis exemit. se

namq.rogatum & coactum fuiſſe Lābino petenti domi ea aliquot Belgarū nomina dictare,cauſae ignarum.Atq.ita res in riſum abiit. De Agellio quae adferam,te rogo ut accurate perpendas:quae ſi tibi probabuntur,fac ut ratione aliqua adfirmes. Contuli igitur manuſcriptos ſeptem. Louanij Buſlidianum antiquum ſatis,ſed minime integrum.alterū Cuiacij,in quo decem libri poſteriores, item bonum:tertium Maemianum,clariſſimi ſenatoris Hērici Maemij,eiuſdem bonitatis & magnitudinis.duo praeterea erāt Pinellini,quos tamen,quia minime eſſent uetuſti,non libuit totos conferre:ut neque Redingeri unum,iuuenis nobiliſſimi Germani. Septimus quem Lutetiae diligentiſſime cōtuli,Danielis, amici cuiuſdam mei,aduocati Pariſienſis, erat, omnium lōge pulcherrimus & antiquiſſimus. accedat huic bonitate, ni fallor, proximus Fuluianus. In iis omnibus,uno, eoq. optimo, excepto, in quo A. Gellij ter ſcriptū repperi: neq.ſaepius nomē in eo codice aderat: cōſtāter uidi exaratū Agellij itaque ueterum codicum auctoritate ſola uſitatā inſcriptionē mutare nolim.nā tametſi omnes alij habēt,Agellij,unus tamē omniū antiquiſſimus habet A. Gellij. Rurſus hic,etſi tam uetuſt us eſt, unus tamē habet A.Gellij:cū reliqui omnes,ex quibus duo aut tres etiā bene uetuſti,habeāt Agellij. Hoc igitur ex uetuſtis codicib' argumētū

in medio relinquēdū cēſeo. Reliqua ſunt duo. prius, meo quidē iudicio egregiū: quod hic au ctor numquam adducatur (ſaepe autem adducitur) Gellij nomine, ſed ſemper A. Gellij, ut quidem in uulgatis codicibus perſcribitur. Ab Seruio in Virgilium, minimum ter adducitur, a B. Auguſtino uſurpatur quinquies, a Priſciano ter. Loca ſunc haec. Priſc. libro V I. A. Gellius noctium Atticarum I X. Hiſtoria ex libris Heraclidae Pontici & cetera. & eodem libro: A. Gellius noctium Atticarum V I: Sole medio inquit & arido & cetera. & libro V I I. unde A. Gellius. noctium Atticarū inſcripſit. Auguſtinus de Ciuitate Dei libro I X. capite I I I I. in libris quibus titulus eſt noctium Atticarum, ſcribit A. Gellius, uir elegantiſſimi eloquij, & multae ac facundae ſciētiae & caetera. mox ibidē. Narrat A. Gellius. & cetera. poſtea quaeſiuit A. Gellius a philoſopho & c. in eo libro ſe legiſſe dicit A. Gellius & cetera. & : haec ut potui non quidem commodius A. Gellio, ſed certe breuius, & cetera. Sic Auguſtinus in uno eodemq. capitulo. Seruius in commentario Virgilij: ad illum uerſum libri quinti, Et me ſaeuus equis oriens adflauit anhelis: Haec autem (inquit) plene exequitur & Cicero in Auguralibus, & A. Gellius in libris noctium Atticarum. & libro 7. ibi, Et quos maliferae deſpectāt moenia, & cetera. & in Georgicis, ni fallor, ſemel.

Alterum eſt argumentum, quod illis omnibus in locis, in codicib. eorum ſcriptorum manu deſcriptis, conſtanter exaratum uidi, Agellius, & interdum Aggellius. Contuli autem codices Priſciani ſex manuſcriptos, Seruij duos, Auguſtini unum omnes ualde antiquos, ſed Auguſtini illum antiquiſſimum. Poſſem & auctoritates doctorum quorundã hominũ adferre, quibus haec probarem. nam Lambinus, ut ſolet, paulo momẽto huc illuc impulſus, in edendo Cicerone Agellius probat: in Nepote deteſtatur. Accepi Gabrielem Faernum Agellij quoque nomen probaſſe, commotum maxime uerſiculo quodam antiqui neſcio cuius grammatici; in quo haec uel ſimilis fuerit clauſula: - ut doctus Agellius inquit. Tu ſi eum grammaticum & uerſiculum (Fuluius fortaſſe eum tibi ſubiiciet, quem ualde familiarem Faerno audio fuiſſe) mihi indicaris: magnopere hanc opinionem confirmaueris.

Agellij autem nomen Romae uſitatum fuiſſe, (ut & Agerij, de quo cum alia in Pandectis loca, tum l. qui Romae § Agerius. de uerb. oblig. cum ex inſcriptione quadam antiqua, quam repperi in iis, quas multas, & fortaſſe nimis multas, in paruum libellum ſuum de orthographia rettulit Aldus iunior, & ex Statij poetae matre, quam uocatam Agellinã ſcribunt; tum ex Priſciano, qui mihi noſtrum

auctorem ἀγνίτεσθαι uidetur. sic igitur ille libro IIII. In ius desinentia siue a nominibus, siue a uerbis deriuata, seruant i ante ius. & cetera. ut seruus, serui Seruius: seruilis Seruilius, agellus agelli Agellius: silua Siluius: uirgula Virgilius: & cetera. Nunc respondeamus obiectionibus, quas puto esse posse duas. Vna est, potuisse deprauari manuscripta cõtractione quadam facilique lapsu, scripto Agellio, pro A. Gellio, ut in Carsania & aliis nonnullis accidit. Altera est, Romani hominis nullũ fore praenomen, quod nouum sit & inusitatum. prior nullam uim mihi uidetur habere. proferat enim quis nomen aliquod scriptoris noti, quod constanter & perpetuo ita contractum & deprauatum in pluribus locis reperiatur. quod certe nemo umquam (aut ualde erro) facturus est. De praenomine, ea aetate mirum non sit, qua certum est multa Romanorum propria instituta iam exoleuisse. Fortasse & praenomen & cognomen habuit hic noster, quae tamen interciderint, aut quae ipse auctor, Agellij nomine notior, praetermiserit adscribere. Paulli & Vlpiani & omnium fere Iuris auctorum praenomina quis umquam audiuit? possem fortasse probabiliter, A. Agellium dicere appellatum. sed coniecturis huiusmodi non puto esse opus. Haec fere sunt quae de Agellio habeam. quae, si probas, obsecro, si potes, adiuua, maxime illo

Faerni uersiculo: si minus probas, tamen ut uersiculum illum, & tua perscribas. Sed enim uolumen ut habeas, teque ciuiliter lacessam, cupio mihi explices tuamq. indices sententiam, cur Vlpianus ius a iustitia deducat. ego quidem etymon hoc non grammaticum, sed philosophicum esse puto: ius enim ut actionem ex habitu iustitia manare. Quaero etiam, cur iuri gentium Florentinus adscribat uindicationem in l. tertia: cum & belluis ea sit communis. Plura alias. iam satis est. Vale mi doctissime Murete. Venetiis V. Kal. Febr. 1570.

IOANNES ZAMOSCIVS Regni Poloniae Vicecancellarius, Belzensis, Knyssynensis, Zamchensis Capitaneus & cet. M. Antonio Mureto S.

TVM ex constanti fama, tum ex scriptis tuis, quae in lucem a te edita, manibus omnium, ob eorum elegantiam terũtur, cognoui quantus sis in litteris. Facile igitur tua uirtus me, etsi tanto locorum interuallo a te remotum & eum, qui te nunquam uiderim in tui amorem trahere potuit. Cum & ipse eas, licet earum ignarus, ac in uita ciuili occupatus, amem: Id tibi lit-

teris hisce meis breuiter significare uolui. Plenius uero per Generosum Ioannem Zamoscium Serenissimi regis nostri Secretariū, qui istuc a Rege missus est, Cui tu fidem, in iis,quae tibi nomine meo nunciabit adhibebis,& me tui amantem,redamabis. Vale. ex Castris ad Gedanum III. Cal. Iulij M. D. LXXVII.

SERENISSIMO & Potentissimo Principi STEPHANO Dei gratia Poloniae Regi & cet. M. Antonius Muretus S. D.

NIHIL in uita aut optabilius aut honorificentius mihi contingere potuit Serenissime Rex, quam ut homo neque ingenio, neque doctrina praeter ceteros praestans, amplissima & honestissima conditione proposita a Maiestate tua in Poloniam uocarer. Quo equidē uenire cupiebam, non tam priuati commodi spe, quam mirifico quodam studio incensus uidendi ac uenerandi cominus eum principē qui solus hodie confirmat uetus dictum hominis sapientissimi, tum demum beatas ciuitates fore, cum aut philosophi regnarent aut reges philosopharentur. Sed id, cum ita cuperem, ut nihil unquam cupierim ardentius, cur efficere non potuerim, Regia Maiestas

tua ex Iohanne Zamoſcio Secretario ſuo intelliget. A qua ſupplex peto, ut ne propterea dedignetur me in ſuorum numerum adſcribere: neque iniquo animo ferat, me, dum uiuam, quibuſcumque modis potero, & loquendo & ſcribendo, quantum regiae ipſius liberalitati debeam profiteri ac praedicare. Deus optimus maximus Regiam Maieſtatem tuam rebus omnibus florentiſſimam quamdiutiſſime ſeruet. Romae Kal. Decembr. M.D.LXXVII.

M. ANTONIVS MVRETVS Ioanni Zamoſcio Regni Poloniae Vicecancellario, Belzenſi Cniſſinenſi Zamchenſi Capitaneo & cet. S.D.

PRAETER ſpem & opinionem meam accidit, ut cum inter me & Iohannem Zamoſcium Sereniſſimi Regis Secretarium omnibus prope de rebus conueniſſet: iamq. ego me ad iter accingerem, atque iſtic animo & cogitatione totus eſſem: ſubito oſtenderit Gregorius Pontifex Maximus profectionem meam ſibi non placere: meq. per uiros ſumma auctoritate praeditos monendum curauerit, ne ex urbe diſcederem. ſibi curae fore, ut ne in urbe deteriori condicione eſſem,

quam quae mihi in Polonia deferretur. Quin etiã ad quingentorum aureorũ nummorum ſtipendiũ, quod mihi iampridem conſtitutũ erat: ſtatim ducentos adiici iuſſit, mandauitq. Datario ſuo, primo quoque tempore quoquo modo efficeret, ut aliunde mihi treceñti aurei nummi quotannis penderentur. Ea re factum eſt ut coactus ſim deponere conſiliũ quod ceperam ueniendi ad uos: a quo, ne uiuã, ſi me alia ulla res, quam ſummi Pontificis uolũtas atq. auctoritas abducere potuiſſet. Interea, etiam tacente me, facile omnes uident, quantũ Sereniſſimo ac potentiſſimo Regi Stephano, quantum tibi Zamoſci clariſſime debeam. Vobis enim, niſi plane ingratus ſim hanc tam luculentã fortunarum mearũ acceſſionem acceptam feram neceſſe eſt. Quare dum uiuam, me utrique tantum debere fatear oportet, quantum ab homine deberi homini plurimũ poteſt. A te etiam atque etiam peto, ut mihi ueniam a Sereniſſimo Rege impetres: tibiq. perſuadeas ſi ullum tempus unquã eueniat, ut me uitam ipſam uel pro Maieſtate ipſius uel pro tua clariſſime Zamoſci, dignitate in diſcrimen exponere oporteat, nemini me conceſſurum, qui id promptius aut maiori animo faciat. Vale Romae kal. Decembr. M.D.LXXVII.

IOANNES ZAMOSCIVS
Regni Poloniae Cancellarius Belzensis, Cnisliensis Capitaneus & cet.
M. Antonio Mureto S. P.

NOSTRVM tui studium tam bene cessisse tibi, ut scribis, tibi quidem gratulor, mihi gaudere non possum, qui te hic careo, ubi & frui e propinquiore loco poteram tuis litteris, & eas etiam ornare magis, uti quidem summopere cupiebam. Sed haec Deo committamus, cui necessario obtẽperandum est. Tu uide, ut ad nos quamsaepissime scribas, & cum quid habes, quod tuis ipsius oculis atq. auribus dignissimum esse arbitrere, nos quoque eo beare ne praetermittas. Rem nobis feceris gratissimam, & nostra amicitia dignissimã. Vale. Datum Varsouiae die XXV. Martij Anno Domini M. D. LXXVIII. Scias te Regi nostro in primis commendatum esse.

MVRETVS GERARDO SVO S.

MIHI crede. Irascerer Titio nostro, nisi uererer, ne ipse eandem rationem iniret placandi mei, quam iniit abhinc biennium. Etenim, si nescis, cũ ego eum, nescio qua de caussa, subaspere appellasse, meq.

illi iratum esse dixissem: renidens ille, faxo, inquit, istud uerbum magno redemptum uelis. eo ipso die sub uesperam, cum mihi iam parata cenula esset: ecce tibi homo ad fores. Quid tu, inquam, huc? Tecum, inquit, ut cenem, si forte placare te possim φιλίας ἀμφὶ τράπεζαν. Tu uero cenare mecum potes, placare me neque tam cito, neque tam facile potes. Inter cenam, multa, ut solet, festiue narrare, multa urbane dicere: quae omnia ego, non facile quidem, sed tamen, mihi imperans, silentio audiebam, ita composito ad seueritatem uultu, ut ne illud quidem facerem, quod canes iratae solent. Discessurus, Etiamne, inquit, iratus es? Multo, inquam, iratior quam prius. Postridie eadem hora, cum, tamquam ad constitutum uenisset, quaerenti mihi, Quid tu huc denuo inuocatus? Αὐτόματοι δ' ἀγαθοί, inquit ille. Itáne, inquam, salsis dictis & uersiculis cenam te quotidie nacturum putas? At ego, ne erres, hodie non ceno. Recte sane, inquit. ego igitur, te spectante, bona tua comedam: scio enim, quid tibi in cenam paratum sit, forte autem eo die amicus quidam ad me turdos & ficedulas aliquot miserat: quarum cum partem coqui, partem in crastinum seruari uellem, praeteriens ipse, coquo meo, homini simplici ac credulo, apud quē ualde gratiosus est, persuaserat, ut omnes coqueret: alioqui enim fore ut corrumperen-

tur. Ita mihi denuo hoſpes habendus fuit non multi tantum ioci,ſed multi etiam cibi. Vbi adſedimus, tam multa dixit, ut non ceteris tantum domeſticis, riſu ilia diſtenderit, ſed poſtremo mihi etiam ipſi, qui triſtitiam ſimulare cupiebam,riſum inuitiſſimo excuſſerit. Facile iam perſpicere poterat,iram in ſe meam aut nullam fuiſſe: & ita erat: aut plane depoſitam eſſe:ſed expediebat homini,putare me adhuc iratum ſibi. Redit tertio: & quaerēti,quid hoc negotij eſſet: Volo,inquit, parere ueteri ſententiae, Οὐ χρὴ συμποσίοισι φίλων ἀπέχεσθαι ἑταίρων Δῆρον. Tum tu igitur, inquam,unum me ſodalem habes? Ego uero, inquit, te unico magis unicum: neque mihi unquam bene eſt, niſi cum & eſſe & comeſſe una tecum licet. An tibi igitur diu uideris afuiſſe, qui mecum & here & nudiuſtertius cenaueris? Quinimmo,inquit, ita erga te adfectus ſum,ut Medus ille erga Cyrū: καὶ ὅσον σκαρδαμύττω χρόνον πάνυ πολὺς μοι δοκεῖ εἶναι. Abi, inquam, quo dignus es, cum iſtis tuis ineptiis. an te mihi pro ignoto uerba dare poſtulas? Licuit dicere, licuit obiurgare: ipſe tamen abſterreri nūquam potuit, quin mecum cenaret. Sublatis menſis, Quaeſo, inquam, amoto ludo, an hoc quotidie facturus es? Quotidie, inquit, donec te mihi plane placatum eſſe cognouero. At ego inquam, potius iuſiurandum in eam rem arbitratu tuo dabo.

Quid quaeris? Nisi irasci desiissem, adhuc opinor eum συνδειπνον quotidianum haberem. Itaque quiduis iam perpeti possum potius, quam ut istis irascar, Qui se tam bene uindicare norunt. Extra iocum, mi Gerardi, neque Titio quisquam uir melior est, neque officij plenior, neque cuius aut sermo aut conuictus mihi dulcior sit: sed tamen interdum in me nimis sibi multa permittit. Nihil est in bibliotheca mea ita abstrusum ac reconditum, ut ei non pateat: omnia inspicit, omnia perscrutatur. fuit etiam tempus, cum, quicquid uisum erat, etiam me inconsulto, auferebat, ac deinde referebat: sed id facere desiit, postquam me aegre ferre animaduertit. Et tamen sic quoque, absente me, peruolutat omnia, omnes forulos excutit, neque si quid modo absolutum ac perpolitum est, sed rudia etiam, si collibuit, & inchoata describit. Quis neget hoc nimiũ? ait Hispanus poëta: sed sit satis. saltem ne me traduceret: sed, quod semper pollicetur, numquam praestat, nugas meas legeret solus. Nunc, quia ita me amat, ut mea omnia miretur, uos quoque sibi esse huius erroris socios putat: & ea saepe uobis, ut admirãda, dilaudat, quae uos, sat scio, contemneretis. Mitto cetera. Hoc de Graeca tragoedia quale est? Neque enim uni tibi, ut putas, sed aliis compluribus amicis dixit, uidisse se apud me Tragoediam quan-

dam Graecam admirabilem : cum tamen ego latine quidem duas tantum adoleſcentulus tragoedias ſcripſerim : de Graeca tragoedia ſcribenda numquam ne per ſomnium quidem cogitarim . Non ea uis animo.Et tamen uix credas, quot mihi tragoedias ficta illa tragoedia concitarit : multis qui ex eo illud audierant,eius legendae poteſtatem ſibi fieri poſtulantibus,mecumq., quod id non facerem, expoſtulantibus. Narrabo tibi rem totam, ut tu porro narrare aliis poſſis. ſumpſeram haud ita pridem otioſus in manus Senecae tragoedias : eaſq. animi cauſſa euoluebam : ac forte incideram in principium Troadum: ita enim uocandam puto, quae uulgo dicitur Troas. Libuit tentare, num quid Graece ſimile poſſem: & ſubito quodã impetu ita exorſus ſum.

Εἴ τις τυράννῳ θυμὸν ἐξαρθεὶς τύχῃ
Φρένας γέγηθε ταῦρος, ἢ κομπάζεται,
Ἐς ἀεὶ τὸ θεῖον ταυτὸν ἐλπίσας μένειν,
Ἐμοί τε καί σοι δύσμορε Τροΐ' ἐμβλέποι
Οὐ γάρ ποθ' οἱ θεοὶ τὰ παρὰ τοῖς θνητοῖς
σεμνὰ
Σαφέστερον ἀπέδειξαν, ὡς πάντ' ἀσθενῆ,
Παίδων τ' ἄθυρμα, καὶ καπνοῦ σκιᾶς ὄναρ.
Φεῦ, φεῦ, τὸ κλεινὸν ἔρεισμα τῆς πρὶν ὀλβίας
Ἀσιάτιδος γῆς, θεῶν πεπονημένον χερί,
Ὡς ᾤχετο πολεμίῳ κατασκαφθὲν δορί,
Κεῖταί τε φροῦδον οἷον ἐξ οὐ φανέν;

Vereor ne proiicias epistolam, si perrexero. Et tamen blandiente progressu, persecutus sum totam illam Hecubae ῥῆσιν. In illud αὐτοσχεδίασμα absente me, inciderat Titius: & putans se reperisse, quod pueri in faba, auidissime legere exorsus, superueniente me, destitit. Vix a me digressus erat, cum, ut in quemcumque amicorum inciderat, spargit, mirificum poëtam esse me: uisam a se tragoediam Graecã meam, δαιμόνιόν τι χρῆμα: sed me non temere quemlibet ad mea legenda admittere: Iouis, ut ait Horatius, auribus illa seruare. Paucis diebus post, ut quisque amicorum mihi obuius, factus erat, ita omnes orare, obsecrare, obtestari, uti sibi saltem inspiciendae praeclarae illius tragoediae facerem copiam. Cum ego, qui uix iam illorum uersuum memineram, negarem ullam unquam a me scriptam esse tragoediam Graecam, idq. etiam iureiurando confirmarem, neque tamen aut hoc persuadere possem, aut ab eis cognoscere, quis eius fabulae auctor fuisset, extitit tandem unus, qui Titium nominaret. Audito hominis nomine, statim suspicatus sum id quod res erat, Itaque cum quibusdã eorum, iis praecipue, quos uidebam iniquiore animo ferre, quod parũ amice agere me secum putarent, eos uersus ostendissem, feci, ut tragoedia in mimum uerteretur. Video tibi quoque i-

lud mendaciolũ aſperſum. Tu uero mi Gerardi caue quidquã meorum eſſe arbitreris, quod non ego tecum libentiſſime communicem. Quod ſi tanti eſſem, ut quidquam tale ſcripſiſſem, non te modo auditorem, monitorem, cenſorem admitterem, ſed alios operis inſpectores quam poſſem plurimos corrogarem. neque enim mihi cornea fibra eſt. Neq. quiſquam unquam qui bonos uerſus aut feciſſet aut feciſſe ſe putaret, occultos illos habere uoluit. Ego de tua ualetudine, de ſtudiis tuis, quid in iſto amoeniſſimo ſeceſſu legas, quid ſcribas, cognoſcere diſcupio. Vale & alumnum tuum, praeſtantiſſimum adoleſcentem, Aſcanium Columnam, quando me ab eo amari ſcribis, meo nomine ſaluta. Romae prid. eid. ſextil. M.D.LXV.

M. ANTONIVS MVRETVS Auguſtino Valerio Epiſcopo Veronenſi S.

SOLEO libenter, quoties incidit occaſio, de ſummis uirtutibus tuis loqui, & commemorare in omni ſermone eũ uſum, qui mihi tecum olim Venetiis maximus, ac ſuauiſsimus interceſsit: cum & ego te propter tantam doctrinae copiam tantamq. morum ſanctitatem, quantam in homi-

ne adolescente numquam uideram, colerem, atq. adsectarer; & tu mecum, quae tua est humanitas, tua omnia familiarissime communicares. Ex eo igitur pleriq., qui mecum uersantur, in eam opinionem uenerunt, ut putent me apud te aliquid posse: neque ego, ut uerum fatear. hanc ipsorũ, opinionem aut refello aut imminuo: confirmo potius, & quantum in me est, augeo: qui praeclare intelligam, quantopere mihi pulchrum, atque honorificum sit, arbitrari quamplurimos me a te tali uiro amari:. Saepe igitur multi, qui a te obtinere aliquid uellent, egere mecum, ut ad te sua causa scriberem: quod tamen facere usque adhuc nolui: quod quae ipsi uolebant, non erant eiusmodi, ut ea uel me a quoquam, uel a te quemquam petere debere arbitrarer. Nunc cum ea se res obtulerit, in qua non modo clarissimi uiri mihiq. amicissimi commodum, sed quod multo pluris est, existimatio tua quodammodo agitur, putaui me, nisi ad te, praesertim rogatus, scriberem, officio defuturum. Iamdiu est cum qui hic Pauli Sadoleti Carpentoractensis Episcopi, uiri praestantis planeque magno illo patruo digni, negotia gerunt, conqueruntur, non solui pensiones annuas, quarum alteram ipsi, alteram eius fratri patrueli Camillo ex ecclesiae tuae prouentibus de-

beri adſeuerant. Iamq. hic tertius menſis eſt, cum ad te ſuper ea re, ipſorum rogatu, Hippolitus Cardinalis Ferrarienſis, cuius ego, ut ſcis, in familia ſum, litteras dedit. Cum hoc omnibus qui te norunt, nouum atq. incredibile uidetur, dare te cuiquam cauſam ullam de te querendi: tum te nihil dum ad Cardinalis litteras reſpondiſſe, non alij tantum, ſed & ipſe miratur. Hic ego, te Valeri optime ac ſapientiſſime non orabo, des operam, ut Sadoleto quamprimum ſatisfiat: noui non integritatem modo ſed & altitudinem animi tui longiſſime remoti a ſordibus, & prae honeſtate nihili cetera omnia facientis: hoc tantum petam, ut cum ei ſatisfaciendum curaueris, quod te celeriter facturum non dubito, & certo mihi perſuadeo per te non ſtetiſſe quominus ſuo tempore factum ſit; hoc igitur cum feceris, ut ſignifices Cardinali litteras ipſius tantum apud te quantum debent, ponderis habuiſſe. Vale. Romae Idibus Martij. M. D. LXVIII.

M. ANTONIVS MVRETVS Iohanni Antonio Odiſcalco ſuo S.

ETSI pro mutua inter nos uoluntate tibi dubium eſſe non poteſt, quin tua omnia mihi cara ac iucunda ſint, tamẽ mihi hoc adfirmanti credas uelim, litteras tuas mihi etiam iucundiores fuiſſe, quam tu exiſtimare facile poſsis. Nam & quod ego ſummo opere cupiebam, continebant λεπτομερέστατα totam rationem itineris tui, & quae iſtic uita, qui mores, quae cum ceterarum artium, tum iuris docendi ratio, ita diſerte, ac luculenter explicabant, ut Vlixis Homerici narrationem Alcinoo, ac Pheacibus minus fuiſſe iucũdam putem. Admiſcueras, etiam eis plurimum natiui illius leporis, & αὐτοφυοῦς urbanitatis, qua praeſens ſermones tuos condiebas: ut eas legens, tantum non ſpectare te ac tecum confabulari uiderer. Acceſsit ad uoluptatem meam, quod patruus tuus V.C. qui eas mihi uſque in Quirinalem, ibi enim nunc ſumus, ipſemet attulit, oſtendit mihi etiam eas, quas ad alterum patruum ſcripſeras, quibus eadem prope quae in meis, ſed latine expreſſa continebantur. Tum demum adgnoui, quid te adduxiſſet, ut ad me populari ſermone ſcriberes.

Neque enim illud te mouit, in quo iocaris, Phormionis exemplum: ſed id potius feciſti, φιλοτιμούμενος παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῇ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ἰδιώμασιν εὐεπείᾳ. Quod artificium tuum cum iam detectum eſſe uideas: cenſeo poſthac ad me quoque latine, ſi uidebitur, ſcribas. Quod tamen ea lege a te peto, ut ne propterea minus crebras, aut minus longas litteras des: quiduis enim malo, quam earum fructu carere. Gaudeo metum meum de iis qui iſtic ius ciuile profitentur uanum fuiſſe: & eos ſcriptores quos ego tibi dilaudare conſueueram, etiam iſtic uigere. Felicius hac in parte tecum actum eſt, quum cum quibuſdam aliis συμφοιτηταῖς tuis, qui, ut a me digreſſi ſunt, inter illos συρφετώδεις, ac βορβορώδεις ſplendidarum ineptiarum magiſtros conſeneſcunt. Ego, & tibi hoc nomine, ut debeo, gratulor, & cupide tempus illud expecto, cum ad nos non illa inani δοκησισοφίᾳ, ſed uera, ac ſolida iuris prudentia inſtructiſsimus reuertaris. Nondum audiiſſe te puto, me hic Pandectas publice interpretari, non ſine aliqua moleſtia eorum qui nollent configi oculos cornicibus, & quae iuuenes didicere, ſenes ridenda fateri. Equidem dabo ſtudioſe operam, ut eripiam ex animis hominum ſtultiſsimam illam opinionem, nihil in iure, aut ſapienier cogitari poſſe, quod non ex illis lacunis hauriatur, aut erudite dici, quod non

insulse ineleganterq. dicatur. Spero me his aestiuis mensibus, quibus res proferentur, in Tiburtino secessu aliquid noui edolaturum. Quidquid erit, si quid modo erit, sum enim mirifice Callipides, ad te mittetur. Interea amabis me ut facis: scis enim te id mutuo facere, & ad me, quam saepissime poteris scribes. Vale. Romae. III. Non. Iun. M. D. LXVIII.

HIPPOLYTVS CARDINALIS Ferrariensis Archiepiscopus Auscitanus A. Sorbino Theologo S. D.

CVM allatum esset ad nos de doctrina, & eruditione tibi in rebus sacris a Deo concessa, deq. studio quod a te perpetuo adhibetur in uera, & Catholica religione defendenda, atq. in prauis opinionibus refellendis, ac labefactandis, libenter sane fecimus, ut te potissimum deligeremus, qui in Ecclesia nostra Auscitana theologi locum, ac gradú obtineres. Quod munus, hortamur te, ut magno animo suscipias, utq. te cùm primum poteris ad ipsam Auscorum Ciuitatem conferas: ut animus noster de populo illo dies noctesq. sollicitus, aliqua ex parte in tua fide, ac diligentia conquiescat. Multa nobis de te pollicemur, neq. diffidimus

ea a te, Deo adiutore, praestitum iri. Laborum, ac uigiliarum quas in populo illo docendo collocabis, uera quidem & solida praemia ab ipso Deo, cui seruies, expectare te conuenit: sed ne nobis quidem ullo aut loco aut tempore ornandi tui uoluntas defutura est. Hoc re ipsa uerum esse comperies. Vale Romae IV. eid. Martias. M.D.LXVIII.

PETRVS VICTORIVS LVDOuico Castanaeo Rupipozaeo Oratori Regis Christianissimi ad Gregorium P.M.S.D.

NOSTI maxime illustris, & omni liberali doctrina erudite orator, quod litteris proditum fuit a M. Cicerone de Themistocle sapiente ac forti uiro, respondisse eum, cum quidam ipsi pollicitus esset, se artem ei memoriae traditurum, obliuisci se malle discere. quae sane uox egregia est: & summo hoc homine digna: recteq. fecisset, quicumq. litteris mandasset, ne prudentiae plena sentētia uetustate interiret. Laudo igitur Ciceronē, qui in illustri loco ipsā collocauit. Nā Plutarchus, qui uitā eius diligēter scripsit, in aliis pluribus eius ἀποφθέγμασιν, hanc non cōmemorauit: nō tamen, cū de ipsa saepe mecum accurate cogitarim,

probo declarationem ipſius, qui putauit hoc a Themiſtocle dictum eſſe, quod haerebant in memoria, quaecumque audierat aut uiderat. etſi namque hoc praeſtare potuit, ut nouum illud artificium deſpiceret, cum minime ipſo egeret, nihil tamen ualebat ad acrem cupiditatem, ſitimq. explendam, quae in animo Themiſtoclis uigebat, eiiciédi inde, quod rum moleſtum erat, ac dolorem ingétem homini inurebat. Arbitror igitur (ut libere, quod ſentio loquar) hoc ſummum illum uirum ſignificare uoluiſſe, ſe ualde omni mortali obligatum futurum, qui rationem ipſi uiamq. monſtraſſet, qua penitus obliteraret cuncta, quae non ſine dolore in memoria inſiderent, praeſertim cum feratur Themiſtocles in adoleſcentia culpas non paruas admiſiſſe: famaq. ipſius eo tempore, quaſi ad metas haeſerit. quod poſtea ipſe quoque confeſſus eſt: & ſimili ad rem declarandam ſatis accomodato purgare conatus eſt. & ſane exiſtimo ego paucos mortales inueniri, qui uacui penitus fuerint ab omni labe ac uitio in lubrica illa aetate, & cui uoluptas corporis libidoq. dominatur, quae imperium ſuum durum atq. iniuſtum, exercet aliquando etiam in graues & moderatos uiros. Cum igitur mecum multum iam de hoc quaeſiuerim, expecto modo de ipſo iudiciũ tuum: teq. iudicem huius quaeſtionis ſtatuo, quẽ ob exquiſitam

honeſtarum

honestarum artium scientiam, magnumq. usum rerum, spero facile cogniturum, an uerú ego in hac re attigerim, siue cōtra lapsus opinione fuerim ualdeq. peccarim, qui temere a tanti uiri auctoritate discedere ausus sim. Vale. Florentia VI. Kal. Ianu. cIↃ. IↃ. LXXVIII.

LVDOVICVS CASTANEVS Rupipozaeus P. Victorio S.D.

FONTES quidem ipsi, quod dicitur, sitiunt, Victori, cum tu, talis tantusq. uir in hoc genere litterarum, de eo quod ipse statuisti, cuiusquam tibi sententiam praeterea exquirendam putas. Sed si maxime aliquem quaerebas, qui de tuo iudicio iudicaret, ego tamen minime omnium ad eam rem idoneus uideri poteram: qui dicis tantum caussa, ut uos loquimini, haec studia attingo: multisq. ac grauibus curis impeditus exceptas tantum & subsiciuas horas eorum tractationi tribuo. Facile itaq. adducor, ut credam, te magis ornandi mei caussa fecisse, ut quaereres, quid mihi de tua Themistoclei dicti interpretatione uideretur, quam quod me ualde bonum talium rerum existimatorem esse iudicares. Sed tamen, si mihi quoq. in uestro eruditorum hominum senatu sen-

tentiae dictio est, adsentior tibi Victori: atque ita adsentior, nihil ut putem super hac re uerius aut sapientius cogitari posse. Nā ut tu recte ratiocinaris, si omnia in animo Themistocli quaecūq. aut audierat aut uiderat haerebāt, poterat quidem despicere artem illam memoriae, ut sibi minus necessariam: sed nihil tamen erat causae, cur artem praeterea requireret obliuiscendi. At cum gaudium, quod capiebat e rebus suis praeclare gestis, cōtaminaretur recordatione eorum quae adolescens libidinose ac nequiter fecerat, non immerito cupiebat eorū obliuisci posse, ut illo gaudio liquido sinceroq. frueretur. Habes igitur me adstipulatorem sententiae tuae: quod tu quāti facturus sis, nescio: ego ita demum a te non omnino parui fieri putabo, si me, quod tuo commodo fiat, talibus Epistolis saepe prouocaueris. Interea mi Victori, si quid uides, quod ego hic aut tua aut tuorum causa facere possim, fac ut sciam: atque hoc pro certo habeto, tua omnia maiori etiam studio, quā mea, semper a me procuratum iri. Vale Romae IIII. Non. Ianuarij cIↃ IↃ LXXIX.

M. ANTONIVS MVRETVS S.D. Herculi Ciofano.

ITA crebra sunt tua erga me officia, ut ego, quia nihil adhuc causa tua ex animi mei sententia efficere potui, quoties de te cogito, id quod facio saepissime, totus pudore suffundar. Sed tanta his temporibus in urbe est ἀπορία condicionum, quae quidem ex usu tuo esse possint, ut numquam fuisse maiorem putem. Video hic quotidie homines adolescentes optimo ingenio, amabilisimis moribus, mediocri utriusque earum linguarum quae in pretio sunt intelligentia, qui, cuius domi uiuant, reperire neminem possunt. Non defetiscar tamen experiri, eniti, laborare, πάντα λίθον, ut Graeci dicunt, κινεῖν, donec aliquam rationem reperero, qua nobis una uiuere liceat. Remitto ad te orationes, quae mihi non magno usui fuerunt. Liber est neque antiquus, neque descriptus ex ullo ualde antiquo, & negligentisime scriptus. Ago tamen de eo tibi gratias sane maximas. Priscianum, qui mihi incredibiliter gratus fuit, spero, aut potius uideo multo meliorem fore. Si frater Vincentij Stampae eos ad me libros, de quibus scribis,

mittere uoluerit, obstringet me sibi memoria beneficij sempiterna. De Gellio, amabo te da operam, ut noster sit. Sumptuum quicquid factum erit, statim tibi diligenter & cum fide curabitur. Sardum tuum, aut potius meum quoque, salutabis meo nomine diligenter. Velim, dum istic es, si qua ratione potes, Graeci sermonis saltem prima elementa perdiscas. Ex labore non magno magnos fructus, si feceris, capies. Mi Ciofane optime & suauissime etiam atque etiam uale XIIII. Kal. Apr. M. D. LXIX. Ex urbe. Sardus ecquid litterarum a me acceperit scire cupio.

M. ANTONIVS MVRETVS M. Antonio Ciofano S.D.

TV uero neque mihi illiberalis uisus es neq, uideri unquam potes: neque tantum apud me pondus habere debuit abiectissimorum hominum cupiditas, ut quidquam de te suspicatus sim alienum a moribus & natura tua. Munus quidem tuum mihi supra quam dici potest, gratum atque acceptum fuit: partem autem illius interceptam fuisse antequam ad me peruenisset, ex tuis primum litteris intellexi. Factum quidem ab eis est sordide & illiberaliter, qui

ſi quid a me eo nomine amplius pecuniae poſtulaſſent, dediſſem non inuitus plus etiam, quam quanti erat, quo ipſi me fraudarunt. Sed in ea re eſt quod tibi gratias agam, ut ſane ex animo facio, ualdeque cupio occaſionem mihi aliquam obiici declarandae uoluntatis erga te meae. Ipſos propterea in iudicium uocari nolim: obiurgari modeſte poſſunt: ut diſcant posthac, ſi poſſunt, eſſe fideliores. Ad Herculem fratrem tuum quod attinet, ego in eo amando uix tibi ipſi cedo. Itaque curabo & adiuuabo quacumque re potero, ipſius commoda, neque committam, ut ullum a me munus hominis uere amici aut ipſe aut tu ullo aut loco aut tempore deſiderare poſsitis. Interea peto a te ut amare me pergas, & tibi plane perſuadeas te a me fraterne amari. Vale X.Kal.Mai.Romae M.D.LXX.

MVRETVS CIOFANO.

ET ad litteras tuas, & ad uerſus ſuauiſsimi adoleſcentis Iulij Roſcij citius reſpondiſſem, ſi habuiſſem per quem arbitrarer litteras meas ad uos perlatum iri. Cepi tandem hoc conſilium, ut eas mitterem ad amicum quendam qui mea

causa eas perferret in seminarium ad Roscium, a quo spero has quoque tibi redditum iri. Eadem causa est cur nihil rescribam ad litteras Germani illius, quas tu a Manutio tibi datas ad me misisti: scribit enim ad me Rostochio, cuius ego opidi nomē numquā antea audiueram, neque ubi terrarum sit scio. Et alioqui, ut uerum tibi fatear, non admodum libenter scribo ad homines ignotos, praesertim ortos in iis regionibus, ubi uulgo a recta & uera religione homines desciuerunt: uereor enim ne imprudens ad aliquem τῶν μεμιασμένων litteras dem: cum quibus ego nihil mihi esse aut familiaritatis aut commercij uolo. Ne causa quidem ulla est, cur hoc quidem tempore, praesertim occupatus, respondeam ad litteras fratris tui, quibus mihi gratias agit, quod se Episcopo Sulmonensi commendandum curauerim. Ego semper quae ad te quaeq. ad illum pertinebunt, studiosissime procurabo: neque in tanta nostra coniunctione ullus umquam gratiarum actioni futurus est locus. Manutium, si adhuc istic est, meis uerbis salutes uelim, eiq. adfirmes inualetudinem ipsius mihi summo dolori esse: qui si forte animum induceret huc ad nos secedere, & nobiscum transigere hoc aestiuos calores, fortasse perciperet eandem utilitatem e salubritate caeli Tiburtini quam

multi alij capiunt: a me certe expectare posset ea omnia officia quae uetustissimae inter nos amicitiae & summis ipsius erga me beneficiis debentur. Salutabis etiam meo nomine optimum & eruditissimum hominem Fuluium Cardulum: eique, quod adductus mea commendatione rationibus tuis consulere conetur, ex me quoque gratias ages. Plura scriberē: sed auocor. Vale. XI. Kal. Sextil. M.D.XX.

MVRETVS CIOFANO S.

GRATVLARE mihi Caesar ualet: cuius inualetudo tantum mihi maerorem attulerat, quantum ego ipse numquam credidissem. Mihi crede. non putabam eum tanto opere a me amari. Fuit ille quidem ita propinquus, ut poëtae loquuntur, ἀΐδου πύλαις, ut iam iamq. efflaturus animum uideretur. Aliter Deo uisum est. qui maluit, eo conseruato, quam sublato, sibi gratias agi. Potero nunc, antea enim non poteram, ad fratrem tuum scribere, eiq., ut decet, gratias agere & de uasis quattuor quae ad me misit sane elegantibus & operis eximij, & de litteris

amantiſſime ſcriptis. Interea tu cum ad eum ſcribes, ſignificabis ei, munus mihi fuiſſe gratiſſimum: purgabiſq. me, quod ad ipſum non ſtatim ſcripſerim. Nihil tunc aliud quam de Caeſare cogitabam. Nunc quoque expectandum eſt, dum hoc recens gaudium conquieuerit. Ita ſumus homines. Et dolore & gaudio aeque impedimur. Vale Tibure V. eid. Septemb. M.D.LXX.

M. ANTONIVS MVRETVS Iulio Roſcio S.D.

EX elegis, quos a te nuper accepi, dici non poteſt, quantum ceperim uoluptatis: non tantum quia me laudabant, etſi ἥδιστον ἄκουσμα ὁ ἔπαινος, ſed quia id elegantiſſime uenuſtiſſimeque faciebant. Omnino multa mihi Hercules noſter de ingenio tuo, deque praeſtantia in pangendis uerſibus dixerat: Sed tu eam opinionem, quam ego ex ipſius ſermonibus de te conceperam, longe multumq. ſuperaſti. Vere hoc tibi adfirmo, nullum a multis iam annis uidi aequalem tuum, quem tecum in hoc genere conferendum putem: neque dubito, ſi perrexeris, quin poſſis aliquando inter optimos huius ſaeculi poëtas cenſeri. Inſignemq. tua

capiti petere inde coronam, Vnde prius paucis uelarint tempora musae. Sin te, quod fore auguror, grauius aliquod studium, progrediẽte aetate ab amoenitate poëmatum abduxerit, tamen te, mi Rosci optime & suauissime, hortor, ne Musas unquam plane deseras, neue umquã ita te ad dicas cuiquam illarum seuerioris, ut ita dicam, supercilij artium, ut non tibi identidem ex Musarum cantibus, si nihil aliud, petẽdam certe grauiorum cogitationũ alleuationẽ putes. Neque te hoc facturũ esse diffido. μοῦσαι γὰρ ὅσσοις ἴδον ὄμματι παῖδας, Ἄχρι βίου πολίους οὐκ ἀπέθεντο φίλους. A me uero ut posthac omnia officia expectes, quae ab homine amicissimo expectari possunt, te etiam atque etiam oro. Cum istuc rediero, erit mihi gratissimum, si interdũ ad me, quod modo permissu eorum fiat apud quos educaris, uentites, meq. ac rebus omnibus meis aeque libere utaris ac tuis. Spero autem consuetudinem sermonesque nostros ad istã ipsam laudem, ad quam adspiras. consequendam tibi non prorsus inutiles fore. Vale mi Rosci tibique persuade te a me plane in filij & quidem ὀψιγόνου loco amari. XI. Kalend. Sextil. M. D. LXX. litteras, quas cum his accipies, peto ut Ciofano, cum primum poteris, reddendas cures.

MVRETVS ROSCIO S.

IN hac commutatione consilij de instituenda ratione studiorum tui, nihil me magis sollicitū habet, quam, quod nescio, quos progressus in graecis litteris feceris. Quarum sine mediocri saltem cognitione caue putes ad ullam doctrinae praestantiam perueniri. Eis si ita imbutus es, ut possis Aristotelem suapte lingua loquenté intelligere, eiusque etiam interpretes graecos sine cuiusquam interpretatione latina consulere, non inuitus patiar te ad studia Philosophiae gradum facere: etsi, ut uerum fatear, Demostheni, Thucydidi, Herodoto, Xenophonti & huius generis scriptoribus, praetereaq. poëtis Graecis annum adhuc unum dari maluissem. Volo equidem, quicquid ages, prospere tibi ac feliciter euenire: sed tamen non committam, ut si absq. illo instrumento te ad philosophiam contuleris, dicere unquam possis. Muretum tibi eius consilij auctorem fuisse. Neque haec a me ita disputantur, quasi tibi in iis litteris quae humaniores dicuntur consenescendum arbitrer. Longe semper ab ea sententia meus afuit animus: sed tu & ea aetate es, ut properare non debeas: & eo ingenio ut, si firma ac solida doctrinae fundamen-

ta ieceris, ad summa omnia facile peruenturus esse uidearis. Nam quod ais, sine eloquentia multos ad summam amplitudinem peruenisse, sine sapientia neminem: uerius dixisses & sine sapientia, & sine eloquentia, & sine ullo uero bono multos ea, quae uulgo habentur amplissima, & olim consecutos esse, & quotidie consequi. De quibus constitueram hoc loco pluribus disserere: sed auocor. Tres enim hic habemus Cardinales, Augustanum, Varmiensem, Alciatum: qui mihi omne prope tempus eripiunt. Mi Rosci ignosce occupationibus meis & uale. Tibure III. Non. Octobr. M. D. LXX.

M. ANTONIVS MVRETVS Herculi Ciofano Sulmonensi S. D.

ACCEPI uolumē orationum: de quo amo te, ut debeo, plurimum. eo simulatque usus ero, remittam. Demere partem de solido die apud Horatium, sine ulla dubitatione est, meridiari, id est, ipso meridie horam unam aut alteram dormire: quod qui faciunt, diem quodammodo frangunt ac diuidunt, neque eum unum ac solidum & ὁλόκληρον esse patiuntur. Itaque is qui demit par-

tem de solido die, dicitur id facere, nunc uiridi membra sub arbuto stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae. Et hoc ipsum Varro alicubi uocat, diē diuidere. De uerbo deducēdi, cur eo uim ullam significari putes, non sane uideo. Cleopatra quidem neque uolens, neque inuita in triumpho ducta est. Ac non est tamen dubium neminem uolētem θριαμβεύεσθαι. Nemo enim uolens uincitur, aut poenas dat ei aduersus quem bellum gessit. Versus tui non insuaues sunt: & erit mihi gratum, si te, cū licebit, in hoc quoq. genere exerceas. Vale Romae IV. Id. Martias M. D. LXIX.

P. GILBERTVS MALLOCIVS M. Antonio Mureto V. C. S. D.

DVPLICITER sum delectatus tuis litteris: & quod me ad amicitiam tuā applicare, propiusq. adiungere cupientem, tam humaniter, tamq. beneuole exceperis. & quod Frācisci Flehardi episcopi nostri causam ita sis amplexus: ut in ea iuuanda, & consilio tuo promouenda, non mediocrem naturae tuae bonitatem, & humanitatem expresseris. Qua quidem de re, non solum apud me, qui tibi multa debere cupio: sed apud illum quoque suosq. omneis, summam, mirifi-

camq gratiam iniiſti. Ille igitur, te admonente, & hortante maxime, ſacris initiatus, in numeroſq. relatus eſt. ut quae antea rebus abſolute perficiundis difficultas opponebatur: nũc penitus ſublata, ereptaq. uideatur. Adeo ut ex poſtrema litterarum tuarum parte, in ſpem certam uenerimus: totam negocij iſtius explicandi rationem perfacilem iam fore atq. expeditam. Quod totum prudentiſſimis tuis conſiliis, amantiſſimiſq. admonitionibus acceptum ferre uolumus. Epiſcopum itaq. noſtrum rurſus tibi commendare, neceſſe nõ habeo: commẽdo tamen: hoc enim ad officium meum adeo pertinere arbitror: ut nunquam niſi re perfecta, & abſoluta de illa, & laborare, & ſollicitus eſſe deſinere neque poſsim, neque debeam. Te uero uehementer oramus, obteſtamurq. ut quemadmodum praeclare initia poſuiſti: ita in eadem uoluntate perſeueres. Quod de te, & ſperamus, & ſane confidimus. De turbulento rerum noſtrarum ſtatu, nolo quicquam ad te ſcribere: neque enim id ego praeſtare poſſum ſine moerore, neque tu ſine ſummo doloris ſenſu intelligere poſſes. Sanius eſt igitur res noſtras ſilentio inuoluere & obtegere: quae aliud nihil ſunt, quam Bella infanda, neces, incendia, furta, rapinae. ut uno uerſu complectar omnia. Nolo enim tibi eſſe moleſtus, in recẽſendis particulatim noſtris miſeriis. Tametſi non dubitem, te pa-

triae quoque calamitatibus, etiam longe disſitum, non mediocriter affici, & commoueri. Neq. enim ſolus Vliſſes amans eſt patriae. Ad rem nunc redeo: Ego certe, Murete, uir clariſſime, niſi pro illo tuo, tam propenſo, ad me amendum, complectendumq. ſtudio, proq. illa, quam de me habes opinione, tibi perpetuo deuinctus, obſtrictuſq. permaneam: ingratus plane ſim, meiq. diſsimillimus. Quod nulla neque dies, nec anni efficere poterunt conſequentes. Extremum illud erit ut Drachium ad nos, re peracta, laetum cõtentumq. quamprimum dimittas. Vale Gratianopoli XXII. Cal. Octob. M. D. LXXV.

FINIS.